

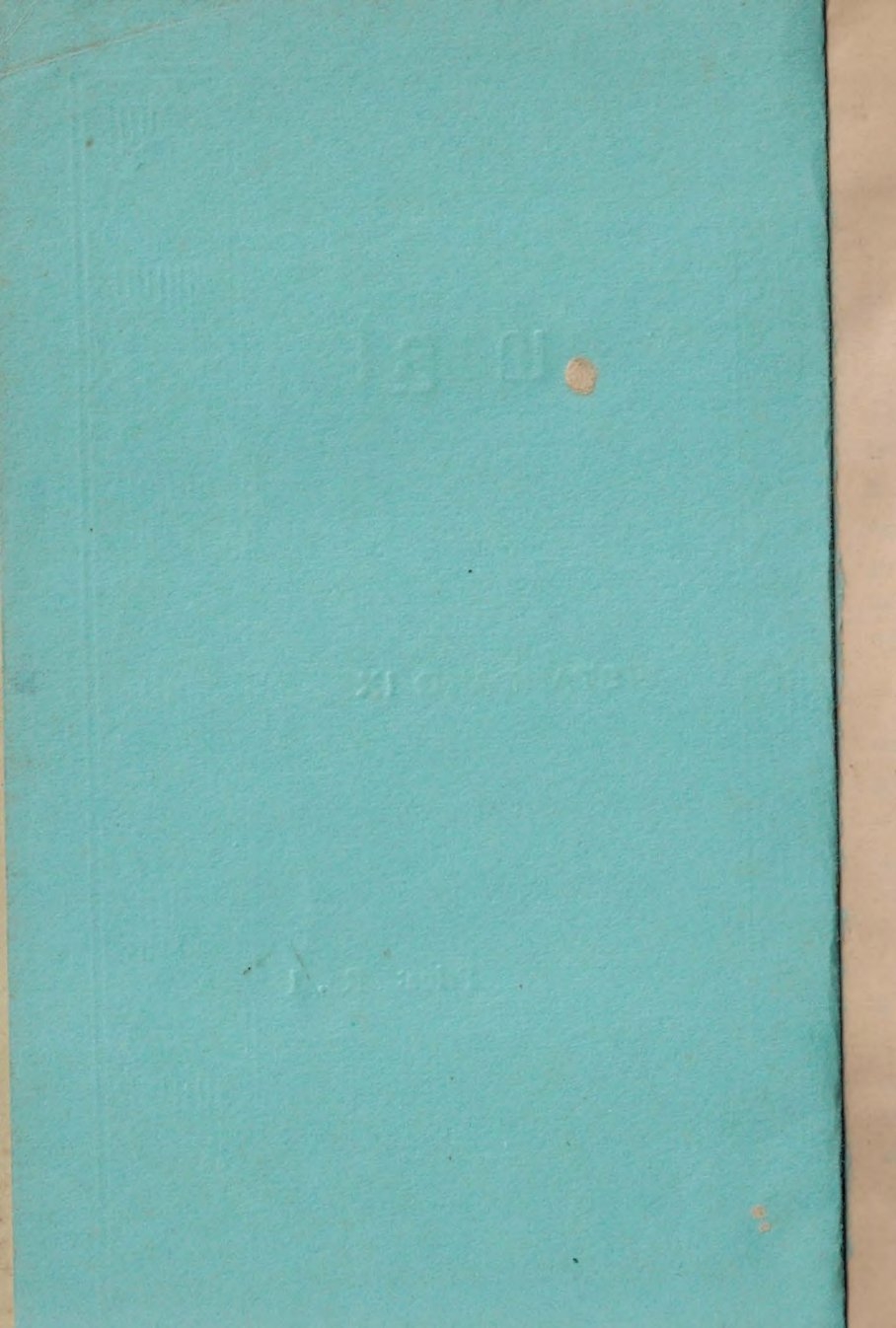
5708

കഥകളി

Price: Re. 1

1962

കഥകളി

5708

IX Standard

PRINTED AT
THE PRESS RAMSES, TRIVANDRUM.

1962

GOVERNMENT OF KERALA

കഥകളി

IX Standard

PRINTED AT
THE PRESS, KERALA, KOLLAM.

1921

GOVERNMENT OF KERALA

കേരളീയ കലകളിൽ എന്തുകൊണ്ടും പ്രാമുഖ്യം അർഹിക്കുന്ന കഥകളിക്ക് അടുത്തകാലത്തു് ഒരു നവോത്ഥാനം സംജാതമായിട്ടുണ്ടു്. കേരളത്തെ സ്തരിക്കുന്നവർ കഥകളിയേയും കഥകളിയെ സ്തരിക്കുന്നവർ കേരളത്തേയും അനുസ്തരിച്ചു പോരുന്നതിൽ അതിശയമില്ലതന്നെ. മഹാകവി വള്ളത്തോൾ തുടങ്ങിയ ഉന്നതന്മാരായ കലാപ്രേമികളുടെ നിരന്തരശ്രമത്താൽ ഇന്നു് മഹത്തായ ഈ കലയുടെ മാധ്യമം ഭാരതസീമയും അതിലംഘിച്ചു യൂറോപ്പു്, അമേരിക്കാ മുതലായ രാജ്യങ്ങളിലും വ്യാപിച്ചു വരികയാണു്.

മലയാളസാഹിത്യത്തിൽ ഉന്നത ബിരുദം സമ്പാദിക്കണമെങ്കിൽ കഥകളി ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പഠിക്കാതെ തരമില്ല. ഇംഗ്ലീഷിൽ ഷേക്സ്പിയറുടെ കൃതികൾക്കുള്ള സ്ഥാനം ഭാഷയിൽ കഥകളിസാഹിത്യത്തിനുമുണ്ടു്. എന്താൽ ആ കലയുടെ പ്രായോഗികപരിജ്ഞാനം ഫൈനാൾ വിദ്യാഭ്യാസഘട്ടത്തിൽ കിട്ടത്തക്കപോലെ ഒരു പാഠപദ്ധതിയില്ല ഇതുവരെ നിലവിലുണ്ടായിരുന്നതു്. പോരെങ്കിൽ കഥകളിയുടെ സങ്കീർണ്ണമായ സാങ്കേതിക പരിജ്ഞാനവും മൈവശകവും അതിലഘുവായി കരസ്ഥമാക്കാവുന്നതുമല്ല. ഭാവഗംഭീരങ്ങളായ മുദ്രക്കൈകൾ, നാട്യം, നടനം, ലാസ്യം, കലാശം എന്നിവ വളരെ ആഴമേറിയ പഠനങ്ങൾക്കും ശിക്ഷണത്തിനും വിധേയമായശേഷം മാത്രം സ്വാധീനമാക്കാവുന്നവിധത്തിൽ ഒരുയന്നുനിലയിലാണു് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്.

നമ്മുടെ വിദ്യാഭ്യാസപദ്ധതിയിൽ കഥകളിയെപ്പറ്റിയുള്ള ശാസ്ത്രവിജ്ഞാനം നൽകാനുള്ള ഒരു ചുവടുപയ്പായാണ് ഈ പാഠപുസ്തകം തയ്യാറാക്കിയിട്ടുള്ളത്. ഗഹനങ്ങളായ നാട്യശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങൾ പലതും സംസ്കൃതത്തിലായതിനാൽ അവ സംസ്കൃതാനഭിജ്ഞന്മാർക്ക് അപ്രാപ്യങ്ങളാണ്. “ഹസ്തലക്ഷണദീപിക”മാത്രമേ കേരള നിർമ്മിതമെന്നു പറയാവുന്ന ഒരു ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥമുള്ളൂ. അതും സംസ്കൃതത്തിലാണ്. കഥകളിയുടെ ഉത്ഭവം, വളർച്ച, സവിശേഷത എന്നിവയെപ്പറ്റി ഭാഷയിൽ ഏതാനും ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്, മാവേലിക്കര ശ്രീ. ജി. കൃഷ്ണപിള്ളയുടെ “കഥകളി” എന്നഗ്രന്ഥം അവയിൽ പ്രാമുഖ്യം വഹിക്കുന്നു, എന്നാൽ ഒരു ഹൈസ്കൂൾ പാഠപദ്ധതിയിൽ ടെക്സ്റ്റായി സ്വീകരിക്കാവുന്നതരത്തിലുള്ളതല്ല ആ ഗ്രന്ഥം. അതിനാൽ ഹൈസ്കൂൾ പാഠപദ്ധതിക്കനുരൂപമായുള്ള ഒരു ഗ്രന്ഥം അപരിത്യാജ്യമായി വന്നു.

കഥകളിയാകുന്ന സമുദയാനുപാത്രത്തിലേക്ക് എത്തിച്ചേരാനുള്ള ഒരു ചെറുതോണിയാണീ ഗ്രന്ഥം. ഹൈസ്കൂൾ പഠനം പൂർത്തിയാകുമ്പോഴേക്കും കഥകളിയുടെ സാങ്കേതിക വശങ്ങളിൽ സാമാന്യവിജ്ഞാനം ലഭിക്കുന്നതിന് ഈ ഗ്രന്ഥം പര്യാപ്തമാകുമെന്ന് വിശ്വസിക്കുന്നു.

കഥകളിയുടെ സാങ്കേതികത്വം ലഘു കരിച്ചു ശുദ്ധവും ലളിതവുമായ ഭാഷയിൽ ഈ പുസ്തകം തയ്യാറാക്കുന്നതിന് ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. മുദ്രകളുടെ രൂപങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കാൻ മൂലഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ നിന്നും തഥായോഗ്യം ഉദ്ധരണികളും ചേർത്തിട്ടുണ്ട്.

തിരുവനന്തപുരം, }
13—11—1962. }

അദ്ധ്യായം 1

മനുഷ്യക്ക് മറ്റു ജീവികളിൽ നിന്നുള്ള പ്രധാന വ്യത്യാസം ആദികാലം മുതൽ പരമ്പരയായിത്തന്നെ ചില സംസ്കാരങ്ങളും, ആ വഴിക്ക് വിവേകവും സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതാണ്. അങ്ങനെയുള്ള സംസ്കാരം സിദ്ധിക്കാൻ വിദ്യകളെന്നും കലകളെന്നും രണ്ടുതരം ഉപായങ്ങളാണ് പണ്ടുമുതൽക്കേ ഏർപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളത്. കലകൾ ഹൃദയത്തെ രസിപ്പിച്ചു പാകപ്പെടുത്തി ആ വഴിക്കാണ് സംസ്കാരത്തിന് ഉപകരണമായിത്തീരുന്നത്. ബുദ്ധിവ്യാപാരം പ്രധാനമായി സംസ്കാരം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതെല്ലാം വിദ്യയെന്നും ഹൃദയവ്യാപാരം പ്രധാനമായി സംസ്കാരം ഉണ്ടാക്കുന്നതെല്ലാം കലയെന്നും ചുരുക്കത്തിൽ പറയാം. ഉൽകൃഷ്ട വിദ്യകളായ ശാസ്ത്രങ്ങൾ വഴിക്കോ, ഉൽകൃഷ്ടകലകളായ സംഗീതാദികൾ വഴിക്കോ സംസ്കാരം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളവർ പ്രായേണ ശാന്തന്മാരും വിവേകികളും ലോകോപകാരികളും ആയിത്തീരുമെന്നുള്ളതും അനുഭവസിദ്ധമാണ്.

കലകൾ പലതരത്തിലുണ്ടെങ്കിലും അവയിൽ സംഗീതം, സാഹിത്യം, അഭിനയം, ചിത്രനിർമ്മാണം, പ്രതിമനിർമ്മാണം, നൃത്തം, വാദ്യം ഇവയാണ് കലാശാസ്ത്രം തികഞ്ഞിട്ടുള്ളവ. സുകുമാരകലകൾ എന്നറിയപ്പെടുന്ന ഇവ സ്തോരോന്നിനും പല വകഭേദങ്ങളുമുണ്ട്.

സുകുമാരകളിൽ ചിത്രരചന, പ്രതിമാനിർമ്മാണം, ഇവയൊഴിച്ചുള്ള മറ്റൊല്ലാം താളം എന്ന കാലമാനത്തെ അവലംബിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. എന്നു മാത്രമല്ല, മനുഷ്യരുടെ സകല ചേഷ്ടകളും ഒരു കാലമാനത്തെ അവലംബിച്ചാണിരിക്കുന്നതെന്ന് സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയാൽ അറിയാൻ കഴിയും. ഇങ്ങനെ കലകളിൽ ഓരോന്നിനും പ്രാധാന്യവും അപ്രാധാന്യവും നൽകിക്കൊണ്ടാണ് കഥകളി, ഭരതനാട്യം, മോഹിനിയാട്ടം, ഓട്ടൻതുള്ളൽ, കൈകൊട്ടിക്കളി, ഇടയ്ക്ക, മുദംഗം, ചെണ്ട, മദ്ദളം മുതലായ വാദ്യവിശേഷങ്ങൾ, എന്നീ കലാവിഭാഗങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ളത്.

ഇപ്പോൾ നടപ്പുള്ള സുകുമാരകളെ ശ്രവ്യകലകളെന്നും ദൃശ്യകലകളെന്നും പൊതുവെ രണ്ടായി തിരിക്കാം. സംഗീതം, സാഹിത്യം, വാദ്യമേളങ്ങൾ ഇവ പ്രധാനമായി ശ്രവ്യകലകളാണ്. അഭിനയം, ചിത്രം, പ്രതിമാനിർമ്മാണം, നൃത്തം ഇവ പ്രധാനമായി ദൃശ്യകലകളാണ്. എങ്കിലും ദൃശ്യകലകളുടെ അംഗമായി ശ്രവ്യകലകളുംകൂടി ചേരുമ്പോഴേ ആ കലകൾക്കു പൂർത്തിയാകുകയുള്ളൂ. ഇനി ഈ വകയിൽ പെട്ട കഥകളിയുടെ പ്രത്യേക സ്വഭാവം വിവരിക്കാം.

സംഗീതം, സാഹിത്യം, അഭിനയം, നൃത്തം, വാദ്യം ഈ അഞ്ചു സമ്പൂർണ്ണസുകുമാരകളുടേയും സമുചിതമായ യോഗം കൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു ഉൽകൃഷ്ട കലയാണ് കഥകളി. ഈ അഞ്ചുകലകളും ഓരോ അവസരങ്ങളിൽ സ്വയം സമ്പൂർണ്ണങ്ങളാണല്ലോ. ഇവയിൽ സംഗീതം, സാഹിത്യം, അഭിനയം ഇവ മൂന്നും ഏറ്റവും പ്രധാനങ്ങളും, നൃത്തവും വാദ്യവും ആ പ്രധാനാംഗങ്ങളെ പോഷിപ്പിക്കാനുള്ള ഉപാംഗങ്ങളുമാണ്. കലപരമ്പരയായി ക്ഷേത്രത്തിൽമാത്രം നാട്യവിദ്യപ്രകടിപ്പിക്കുക എന്ന കൃത്യം ധർമ്മം

മായിട്ടുള്ള ചാക്കുന്മാരുടെ കൂടിയാട്ടത്തിൽ നിന്നാണ് അഭിനയരീതിയും കൈമുദ്രകളും കഥകളിയിൽ സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന് സ്പഷ്ടമാണ്. അഭിനയം ചുരുക്കത്തിൽ വാചികം, ആംഗികം, ആഹാര്യം, സാത്വികം ഇങ്ങനെ നാലുതരത്തിൽ ഉണ്ട്. വാചികാഭിനയം വാക്കുകൊണ്ട് സന്ദർഭത്തിനൊതു് ശരിയായി ഉച്ചരിക്കുകയും, ആംഗികാഭിനയം ആ സംഗതിയെ തന്നെ കൈമുദ്രകൊണ്ടും മറും പ്രകാശിപ്പിക്കുകയും, ആഹാര്യാഭിനയം ഓരോ കഥാപാത്രത്തിനും സമുചിതമായ വേഷം ധരിക്കുകയും; സാത്വികാഭിനയം വീരം, കരുണം മുതലായ രസങ്ങളും; ലജ്ജ, ഹംഷം മുതലായ സഞ്ചാരിഭാവങ്ങളും; കണ്ണു്, കവിൾ, മുക്കു്, ചുണ്ടു് മുതലായവയുടെ ചലനവിശേഷമാകുന്ന അനുഭവങ്ങൾകൊണ്ട് പ്രകടിപ്പിക്കുകയുമാണു് ചെയ്യുന്നതു്. ഈ നാലുവക അഭിനയങ്ങളും ലോകധർമ്മിയെന്നും നാട്യധർമ്മിയെന്നും രണ്ടുതരത്തിലുണ്ടു്. ലോകത്തിൽ സാധാരണ ജനങ്ങൾ ഓരോ അവസരത്തിൽ ഉപയോഗിക്കുന്ന കയ്യാംഗ്യങ്ങളും മുഖസ്തോഭങ്ങളും വാക്കുകളും സാധാരണ വേഷങ്ങളും കാൽവെപ്പുകളും മാത്രമനുസരിച്ചു് രംഗത്തിൽ കാണിക്കുന്നതാണ് ലോകധർമ്മി. ഇക്കാലത്തെ ചില നാടകാഭിനയങ്ങൾ ലോകധർമ്മിക്കുറാഹരണങ്ങളാണു്. ഭരത നാട്യം, മോഹിനിയാട്ടം, ഓട്ടൻതുളുൽ മുതലായതിൽ ലോകധർമ്മി രീതിയിലുള്ള അഭിനയമേ പ്രധാനമായിട്ടുള്ളു. ചാക്കുന്മാരുടെ കൂടിയാട്ടത്തിലും കഥകളിയിലും മാത്രമാണു് ശരിയായ നാട്യധർമ്മിരീതിയിലുള്ള അഭിനയം ഇപ്പോൾ നടപ്പുള്ളതു്. അതിന്റെ ചുരുക്കത്തിലുള്ള ഒരു സ്വഭാവമാണു് ഇവിടെ വിവരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. കഥകളിയിൽ ആംഗികാഭിനയങ്ങളിൽ മുദ്രകളും സാത്വികാഭിനയം മുഴുവൻ തന്നെയും ചാക്കുന്മാരുടെ നാടകാഭിനയമായ കൂടിയാട്ടത്തിൽ നിന്നാണ് സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന് സ്പഷ്ടമാണ്. വാചികം

ഭിന്നയത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഉചിതമായ വലിയൊരു വ്യത്യാസം തന്നെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. കൂടിയായാട്ടത്തിൽ പദ്യങ്ങളും ഗദ്യങ്ങളും കഥാപാത്രത്തിന്റെ വേഷം ധരിച്ച നടൻ തന്നെയാണ് ഒരു പ്രത്യേക രീതിയിൽ ചൊല്ലിവരുന്നത്. അതു ചൊല്ലിക്കഴിഞ്ഞാൽ അതിന്റെ അർത്ഥവും ഭാവവും മറ്റും വിസ്തരിച്ച് അഭിനയിക്കുകയും ചെയ്യും. ആ വിഷയത്തിൽ സന്ദർഭാനുസൃതമായ ഭാവനയാൽ "അജ്ഞനൻ" മുതലായ കഥാനായകന്മാരുടെ തന്മയത്വം സഹൃദയരുടെ ഹൃദയത്തെ പ്രാപിച്ചതുകൊണ്ട് അജ്ഞനനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന നടൻ ഇടക്കിടക്ക് ചില പദ്യങ്ങളും വാക്യങ്ങളും പറയുമ്പോൾ അജ്ഞനത്വം പോയി മാധവച്ചാക്കുവാനോ രാമച്ചാക്കുവാനോ ആയിത്തീർന്ന് രസാസ്വാദധാരക്ക് വിചേരണം വന്നുപോയേക്കാം. അതുകൂടാതെ കഴിക്കാൻ വേണ്ടി കഥകളിയിൽ നടന്റെ വാചികാഭിനയം വേണ്ടെന്നുവെച്ചു. ആംഗികവും സാത്വികവുമായ അഭിനയങ്ങൾ മാത്രം നടൻ നടത്തിയാൽ മതിയെന്നും നിശ്ചയിച്ചു. അതാതു സന്ദർഭത്തിനനുസൃതമായ പദ്യങ്ങൾ ഗാനരൂപത്തിൽ പിന്നിൽ നിന്ന് മറ്റു ചിലർ പാടുകയാണ് ഉചിതമെന്നും തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ആ ഏർപ്പാടുകൊണ്ട് കഥകളിക്ക് പ്രത്യേകം ചില മെച്ചവും ഉൽക്കഷ്ടവും ഉണ്ടാവാനും കഴിഞ്ഞു. ഒന്നാമത്, നടന് നല്ല അഭ്യാസംകൊണ്ടുമാത്രം ലഭിക്കാവുന്ന സംഗീതവും അതുപോലെ തന്നെ ചിരകാലാഭ്യാസംകൊണ്ട് ലഭിക്കാവുന്ന നൃത്താഭിനയ സാമർത്ഥ്യവും ഒന്നുപോലെ സിദ്ധിച്ചിരിക്കണം എന്നുള്ളത് വളരെ ദുർല്ലഭമായിട്ടെ ഉണ്ടാകുമുള്ളതുവല്ലോ. ആ ക്ലേശം കൂടാതെ കഴിഞ്ഞു. രണ്ടാമത്, സാഹിത്യത്തിനെത്തുപോലെ സംഗീതത്തിനും രാഗങ്ങളുടെ ഭേദംകൊണ്ട് ഓരോരോ രസഭാവങ്ങളെ പ്രകടിപ്പിക്കാൻ കഴിയുമെന്നുള്ളത് അനുഭവസിദ്ധമാണല്ലോ. കാമോദമിരാഗം ധീരതയെന്ന മഹായത്വഗുണത്തെയാണ് പ്രധാന

മായി വൃഞ്ചിപ്പിക്കുന്നത്. നായകന്റേയും നായികയുടേയും സ്വഭാവഭേദമനുസരിച്ചുള്ള പല വകഭേദങ്ങളേയും ഈ രാഗത്തിൽ ചെയ്യുന്ന മേളഭേദംകൊണ്ട് ഉചിതമായി വൃഞ്ചിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുന്നതാണ്. അതുപോലെതന്നെയാണു് മറ്റു രാഗങ്ങളുടേയും സ്ഥിതി. സാഹിത്യത്തിൽ വീരരൗദ്രകരുണാദിരസങ്ങളിൽ ശബ്ദാത്മരചന അതാതിന്നനുഗുണമായിരിക്കണമെന്നതുപോലെ സംഗീതത്തിലും രാഗമേളകാലങ്ങളുടെ രചന അതാതിന്നനുഗുണമായി വരുമ്പോൾ രസം തന്നത്താൻ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഫുരിക്കുന്നതാണ്. ഇത്രയും പറഞ്ഞതുകൊണ്ടുതന്നെ സന്ദർഭാനുസൃതമായ രാഗമേളാദികളനുസരിച്ച് പിന്നിൽ നിന്നു പാടുകയാണ് നല്ലതെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. ആ ഏല്പാട്ട് അഭിനയിക്കുന്ന നടന്റെ ഹൃദയത്തിലും സന്ദർഭാനുസൃതമായ രസം സ്ഫുരിക്കാൻ പ്രത്യേകം യഹായിക്കുന്നു. ആ വഴിക്കു് സ്വാഭാവികമായിത്തന്നെ അയാളുടെ കണ്ണിലും മുഖത്തും മറ്റും രസസ്ഫുരണത്തിനു് വളരെയധികം എളുപ്പം ഉണ്ടാവുകയും ചെയ്യുന്നു.

ആഹാരാഭിനയ വിഷയത്തിലും കഥകളിയിൽ, കൂടിയാട്ടത്തിൽ നിന്നു് ചില വ്യത്യാസങ്ങൾ വരുത്തിയിട്ടുണ്ട്. പച്ച, കത്തി, കരി, ചുക്കുന്നതാടി, വെള്ളത്താടി ഇവയെല്ലാംകൂടിയാട്ടത്തിലും ഉണ്ടെങ്കിലും അവയിൽ അല്പാല്പഭേദം കഥകളിയിൽകാണാം. അതുപോലെ 'അണിയലം' എന്നു പറയുന്ന മെയ്ക്കോപ്പ് മുതലായതിലും ഉടുത്തുകെട്ടുന്നതിലും കുറെ പരിഷ്കാരം വരുത്തിയിട്ടുണ്ട്. സ്ത്രീവേഷ സംവിധാനത്തിൽ സ്ത്രീത്വം കുറെക്കൂടി പ്രകടമാവുന്ന വിധത്തിൽ വലിയ മാറ്റംതന്നെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. കൂടിയാട്ടത്തിൽ മുഖത്തു ചുക്കുന്ന ചായില്ലും തേച്ചും ഒരുതരം മുടിവെച്ചുമാണ് സ്ത്രീ വേഷം പ്രവേശിക്കുന്നത്. അതി

നേക്കാൾ അധികം ലളിതവും സ്ത്രീ സ്വഭാവത്തിന് യോജിച്ചതുമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട് കഥകളിയിൽ ആ വേഷം.

ആംഗികാഭിനയത്തിൽപെട്ട നൃത്തത്തിനും കൂടിയാട്ടത്തിൽ നിന്ന് പല വ്യത്യാസങ്ങളും കഥകളിയിൽ വരുത്തിയിട്ടുണ്ട്. താണ്ഡവം, ലാസ്യം എന്നു രണ്ടുതരം നൃത്തമുള്ളതിൽ ലാസ്യപ്രധാനമാണ് കഥകളിയിലേ നൃത്തങ്ങൾ. മുട്ടിനമിതേ കാല്യയത്തിക്കൊണ്ടുള്ള താണ്ഡവനൃത്തം ഈ കലയിൽ ഒരിക്കലും പ്രയോഗിക്കാവുന്നതല്ല. എന്നു മാത്രമല്ല, വെറുതെ നില്ക്കുന്ന സന്ദർഭത്തിൽപോലും രണ്ടുകാലടിയും അല്പം അകത്തേക്കു വളച്ചു നില്ക്കണമെന്നാണ് നിയമം.

ഇങ്ങനെയുള്ള ഈ വിശിഷ്ടകലക്ക് സമുചിതമായ രൂപംകൊടുത്തിട്ടുള്ളത് കൊല്ലവർഷം 750-നും 850-നും മദ്ധ്യത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന വടക്കൻ കോട്ടയത്തേ ഒരു തന്മൂരാനാണെന്നാണ് പലതരം തെളിവുകൾകൊണ്ടും കാണുന്നത്. മാനവേദൻ സാമൂതിരിപ്പാട് 'കൃഷ്ണനാട്ട'മെന്ന നൃത്തനാടകം നിർമ്മിച്ച കാലത്തിനടുത്തുതന്നെ ഇതും സംഭവിച്ചിരിക്കാനാണു സാദ്ധ്യത. കൊട്ടാരക്കരത്തന്മൂരൻ രാമായണം കഥ എടുദിവസത്തെ കഥകളിയായി നിർമ്മിച്ചു നടപ്പാക്കിയതിനുശേഷമാണ് കേരളത്തിൽ പരക്കെ കഥകളി പ്രസ്ഥാനം പ്രചരിച്ചതെന്നും കരുതിവരുന്നുണ്ട്. അങ്ങനെയൊന്നായാലും ഇതുവരെ അനവധി കഥകളി ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, ഇങ്ങനത്തു് ആചാര്യന്റെ കിളിപ്പാട്ടിനോടു് കിടപിടിക്കത്തക്ക ഒരു കിളിപ്പാട്ടോ, ക്ഷബൻ നമ്പ്യാരുടെ തുള്ളലിനോടു് ഉപമിക്കത്തക്ക ഒരു തുള്ളലോ ഉണ്ടായിട്ടില്ലാത്തതുപോലെ കഥകളി പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാവായ കോട്ടയത്തുതന്മൂരന്റെ ബകവധം.

കിർമ്മിരവധം, കല്യാണസൗഗന്ധികം, കാലകേയവധം എന്നീ നാലുകഥകളെപ്പോലെ കഥകളിക്കലസ്സു വേണ്ട ഗുണങ്ങളെല്ലാം തികഞ്ഞതാരു ഗ്രന്ഥം ഇതുവരെ ഉണ്ടായി കണ്ടിട്ടില്ല.

അദ്ധ്യായം 2

“പച്ചയായ വിരിപ്പിട്ട സഹ്യനിൽ തലവച്ചും സ്വച്ഛാബ്ധിമണൽത്തിട്ടാം പാദോപധാനംപൂണ്ടും” നിണ്ടുനിവന്നുകിടക്കുന്ന കേരളം വിവിധകലകളുടെ ഒരു വിഹാരരംഗമാണ്. ഭഗവതിപ്പാട്ട്, തീയ്യപ്പാട്ട്, പാന, വേട്ടക്കാരൻ പാട്ട്, കണിയാർകളി, മുടിയേറു്, കുറത്തിയാട്ടം, മോചിനിയാട്ടം, ചാക്യാർകൂത്തു്, തിരുവാതിരക്കളി, ചാത്തിരക്കളി (ശാസ്ത്രക്കളി) തുളുൽ, കഥകളി എന്നീ വിവിധകലാരൂപങ്ങളെല്ലാതന്നെ ഈ മണ്ണിൽ മുളച്ചുവളർന്നവയാണ്. ഇവയെ കൂലങ്കഷമായി പരിശോധിച്ചാൽ കേരളീയർ അതിപുരാതനകാലം മുതൽക്കുതന്നെ നൃത്തപ്രിയരും ഗാനപ്രിയരും ആയിരുന്നു എന്നു കാണാൻ കഴിയും. ചിരന്തനമായ ഈ നൃത്തഗാനാസക്തിയുടെ ക്രമപ്രവൃദ്ധവും സുസംസ്കൃതവുമായ രൂപങ്ങളാണ് കേരളകലകളെന്നു ചുരുക്കിപ്പറയാം.

ദ്രാവിഡ വർഗ്ഗത്തിൽപെട്ട നാഗന്മാരാണ് കേരളത്തിലേ ആദിവാസികൾ എന്നു പറയപ്പെടുന്നു. സ്വന്തമായൊരു സംസ്കാരവും സാമൂഹ്യജീവിതബോധവുമുള്ളവരായിരുന്നു ഇക്കൂട്ടർ. ആയുന്മാരുടെ ആഗമനം ഇവരുടെ ഇടയിൽ ചില ചലനങ്ങൾ ഉളവാക്കി. ആയുന്മാരുടെ ആകാരസൗച്യവവും തേജോവിശേഷവും സംസ്കാരവൈശിഷ്ട്യവും

നാഗന്മാരെ ഹഠാഭാകർഷിച്ചു. ക്രമേണ ആർച്ചാദാരിദ്ര്യം സങ്കരമായ ഒരു നൂതന സംസ്കാരവും പാരമ്പര്യവും ഇവിടെ സംജാതമായി. സാമൂഹ്യജീവിതവ്യവസ്ഥിതിയിലും വേഷഭൂഷാദികളിലും എന്നു വേണ്ട മനുഷ്യത്വത്തിന്റെ സമസ്ത മണ്ഡലങ്ങളിലും വെളിച്ചം വീശിയ ഒരു പ്രത്യേക സംസ്കാരം കേരളത്തിന്റെ മണ്ണിൽ വേരൂന്നിവളൻ് പച്ച പിടിച്ചു. ആ സംസ്കാര മഹീതഹത്തിന്റെ ഉത്തമഫലമാണ് കഥകളി.

മേൽ പ്രസ്താവിച്ച കലാരൂപങ്ങളെല്ലാം മതപരമായ ഒരു പ്രത്യേക അന്തരീക്ഷത്തിലാണ് വളർന്നത്. കഥകളിയിൽ അങ്ങേ അററം സ്വാധീനംചെലുത്തിയിട്ടുള്ള കൂത്തും കൂടിയാട്ടവും ഇത്തരം മതസംബന്ധമായ ആവശ്യങ്ങൾ നിറവേറാൻ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടവയാണ്. ആർച്ചന്മാർ തങ്ങളുടെ മതം, പുരാണം, വേദം, ശാസ്ത്രം മുതലായവ കേരളീയരുടെ ഇടയിൽ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനും അതോടൊപ്പം തന്നെ അറിവും ആനന്ദവും നൽകുന്നതിനും പരറിയ ഒരു മാർഗ്ഗം ചിന്തിച്ചു. അതിന്റെ പരിണതഫലങ്ങളാണ് കൂടിയാട്ടവും ചാക്യാർകൂത്തും. ചാക്യാന്മാർ (ശ്ലാഘ്യന്മാർ) ഒരു പ്രത്യേക സമുദായമാണ്. ഇവർ ആദ്യമാദ്യം സംസ്കൃത നാടകങ്ങൾ അതേപടി രംഗത്ത് അഭിനയിക്കുകയായിരുന്നു ചെയ്തിരുന്നത്. ഭരതന്റെ നാട്യശാസ്ത്രം അനുസരിച്ചുള്ള ചതുർവിധാഭിനയങ്ങൾ കൂട്ടിയിണിക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ഈ കൂടിയാട്ടത്തിനു പുറമേ കുറെക്കൂടി സരളവും ഫലിത സമ്മിശ്രവുമായ ഒരു കലാരൂപം അതിൽ നിന്നുണ്ടായി. അതാണ് കൂത്തും. പുരാണകഥകളെ ഉപജീവിച്ചുണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള സംസ്കൃത പ്രബന്ധങ്ങളിലേയും ചമ്പുക്കളിലേയും പദ്യങ്ങൾ മധുരമായി ചൊല്ലുകയും സരസ

മാതി അത്ഥം വ്യാഖ്യാനിച്ചു പറയുകയും ചെയ്യുന്ന സമ്പ്രദായമാണ് കൂത്തു്.

കൂടിയാട്ടത്തിന്റെ കരകൂടി പരിഷ്കൃതമായ ഒരു രൂപമെന്ന നിശ്ചയം അപ്പുപദിയാട്ടം ആവിർഭവിച്ചതു്. കവി സാർവ്വഭൗമനായ ജയഭോവയുടെ ഗീതഗോവിന്ദത്തെ അവലംബിച്ചു നിർമ്മിച്ചതാണ്. ശൃംഗാരപ്രധാനമായ ഈ നൃത്തവിശേഷം. ഈ അപ്പുപദിയാട്ടത്തിന്റെ നൃത്ത ഗീതവാദ്യസമ്മിശ്രമായ പശ്ചാത്തലത്തില്ലാത്ത ഒരു വളച്ചാണ് കൂപ്പിനാട്ടത്തിൽ കാണുന്നതു്. അപ്പുപദിയാട്ടത്തിന്റേയും കൂപ്പിനാട്ടത്തിന്റേയും തെറ്റാതെത്തന്നെയും രാമനാട്ടത്തിന്റേയും അത്ഭുതാവഹമായ വികാസമാണല്ലോ കഥകളി.

കൂപ്പിനാട്ടത്തിന്റെ അനുകരണമാണോ രാമനാട്ടം എന്ന കാര്യം ഇന്നും ധർമ്മവിഷയമാണ്. രാമനാട്ടത്തിന്റെ ഉത്ഭവത്തെ സംബന്ധിച്ചും ഭാഷാചരിത്രകാരന്മാരുടെ ഇടയിൽ വളരെയധികം അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങളുണ്ട്. രാമനാട്ടത്തിനുശേഷമാണ് കൂപ്പിനാട്ടം ഉണ്ടായതെന്നും രാമനാട്ടം തമിഴ്നാട്ടിലുള്ളതെന്നുള്ളതു്, വേദനാടകം എന്നിവയെ അനുകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ഒരു നാടോടിനാടകമാണെന്നും മറ്റും ചിലർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഏതായാലും രാമനാട്ടത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാവു് കൊട്ടാരത്തെ സ്വരാനാണെന്നുള്ളതിൽ പക്ഷാഭവമില്ല. പക്ഷേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതകാലത്തെപ്പറ്റിയും ഗുണനാമത്തെപ്പറ്റിയും ഉള്ള വാദം ഇന്നും അവശേഷിക്കുന്നു. രാമനാട്ടത്തിന്റെ കത്താവായ കൊട്ടാരക്കരയെന്നുരാൻ രോഹിണിനാളിൽ ജനിച്ചു വഞ്ചിശ്ചരനായ ഒരു വീരകേരളധർമ്മരാജാവിന്റെ കരുതകനും ശങ്കരകവിയുടെ ശിഷ്യനും ആണെന്നു് രാമനാട്ട

ത്തിലെ “പ്രാപ്താനന്തരനശ്രീയഃ” എന്ന മംഗളശ്ലോകം തെളിയിക്കുന്നുണ്ട്.

എങ്ങനെയൊക്കെ സമത്വിച്ചാലും കൃഷ്ണനാട്ടവും ഇന്നത്തെ കഥകളിയും തമ്മിൽ പല കാര്യങ്ങളിലും സാമ്യമുണ്ടെന്നു സമതിക്കാതെ റെയ്. രാമനാട്ടത്തിന്റെ ഉൽപത്തിയെക്കുറിച്ച് വിവരിക്കുന്നതിന് മുൻപ് അതിന്റെ നിർമ്മാണത്തിനു പ്രചോദനം നൽകിയതെന്ന് അവകാശപ്പെടുന്ന കൃഷ്ണനാട്ടത്തിന്റെ ഉത്ഭവത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഐതിഹ്യവുമൂലം അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതാവശ്യമാണ്.

മാനവേദൻ എന്ന സാമൂതിരിരാജാവ് തന്റെ സമകാലികനും പ്രാണസ്നേഹിതനും ഭക്തശരീരോമണിയുമായ വിലാസംഗലത്തു സ്വാമിയാക്ക് ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നറിഞ്ഞ് സ്വാമിയെ കാണാൻ ചെന്നു, ഭക്തവത്സലനായ ഭഗവാനെ തനിക്കും കാണിച്ചുതരണമെന്ന് സാമൂതിരി അഭ്യർത്ഥിച്ചു. പുജാസമയത്ത്, തന്നെ തൊട്ടുനിന്നു നോക്കിക്കൊള്ളുവാൻ സ്വാമിയാർ അരുളിച്ചെയ്തു. അങ്ങിനെചെയ്തപ്പോൾ ഉണ്ണിക്കൃഷ്ണൻ പുജാപാത്രങ്ങളും തട്ടിക്കളിച്ചുകൊണ്ട് സ്വാമിയാരുടെ മുമ്പിൽ വിളയാടുന്നത് സാമൂതിരിക്ക് ദർശിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞു. ഭക്തി സംഗമത്തിൽ ആണ്ടുമുണ്ടിയ സാമൂതിരി ആ ശ്യാമമുഖിഗുഹത്തെ കടന്നു പിടിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ “അതു വിലാസംഗലം പറഞ്ഞിട്ടില്ല” എന്നരുളിച്ചെയ്ത് ഭഗവാൻ അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തുവത്രെ. ആ പീലിത്തിരുമുടിയിൽ നിന്ന് രണ്ടുനാലു പീലികൾമാത്രം സാമൂതിരിയുടെ കയ്യിൽ അവശേഷിച്ചു. സാമൂതിരി വല്ലാതെ വിഷണ്ണനായി അത്യധികമായ ഭക്തി പാരവശ്യംകൊണ്ട് അറിയുന്നതാൻ ചെയ്തപോയ അപരാധം അദ്ദേഹത്തെ അത്യധികം ദുഃഖിപ്പിച്ചു. അതിനു പ്രായശ്ചിത്തമായി ആ പീലി

കളുംകൂടിച്ചേർത്ത് ഒരു പിലിത്തീരുമുടി അദ്ദേഹം നിർമ്മിച്ചു. ഭഗവൽകഥാസംബന്ധമായ ഒരു കളിയും ഏർപ്പെടുത്തി. ഇങ്ങനെയാണത്രേ കൃഷ്ണനാട്ടത്തിന്റെ ഉത്ഭവം. ഭാഗവതത്തിൽ ദശമമുതലുള്ള കഥാഭാഗത്തെ അവതാരം കാളിയമർദ്ദനം, രാസക്രിയ, കംസവധം, സ്വയംവരം, ഖ്യാണയുദ്ധം, വിവിദവധം, സ്വർ്വാരോഹണം എന്നിങ്ങനെ എട്ടു കഥകളാക്കിത്തിരിച്ചിരിക്കുകയാണ് കൃഷ്ണനാട്ടത്തിൽ.

നൃത്തഗീതപാദ്യസമ്മിളിതമായ കൃഷ്ണനാട്ടത്തിന്റെ ആവിർഭാവം ഒരു പുതുമയായിതന്നെവെങ്കിലും ദക്ഷിണകേരളത്തിൽ അതത്രപ്രചരിച്ചിരുന്നില്ല. ഈ കലാരൂപത്തെപ്പറ്റി കേട്ടറിഞ്ഞ കൊട്ടാരക്കരത്തമ്പുരാൻ ഒരു പള്ളിക്കൊട്ടടിയിന്നിരാഘോഷത്തിന് കൃഷ്ണനാട്ടസ്തംഭത്തെ അയച്ചുകൊടുക്കണമെന്ന് സാമൂതിരിയോടപേക്ഷിച്ചു. പക്ഷേ സാമൂതിരിയും പെരുമ്പടപ്പുസ്വരൂപരും (കൊച്ചിയും) തമ്മിൽ സ്വരച്ചേർച്ചയില്ലാതിരുന്നതിനാലും കൊട്ടാരക്കരയ്ക്കുള്ള വഴി കൊച്ചിയിൽകൂടിയായതിനാലും സാമൂതിരി ഈ ക്ഷണം നിരസിച്ചു. ഏതോ ഒരു കൊച്ചിരാജാവ് കംസവധം കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ ശ്രീകൃഷ്ണബലരാമന്മാരെ പരിക്ഷിക്കാൻ ഒരു കൊമ്പനാനയെ വഴിയിൽ നിർത്തിയെന്നും ആനയെ ശ്രീകൃഷ്ണബലരാമന്മാർ മസ്തകത്തിൽ ചവുട്ടിക്കൊന്നു പിടിച്ചുപറ്റിച്ച് കൊന്നുവെന്നും അതിനുശേഷം ദക്ഷിണദേശങ്ങളിലേയ്ക്ക് കൃഷ്ണനാട്ടസ്തംഭത്തെ സാമൂതിരി അയക്കാറില്ലെന്നും ഉള്ള ഐതിഹ്യവും ഇവിടെ സ്മൃതവ്യമാണ്. എങ്ങിനെ ആയാലും സാമൂതിരിയുടെ പരസ്യമായ മറുപടി 'തെക്കേ' ഈ കല ആ സ്വദിക്കത്തക്ക ആളുകളില്ല. എന്നായിരുന്നുവത്രേ. നിന്ദാഗർഭവും ഔദ്ധത്യപൂർണ്ണമായ ഈ മറുപടി തന്മൂലമെന്ന വല്ലാതെ ചോടി

പിച്ച്, “എന്നാൽ അവിടത്തെ കൃഷ്ണനാട്ടത്തിന് പകരം ഇവിടെ ഒരു രാമനാട്ടം നടക്കട്ടെ” എന്ന് അദ്ദേഹം തീരുമാനിച്ചു. ഇങ്ങനെയാണ് രാമനാട്ടം ഉണ്ടായതെന്ന് പറയപ്പെടുന്നു. കൊട്ടാരക്കരത്തമ്പുരാൻ, കൃഷ്ണനാട്ടത്തിന്റെ കർത്താവ്, ചെങ്കുരുമ്പോലേ, രാമായണത്തെയും എട്ടു കഥകളാക്കി തിരിച്ചു. ഈ ഐതിഹ്യങ്ങളെല്ലാം കഴമ്പില്ലാത്തവയാണെന്ന് ശ്രീ. ആറന്മുള കൃഷ്ണപ്പിഷാരടി “കോട്ടയം കഥകളി”യുടെ അവതാരികയിൽ പ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നുണ്ട്, എരുവിധരായാലും രാമനാട്ടത്തിന് കൂടിയാട്ടം, അഷ്ടപദിയാട്ടം, കൃഷ്ണനാട്ടം എന്നിവയോടു കൂടാത്തതെന്ന് വ്യക്തമാണ്. ഉദ്ദേശ്യം, കഥാവസ്തു, ശ്ലോകഭണ്ഡകാദികൾ, പദാർത്ഥഭിന്നയും എന്നിവ കൂടിയാട്ടത്തേയും, തോടയും, അഷ്ടപദിയാട്ടത്തേയും, വേവരീതി, അഭിനയസമ്പ്രദായം എന്നിവ കൃഷ്ണനാട്ടത്തേയും അനുകരിക്കണമെന്നുള്ളത് നിർവ്വിവാദമാണ്.

നന്യതിരിമാരുടെ ഇടയിൽമാത്രം നടപ്പുണ്ടായിരുന്ന “ചാത്തിരക്കളി”യും, [ശാസ്ത്രക്കളി, നാത്രക്കളി, സംഘക്കളി, പാനേക്കളി എന്നീ പേരുകളുമുണ്ട്] തെക്കൻ കർണ്ണാടകത്തിലെ യക്ഷഗാനവും തമിഴരുടെ തെരുത്തുത്തും തെലുങ്കരുടെ വിമിനാടകവും തഞ്ചാവൂരിലെ ഭാഗവതമേളനാടകവും ആന്ധ്രാനിവാസികളുടെ കൂച്ചുപ്പടിയും കഥക, മണിപ്പുരികൃതലായ മറ്റു ഭാരതീയ നൃത്തങ്ങളും രാമനാട്ടത്തിന്റെ ഉത്ഭവത്തിലും ഉയർച്ചയിലും സ്വാധീനം ചെലുത്തിയിട്ടില്ലെന്ന് പറയാൻ വയ്യ. പരസ്परസമ്പർക്കവും സഹവാസവുംകൊണ്ട് സ്വഭാവസംസ്കാരങ്ങൾ അന്യോന്യം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതുപോലെ, ഭാരതീയ ദൃശ്യകലകളുടേയും നല്ല വശങ്ങൾ ഉൾക്കൊണ്ടുകൊണ്ടായിരിക്കണം കഥകളിയും രൂപംപുണ്ടത്. വടക്കേ മലബാറിലുള്ള തിറയാട്ടം, മുടി

യേറു് എമ്പി ദൃശ്യകലകൾ വേഷവിധാനത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കണക്കിലുയരായി ബന്ധമുള്ളവയാണ്. പാലക്കാട്ടും അതിന്റെ പരിസരങ്ങളിലും നിലവിലുണ്ടായിരുന്ന മിനാക്ഷികല്യാണം, കംസനാടകം എന്നിവയുടെ കഥകളിലൂടെ സാങ്കേതികവശങ്ങൾ ഉൾക്കൊണ്ടിരുന്നവയായിരുന്നു പറയപ്പെടുന്നു. അങ്ങനെ നോക്കുകയാണെങ്കിൽ മിക്ക കേരളീയകലകളേയും വിശദമായി പഠിച്ച്, അവയുടെ നല്ല വശങ്ങളെല്ലാം സ്വീകരിച്ച് മോടിവരുത്തി മെച്ചപ്പെട്ട ഒരു നവീനകല ഉണ്ടാക്കിയതാണ് കഥകളി എന്നു കാണാൻ കഴിയും.

ഇനി രാമനാട്ടത്തിന്റെ വളർച്ച പരിശോധിക്കാം. രാമനാട്ടം പ്രാരംഭദശയിൽ വാചികാഹാര്യാഭിനയങ്ങൾ മാത്രം സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള നൃത്തഗാനസമ്മിളിതമായ ഒരു കലയായിരുന്നു. ആദ്യം മുന്നിൽ വിളക്കുവെച്ച് തിരശ്ശീല പിടിച്ച് അതിനു പുറകിൽ തോടയവും പിന്നീടു രംഗംരംഗമായി കഥയുടെ അഭിനയവും ആയിരുന്നു ഇവർ നടത്തിയിരുന്നത്. വേഷക്കാരൻ ചൊല്ലുന്ന പദങ്ങൾ ഏറ്റുപാടുവാൻ പിന്നിൽ ഒരു പാട്ടുകാരനുംകൂടി ഉണ്ടാവും. മദ്ദളം മാത്രമേ അന്നു വാദ്യമായി ഉപയോഗിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ മുഖത്തു് നീലയും സ്ത്രീവേഷങ്ങൾക്കും മുന്നിമാർക്കും വെള്ളമനയോലയും രാവണൻ, ബാലി, മുതലായവർക്കു് ചേർച്ചയുള്ള കൃത്രിമ മുഖംമുടികളും ഉപയോഗിച്ചിരുന്നു. പുരുഷവേഷങ്ങൾക്കെല്ലാം കിരീടങ്ങളും സാമാന്യം എല്ലാവേഷങ്ങൾക്കും കൃത്രിമാഭരണങ്ങളും ഉടുത്തുകെട്ടും ഉണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങിനെ കൂടിയാട്ടം തുടങ്ങിയുള്ള ദൃശ്യകലകളുടെ ചുവടുപിടിച്ചു നടന്ന രാമനാട്ടത്തെ തനിക്കു താൻ പോരിമയോടെ തലയുയർത്തിനില്ക്കത്തക്ക ഒരു സുന്ദരനാട്യകലയായി സംസ്കരിച്ചു.

കൂർത്തു് സകല കലാവല്ലഭനും നാട്യകലാപ്രണയിയുമായി
 യുഗം വെട്ടത്തു തന്യുരാനായിരുന്നു. രാമനാട്ടം ദക്ഷിണ
 കേരളത്തിൽനിന്നു് ഉത്തരകേരളത്തിലേയ്ക്കു് പ്രചരിച്ച
 തോടെ ഉത്തരോത്തരം പരിഷ്ക്കരിക്കപ്പെട്ടു എന്നു പറയാം.

രാമനാട്ടത്തെ അഭിനയപ്രധാനമായ ഒരു ഉത്തമകല
 യായി രൂപാന്തരപ്പെടുത്തി എന്നതാണു് “വെട്ടത്തുസമ്പ്ര
 ദായം” കഥകളിക്കു നൽകിയ പ്രശംസനീയമായ സംഭാവന.
 അഭിനേതാക്കൾ വാചികാഭിനയം ഉപേക്ഷിച്ചു് ആംഗീ
 കാഭിനയങ്ങൾകൊണ്ടു് പദങ്ങളിലെ ആശയങ്ങൾ ആവി
 ഷ്കരിക്കണമെന്നു വച്ചതാണു് ‘വെട്ടത്തുസമ്പ്രദായ’ത്തിലെ
 ‘പ്രധാന പരിഷ്കാരം. മുഖത്തു പച്ച തേയ്ക്കുക, കണ്ണു് വാലി
 ട്ടെഴുതി ചുണ്ടപ്പുവിട്ടു ചുവപ്പിക്കുക, അസുരന്മാർ മുഖംമുടി
 കൾക്കു പകരം മുഖത്തു പച്ചതേച്ചു മീശവരയ്ക്കുക, വാനര
 ന്മാർക്കു മുഖം ചുവപ്പിക്കുക, രാവണബാലി സൂത്രീവന്മാർക്കു്
 നിണ്ട ചുവന്ന താടിവരയ്ക്കുക, മഹർഷി, ബ്രാഹ്മണൻ
 മുതലായ മിന്നക്കവേഷങ്ങളല്ലാത്തവയ്ക്കൊക്കെ കുപ്പായങ്ങളും
 ഉത്തരീയങ്ങളും കച്ചച്ചുറിയ ഉടുത്തുകെട്ടും ഉണ്ടായിരി
 ക്കുക. സ്ത്രീവേഷങ്ങൾക്കു് ഞെറിഞ്ഞുടുപ്പു് ഉപയോഗി
 ക്കുക എന്നിവ വെട്ടത്തു രാജാവു് ആഹാര്യത്തിൽ വരു
 ത്തിയ പരിഷ്കാരങ്ങളാണു്. തോടയത്തിനുശേഷം പുറ
 പ്പാടു ചുഷ്ഠിച്ചതും അസുരന്മാർക്കു് തിരനോട്ടവും അവരുടെ
 ആട്ടത്തിന്നു് മറ്റുള്ളതൊക്കൊപ്പം ചെണ്ടയുൾക്കിടി വേണമെന്നു
 വച്ചതും വെട്ടത്തു രാജാവായിരുന്നു.

രാമായണം കഥയുടെ വണ്ണനാതീതമായ ഭക്തിമാഹാ
 ത്മ്യവും തൈയ്യൂതികത്തിന്റെ ശ്രവണമധുരമായ മേള
 കൊഴുപ്പും സാധാരണക്കാരെക്കൂടി ആകർഷിക്കുന്നതായിരു
 ന്നതിനാൽ രാമനാട്ടത്തിനു കേരളത്തിലങ്ങാളമിങ്ങാളും

വളരെവേഗം പ്രചാരം സിദ്ധിച്ചു. വെട്ടത്തുതമ്പുരാൻ വാചി കാഭിനയത്തിനുപകരം ആംഗികാഭിനയത്തിനു പ്രാധാന്യം നൽകിയെങ്കിലും രാമനാട്ടം നൃത്തപ്രധാനമായ ഒരു കലയായിത്തന്നെ നിലനിന്നു. തെക്കോട്ടുവീണ്ടും പരന്നതോടു കൂടി “കുറിച്ചി” ദേശക്കാർ രാമനാട്ടത്തിൽ സ്വല്പം ചില ഭേദഗതികൾ വരുത്തി. രംഗത്തു് പാട്ടുകാരായി രണ്ടുപേർ വേണമെന്നും അവരിൽ പ്രധാനിരംഗത്തെ ഭരിക്കത്തവണ്ണം നടന്റേയും മേളക്കാരുടേയും താളത്തെ നിയന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു പാടണമെന്നും മറ്റൊരാൾ ശ്രുതിപിടിക്കുകയും ഇലത്തോളം പിടിച്ചു് മേളക്കൊഴുപ്പുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യണമെന്നുമുള്ളതാണ് ഈ പരിഷ്കാരം. ഇവർക്ക് ‘പൊന്നാനി’, ‘ശങ്കിടി’ എന്ന പേരുകൾ ഇത്തരകേരളത്തിൽനിന്നും കിട്ടിയതാണത്രെ.

ഭരതമുനിപ്രണീതമായ നാട്യശാസ്ത്രത്തെ അവലംബിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ശാസ്ത്രീയാഭിനയം ചാക്യാന്മാരുടെ കൂടിയാട്ടത്തിലാണ് അധികമായി പ്രകടിതമായതെങ്കിലും, കഥകളിയിൽ സാതചികാഭിചതുർവിധാഭിനയങ്ങളിൽ ഓരോന്നിന്നും പ്രാധാന്യം കൊടുത്തുകൊണ്ടുള്ള വെട്ടത്തുരാജാവിന്റെ പരിഷ്കരണം അഭിനയവിധേയമായ വസ്തുവിന് കോവ്യഗുണംകൂടിവേണമെന്നു സമർത്ഥിച്ചു. ഈ പരിണാമവിശേഷങ്ങളെ വേണ്ടവിധം കോർത്തിണക്കിയതു് കോട്ടയത്തു തമ്പുരാനായിരുന്നു. അങ്ങിനെ കഥകളിയെ ഒരു വാശോപത്തരകലയാക്കി ഈർത്തിയതിൽ ഗണനീയമായ ഒരു പങ്കുവഹിച്ച മഹാനാണ് കോട്ടയത്തു തമ്പുരാൻ.

ഈശ്വരനെ പശ്ചാത്തലത്തിൽ നിർത്തിക്കൊണ്ടു് മനുഷ്യനെ നാട്യവേദിയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവന്നു എന്നുള്ളതാണ് തമ്പുരാന്റെ പ്രശംസാർഹമായ ഒരു പരിഷ്കരണം.

പാഞ്ചദിനാദൈ കഥാനായകന്മാരാക്കി മാനവസമുദായത്തിന്റെ വികാരവിചാരങ്ങളെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കത്തക്ക ഗുണപൗഷ്കല്യമുള്ള ആട്ടക്കഥകൾ രചിച്ചത് തമ്പുരാന്റെ മറ്റൊരു നേട്ടമായിരുന്നു. ശ്രവണസുന്ദരവും കോമളപദാവലിയിലധിതവുമായ കവിതയാലും ഭാവപൂർണ്ണമായ സംഗീതത്താലും കഥകളിക്ക് അദ്ദേഹം ഒരുങ്ങും തേങ്ങും പ്രദാനംചെയ്ത് നായികാനായകന്മാരിലൂടെ, രസരാജനായ ശ്രംഗാരത്തിന് പതിഞ്ഞാടൻ ശ്രംഗാരപ്പദം സൃഷ്ടിച്ചതും പൂർണ്ണാടിനശേഷം "മഞ്ജുതരകുഞ്ജതലകേളിസദനേ" എന്ന അന്യപദിഗാനത്തോടെ മേളപ്പദം മേളിപ്പിച്ചതും തമ്പുരാന്റെ ഒരുചിത്രബോധമാണ്. കൂടിയാട്ടവേഷങ്ങളെ അനുകരിച്ച് തേച്ച വേഷങ്ങൾക്ക് കുറച്ചുകൂടി വലിപ്പമുള്ള ചുട്ടിയും കൂട്ടതൽ ഭംഗിയുള്ള കിരീടങ്ങളും, കൃഷ്ണൻ കൃഷ്ണനാട്ടത്തിലേതുപോലെയുള്ള മുടിയും ചുവന്നതാടികൾക്കു വലിപ്പമുള്ള കുറിച്ചാമരവും മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന വെളുത്ത ഉത്തരീയങ്ങളോടുകൂടി ചുക്കുന്ന ഉത്തരീയവും ചേർത്തായിരുന്നു ആഹാർത്യാഭിനയത്തിനു തമ്പുരാൻ നൽകിയ സംഭാവനകൾ. തമ്പുരാന്റെ ഈ പരിഷ്കാരങ്ങൾക്കാണ് 'കല്ലടിക്കോടൻ' സമ്പ്രദായമെന്നു പറയുന്നത്. കല്ലടിക്കോടൻ സമ്പ്രദായത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാവ് ഒരു കല്ലടിക്കോട്ട് നമ്പൂതിരിയാണെന്നും പക്ഷാന്തമുണ്ട്. ഈ കാണുന്ന 'പടമുടി' തമ്പുരാനശേഷം കല്ലടിക്കോടൻ സമ്പ്രദായക്കാർ ഉണ്ടാക്കിയതാണ്.

കഥകളിക്ക് ഇന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള സർവ്വതോമുഖമായ സമുൽക്കർഷത്തിന്റെയും പരിഷ്കാരത്തിന്റെയും ഉപജ്ഞാതാവ് കല്ലടിക്കോട്ട് നമ്പൂതിരിയാണെന്നു നിസ്സംശയം പറയാം. അനുപമസുന്ദരമായ കഥകളിയിലെ നൃത്യശില്പത്തിന്റെ സൗഭാഗ്യം സമ്പൂർണ്ണമാക്കിയത് കല്ലടിക്കോട്ട്

നമ്പൂതിരിയാണ്. ആഹാരാഭിനയത്തിൽ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധ ചെലുത്തിയതുമൂലം കഥാപാത്രങ്ങൾക്ക് അമാനുഷമായ രൂപപരിവേഷം നൽകുന്നതിൽ അദ്ദേഹം അങ്ങേയറ്റം വിജയിച്ചു. കഥകളിയുടെ എല്ലാ അംഗങ്ങളിലും അദ്ദേഹം കൈവെച്ചിട്ടുണ്ട്. രസാവിഷ്ക്കരണത്തിനനുചോദ്യമായി സംഗീതവാദ്യങ്ങൾ പ്രയോഗിക്കണമെന്നും, നൃത്തങ്ങൾക്കു മാത്രം പോരാ, നാട്യത്തിനും കൈയ്ക്കും താളമേളങ്ങളെ കൊണ്ടു മോടികൂട്ടണമെന്നും ഇദ്ദേഹം നിശ്ചയിച്ചു. അഭിനയങ്ങളിൽ സാത്വികത്തിനു പ്രാധാന്യം നൽകി. രസഭാവപ്രകടനത്തിനു കൂടുതൽ സൗകര്യമുണ്ടാക്കത്തക്കവിധത്തിൽ ചുട്ടി പരിഷ്കരിച്ചു. കത്തി, താടി എന്നിവേഴ്ങ്ങൾക്ക് നെററിയിലും മൂക്കത്തും ചുട്ടിപ്പുവുവേണമെന്നും കേശഭാരം ഉണ്ടായിരിക്കണമെന്നും തീർച്ചയാക്കി. സ്ത്രീവേഷങ്ങളെപ്പോലെതന്നെ മുനിമാക്കും വെള്ളമനയോലയും പ്രത്യേക മുടിയും നടപ്പാക്കി. ഉത്ഭവത്തിലെ രാവണന്റെ തപസ്സാട്ടം, നകുതുണ്ഡിയുടെ ആട്ടക്രമം എന്നിവ നടപ്പാക്കിയതും മുട്ടുവിടത്തി തോളിന്നൊപ്പമായി മാറിനേരെ മുദ്രകൾ കാണിക്കണമെന്നു വെച്ചതും കപ്പിങ്ങാടാണ്. കഥകളിയിൽ കത്തിവേഷങ്ങൾക്കു പ്രാധാന്യം കൊടുത്തതും ഇദ്ദേഹംതന്നെ. ചുരുക്കത്തിൽ, കല്ലടിക്കോടൻ സമ്പ്രദായത്തെ വിപുലപ്പെടുത്തുകയും അറാകറങ്ങൾ തീർത്തുപരമ സുന്ദരമാക്കുകയും ചെയ്തതാണ് കപ്പിങ്ങാടൻ സമ്പ്രദായമെന്നു പറയാം. ഈ രീതിയെതന്നെ ഒന്നുകൂടി സംസ്കരിച്ച് അധുനാതനമാഗ്നത്തിലാക്കിയത് കപ്പിങ്ങാടിന്റെ ശിഷ്യൻ ഭീമൻ കൃഷ്ണപ്പണിക്കരാണെന്നു് ആട്ടപ്രകാരത്തിൽ പറയുന്നുണ്ട്. ഈ സമ്പ്രദായമാണത്രെ തെക്കൻ ദിക്കുകളിൽ പ്രചുരപ്രചാരമുള്ള “കിടങ്ങൂർ വഴി”.

കല്ലടിക്കോടും കപ്പിങ്ങാടും പരസ്പരം മേളിച്ച സമ്പ്രദായവിശേഷമാണ് “കല്ലുവഴിച്ചിട്ട്”. കല്ലടിക്കോടന്റെ

ആംഗികാഭിനയഭംഗിയും കല്പിങ്ങാടൻ്റെ പരിഷ്കൃത സമ്പ്രദായങ്ങളും 'കല്പവഴി' ചിട്ടയിൽ കൈകൊത്തു നിലുന്നു. "ഉല്പമണ്ണ" ചിത്രഭാരം നമ്പൂതിരിപ്പാടും 'കരുമനശ്ശേരി' കൃഷ്ണൻകുട്ടി ഭാഗവതവും 'കുത്തൻകുർ' ശങ്കുപ്പണിക്കരമാണ് ഈ സമ്പ്രദായത്തിൻ്റെ ഉപജ്ഞാതാക്കൾ. മുദ്രകൾ പദത്തോടും താളത്തോടും ഇണക്കിക്കാണിക്കണമെന്നും പരത്തിക്കാണിക്കാതെ ഒതുക്കിക്കാണിക്കണമെന്നും ഇവർ ചിട്ടപ്പെടുത്തി. താണനിന്നും കെട്ടിച്ചാടിയും വട്ടംവച്ചും ചവുട്ടിച്ചാടിയും വച്ചുചവുട്ടിയും, ചവുട്ടിമാനിയും ഉള്ള മുദ്രകൾ ചുഴിപ്പുകൾ എന്നിവ ഇതുകൈമുട്ടുകളും ശിരസ്സും നാഭിയും ചേർത്തിട്ടുള്ള വൃത്തത്തിനു പുറത്തു പോകാതെ ഒതുക്കിക്കാണിക്കുന്ന രീതിയാണ് കല്പവഴിചിട്ടയിലുള്ളത്.

എങ്ങനെയൊക്കെയായാലും കൊട്ടാരക്കര, വെട്ടം, കോട്ടയം, (കല്പടിക്കോടൻ) കല്പിങ്ങാടൻ, കല്പവഴി എന്നീ സമ്പ്രദായങ്ങളിലൂടെയുള്ള ക്രമാനുസൃതവും അഭിലഷണീയവുമായ വളർച്ചയുടെ ചരിത്രമാണ് ഇന്നത്തെ കഥകളിയുടെ ചരിത്രം. നമ്മുടെ പ്രദീപ്തമായ പ്രതിഭയും ഭാസ്യരമായ ഭാവനയും പരിപൂർണ്ണമായ ആത്മാവിഷ്ണുരണത്തിൻ്റെ രൂപത്തിൽ കഥകളിയിൽ പടന്നു പന്തലിച്ചുനിലുന്ന ഞങ്ങൾ തീർത്തുപറയാം.

അദ്ധ്യായം 3

കലാശം:—കലാശം എന്ന വാക്കിന് ഭാഷയിലുള്ള സാമാന്യതം അവസാനിക്കൽ എന്താണല്ലോ. ഗുണവും കൊട്ടും ഒരുമിച്ചവസാനിക്കുക എന്നൊരർത്ഥംകൂടി “ശബ്ദ താരാവലി”യിൽ കാണുന്നുണ്ട്. ആശയ പ്രകാശന സമർത്ഥവും അർത്ഥസമ്പൂർണ്ണവുമായ ഒരു വാചകത്തിന് ഭാഷയിൽ പൂർണ്ണവിരാമചിഹ്നം പുത്തികരണത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ കലാശം ആംഗ്യഭാഷയിൽ ഒരാശയത്തിന്റെ പുത്തിയെ പ്രതിനിധാനം ചെയ്യുന്നു. ഗുണഗുത്യസമ്മിതി തമായ ഒരു കലാവിശേഷമായതുകൊണ്ട് വൈചിത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി ഇങ്ങനെയല്ലാത്ത സന്ദർഭങ്ങളിലും കഥകളിയിൽ കലാശങ്ങൾ എടുക്കാറുണ്ട്. പദങ്ങളുടെ (കഥകളിപ്പദങ്ങളുടെ) തുടക്കത്തിലും അവസാനത്തിലും മാത്രമേ സാധാരണകലാശത്തിനു വട്ടം തട്ടാറുള്ളൂ. (അടക്കം, ഇടക്കലാശം എന്നീ ചുരുക്ക പദങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽനിന്നും വട്ടം തട്ടേണ്ടിവരും). കഥാപാത്രങ്ങളുടെ സ്വഭാവവിശേഷമനുസരിച്ചും പദങ്ങളുടെ താളകാലഘടനകളനുസരിച്ചും ദൂത മദ്ധ്യമവിളംബിതകാലങ്ങളിലാണ് കലാശങ്ങൾ എടുക്കാറുള്ളത്. വട്ടമിട്ടുകലാശം, ഇരട്ടി, എടുത്തുകലാശം, ഇടക്കലാശം, അടക്കം, തോങ്കാരം, അപ്പുകലാശം, നാലിരട്ടി എന്നിങ്ങനെ വിവിധ രൂപങ്ങളിലുള്ള കലാശങ്ങളും കഥകളിയിൽ നടപ്പുണ്ട്.

മണ്ഡലം:—നടന്മാരുടെ വിവിധ രൂപങ്ങളിലുള്ള നിലകളെയാണ് മണ്ഡലം എന്നു പറയുന്നത്. സ്ഥാനക്കം ആയതം, ആലിഡം, പ്രത്യാലിഡം, പ്രോഖണം, പ്രേരിതം,

സ്വസ്തികം, മോട്ടിതം, സമസൂചി, പരസമസൂചി എന്നിങ്ങനെ മണ്ഡലത്തിന് പത്തു ഉൾപ്പിരിവുകളുണ്ട്. (അഭിനയദൃഷ്ടം).

ഉൽപ്പവനം:—വ്യത്യസ്തരൂപങ്ങളിലുള്ള ചാട്ടങ്ങളെ ഉൽപ്പവനം എന്നു പറയുന്നു. ഇവ അലഗാ, കന്തരി, അശ്വ, മോട്ടിതാ, കൃപാലഗാ എന്നിങ്ങനെ അഞ്ചുതരത്തിലാകുന്നു.

ഭ്രമരി:—പലതരത്തിലുള്ള ഭ്രമണങ്ങൾ (തിരിച്ചിലുകൾ) ക്കാണ് ഭ്രമരി എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നത്. ഇവ ഏഴുവിധത്തിലുണ്ട്. ഉൽപ്ലൂതം, ഗാതഡം, ചക്രം, ഏകപാദം, കഞ്ചിതം, ആകാശം, അംഗം എന്നിങ്ങനെ ഇവയ്ക്കു നാമങ്ങൾ നിർദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നു.

ചാരി:—പലമാതിരിയുള്ള ചലനങ്ങളാണ് (നീക്കങ്ങൾ) ചാരി, ചലനം, ചാക്രമണം, ശരണം, വേഗിനികൂടനം, ലുതിതം, ലോലിതം, വിഷമം എന്നിങ്ങനെ ഇവ എട്ടുതരത്തിലാകുന്നു.

ഗതി:—വ്യത്യസ്തങ്ങളായ നടകൾ (നടത്തങ്ങൾ) ക്കാണ് ഗതി എന്നു പറയുന്നത്. ദശരൂപങ്ങളിലുള്ള ഈ ഗതികൾ ഹംസി, മയൂരി, മൃഗി, ഗജലീലാ, തുരംഗിണി, സിംഹി, ഭുജംഗി, മണ്ഡൂകി, വീരാ, മാനവി എന്നീ പേരുകളിലറിയപ്പെടുന്നു. [അഭിനയദൃഷ്ടം].

അഭിനയം:—ഏകയാന്തർഭാഗത്തുണ്ടാകുന്ന വികാരവിചാരങ്ങളെ മുഖത്തെ ഭാവഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടും അംഗപ്രത്യംഗോപാംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടും പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതാണ് അഭിനയം. കഥകളിയിൽ അഭിനയത്തെ നാലായിവിഭജിച്ചിരിക്കുന്നു: അവ ആംഗികം, വാചികം, സാത്വികം, ആഹാര്യം എന്നിവയാകുന്നു.

ആംഗികം:—അംഗോപാംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടും മുദ്രകളെ കൊണ്ടും ഭൂതലത്തിലുള്ള കരചരണവിഷേചാദികളെ കൊണ്ടും ആശയംവ്യക്തമാകത്തക്കവിധത്തിൽ കരചരണാദൃവയവങ്ങൾ വിന്യസിക്കുന്നതിനാണ് ആംഗികാഭിനയം എന്നു പറയുന്നത്.

വാചികം:—രസഭാവങ്ങൾക്കനുഗുണമായി വ്യത്യസ്ത രാഗതാളങ്ങളിൽ പ്രയോഗിക്കുന്ന സംഗീതവാദ്യധോരണിയാണ് വാചികാഭിനയമെന്നു പറയുന്നത്.

സാത്വികം:—നേന്തിലുദിക്കുന്ന വികാരങ്ങളെ പൂരികം, കണ്ണു്, മുക്കു്, അധരം മുതലായവകൊണ്ടു പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതാണ് സാത്വികാഭിനയം. ന്നംഭം, പ്രളയം (മോഹാലസ്യം) രോമാഞ്ചം, സ്വേദം, വൈവർണ്യം (നിറപ്പകർച്ച) വേപഥ (വിറയൽ) അശ്രു, വൈസ്വച്ഛം (ചെയിടർച്ച) എന്നിവ സാത്വികാഭിനയത്തിലുൾപ്പെടുന്നു.

ആഹാര്യം:—അതാതു കഥാപാത്രങ്ങൾക്കുചിതമായിട്ടുള്ള വേഷാലങ്കാരങ്ങളും ചുട്ടി, തേപ്പു്, മുതലായവയുമാണ് ആഹാര്യാഭിനയം.

അദ്ധ്യായം 4

ഒരു നടൻ അഭിനയിച്ചുകാണിക്കുന്നതെന്തിനും ജീവനാണ്ടാകുന്നതിൽ അതിപ്രധാനമായ പങ്കു വഹിക്കുന്ന അവയവമാണ് കണ്ണു്. കണ്ണുകളുടെ നിയന്ത്രണാധീനമായ ചലനഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടുമാത്രമേ വസ്തുക്കൾക്കു് ജീവനുള്ളതായി തോന്നുകയുള്ളൂ. വളരെക്കാലത്തെ നിരന്തരമായ അഭ്യാസംകൊണ്ടു കണ്ണുകളെ വേണ്ടപോലെ നിയന്ത്രിക്കു

വാനും ചലിപ്പിക്കുവാനും ഒരാൾക്കു കഴിയും. നാട്യത്തിൽ പ്രാധാന്യം ഭാവത്തിനാണല്ലോ. ഭാവം പുറപ്പെടേണ്ടതു മുഖത്തും ഭാവം പുറപ്പെട്ടവിടുന്നതിൽ പ്രധാനപങ്കു വഹിക്കുന്നത് കണ്ണുകളും ആകയാൽ നമുക്കു ദൃഷ്ടിഭേദങ്ങളെക്കുറിച്ചൊന്നു പശ്ചാലോചിക്കാം. നടന്മാരുടെ വിവിധ തരത്തിലുള്ള നോട്ടങ്ങളെയാണ് ദൃഷ്ടികൾ എന്നു പറയുന്നത്. ഇവ എട്ടുതരത്തിലുണ്ട്. സമം, ആലോകിതം, സാചി പ്രാലോകിതം. നിമിലിതം, ഉല്ലോകിതം, അനുവൃത്തം, അവലോകിതം എന്നിങ്ങനെ ഇവയ്ക്കു നാമങ്ങൾ നിർദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവയുടെ ലക്ഷണങ്ങളും ഉപശോഭങ്ങളും താഴെ ചേർക്കുന്നു:

സമം:—ദേവനാരിയുടേതുപോലെയുള്ള ആനന്ദാലോകനമാണ് സമദൃഷ്ടി. നാട്യാരംഭത്തിലും, സദൃശ്യദർശനത്തിലും, പരചിന്താദർശനത്തിലും, ആശ്ചര്യത്തിലും, ദേവരൂപപ്രദർശനത്തിലുമാണ് ഈ ദൃഷ്ടി ഉപയോഗിക്കുന്നത്.

ആലോകിതം:—കൺമണികൾ വേഗത്തിൽ വൃത്താകൃതിയിൽ ചുഴറ്റി തുറന്നുനോക്കുന്നതാണ് ആലോകിത ദൃഷ്ടി. കുംഭകാരന്റെ ചക്രം തിരിച്ചിലിലും എല്ലാവസ്ഥയും എന്നു കാണിക്കുന്നതിലും അപേക്ഷയിലുമാണ് ഇതു കാണിക്കുന്നത്.

സാചി:—സ്വസ്ഥാനത്തുനിന്ന് ക്രമേണ വിലങ്ങനെ കടക്കണ്ണിലേയ്ക്കു കൺബി പായിക്കുന്നതാണ് സാചിദൃഷ്ടി. അന്തഗ്ഗതം സൂചിപ്പിക്കാനും, മീശ തലോടാനും, തത്തയെ കാണിക്കാനും, അമ്പിന്റെ ലാക്കുനോക്കാനും, കാര്യസൂചനത്തിനും ഇതുപയോഗിക്കുന്നു.

പ്രാലോകിതം:—ഇരുവശത്തേയ്ക്കും ഇടംപലമായിട്ട് കണ്ണിലൂക്കുന്നതാണ് പ്രാലോകിത ദൃഷ്ടി. ഇരുവശമുള്ള

വസ്തുക്കളെ കാണിക്കുന്നതിലും, ഇളക്കത്തിലും, സുദ്ധിമാന്യത്തിലും ഇതുപയോഗിക്കുന്നു.

നിമീലിതം:—കണ്ണുകൾ പകുതി അടഞ്ഞും പകുതി തുറന്നുമുള്ള നോട്ടമാകുന്നു നിമീലിതം. സ്വപ്നം, പാരവശ്യം, ജപം, ധ്യാനം, നമസ്കാരം, ഭ്രാന്തു്, സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടി എന്നിവയ്ക്കായി ഇപയോഗിക്കുന്നത്.

ഉല്ലോകിതം:—മുകളിലേയ്ക്കു നോക്കുന്നതാണ് ഉല്ലോകിതദൃഷ്ടി. ധ്വജാഗ്രം, ഗോപുരം, ദേവസമൂഹം, പൂർവ്വജനം, ഉയർച്ച, ചന്ദ്രിക, കാട്ടുതീ എന്നിവ കാണിക്കുമ്പോൾ ഈ ദൃഷ്ടി ഉപയോഗിക്കുന്നു.

അനുവൃത്തം:—മേലോട്ടും കീഴോട്ടും വേഗത്തിൽ നോക്കുന്നതാണ് അനുവൃത്തദൃഷ്ടി. അടുക്കലേയ്ക്കു വിളിക്കുകയും കോപം പ്രകടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ അനുവൃത്തദൃഷ്ടി ഉപയോഗിക്കുന്നു.

അവലോകിതം:—കീഴ്പോട്ടു നോക്കുന്നത് അവലോകിതദൃഷ്ടി. നിശ്ചൽ നോക്കുക, വിചാരം, ആലോചന, പഠിക്കാൻ ശ്രമിക്കുക, അവനവന്റെ ദേഹം നോക്കുക, യാത്ര എന്നിവയിലാണ് ഈ ദൃഷ്ടി ഉപയോഗിക്കുന്നത്.

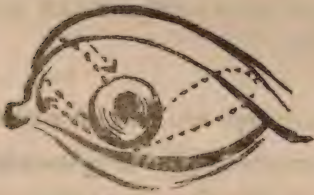
കണ്ണണിയുടെ കർമ്മങ്ങൾ:—ദൃഷ്ടി വ്യാപാരങ്ങൾ ഒമ്പതുതരത്തിലാകുന്നു. ഭ്രമണം, വലനം, പതനം, ചലനം, സുപ്രവേശനം, നിവർത്തനം, സമുദ്രപതനം, നിഷ്ക്രാമം, പ്രാകൃതം എന്നിങ്ങനെ ഈ ദൃഷ്ടി വ്യാപാരങ്ങൾക്കു നാമകരണം ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

ചിത്രം No. 1.

“ഭ്രമണം”

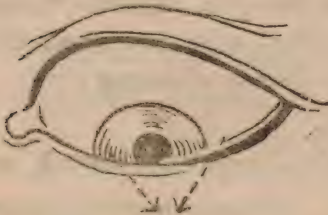
1. ഭ്രമണം:—കൺപോളകൾ തുറന്നു കൃഷ്ണ മണികളെ വൃത്താകൃതിയിൽ ചുറ്റിക്കുന്നതാകുന്നു ഭ്രമണം. ക്രോഡോട്സാ മങ്ങളിലാണിതുപയോഗിക്കുന്നത്.

ചിത്രം No. 2

“വലനം”

2. വലനം:—ത്രികോണാകൃതിയിൽ കൃഷ്ണമണികളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു വലനം. ഭ്രമണ കോപം എന്നിവകളിൽ വലനം ഉപയോഗിക്കുന്നു.

ചിത്രം No. 3.

“പതനം”

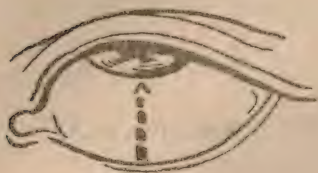
3. പതനം:— കൃഷ്ണമണികൾ കീഴ്പ്പോട്ടു വീഴ്ത്തുന്നതാണ് പതനം. ശാകം, പരിഭവം, ആലോചന എന്നിവകളിൽ ഇതുപയോഗിക്കുന്നു.

ചിത്രം No. 4.

“ചലനം”

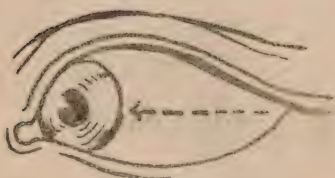
4. ചലനം:—കൃഷ്ണമണികൾ ദൃതഗതിയിൽ ഇളകുന്നതാകുന്നു ചലനം. ഭ്രമം, വീരം, കോപം എന്നിവയുടെ ആധിക്യത്തിൽ ഇതുപയോഗിക്കുന്നു.

ചിത്രം No. 5.

“സംപ്രവേശനം”

5. സംപ്രവേശനം:—കൃഷ്ണമണികൾ ഉള്ളിലേയ്ക്കുകുറുക്കുന്നതാകുന്നു സംപ്രവേശനം. ഹാസ്യത്തിലും, ബിഭത്സത്തിലും കണ്മണി സംപ്രവേശനമായിരിക്കണം.

ചിത്രം No. 6.

“നിവർത്തനം”

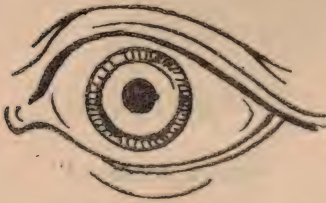
6. നിവർത്തനം:—കൃഷ്ണമണികളെക്കൊണ്ടു കടാക്ഷമായി നോക്കുന്നതാണ് നിവർത്തനം. രുതി മുതലായ ചില ഭാവങ്ങളിലുപയോഗിക്കുന്നു.

ചിത്രം No. 7.

“സമുദൃപ്തം”

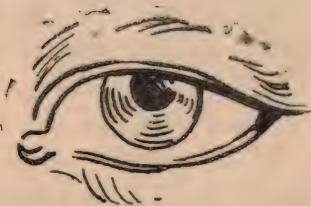
7. സമുദൃപ്തം:—ഒരു വശത്തുനിന്നു വിലങ്ങനെ മറുവശത്തേയ്ക്ക് ഇടംവലമായി ചലിപ്പിക്കുന്നതാണ് സമുദൃപ്തം. ഭയവിരരൂദ്രാദികളിൽ ഇതു പയോഗിക്കുന്നു.

ചിത്രം No. 8.

“നിഷ്ക്രാമം”

8. നിഷ്ക്രാമം:—വായു കൊടുത്തു കൺമണികളെ തുറപ്പിക്കുന്നതാണ് നിഷ്ക്രാമം. അത്യാശ്ചര്യം, സ്തംഭനം എന്നിവയിൽ നിഷ്ക്രാമം ഉപയോഗിക്കണം.

ചിത്രം No. 9.

“പ്രാകൃതം”

9. പ്രാകൃതം:—സാധാരണനോട്ടത്തിലുള്ള കൺമണിയുടെ അവസ്ഥയാകുന്നു പ്രാകൃതം.

അദ്ധ്യായം 5

ഒരു കഥകളി നടൻ അത്യാവശ്യമുണ്ടായിരിക്കേണ്ട അഭ്യാസഗുണങ്ങളിൽ രണ്ടെണ്ണമാണ് കയ്യും മെയ്യും; പത്തും പന്ത്രണ്ടും കൊല്ലത്തെ നിരന്തരമായ അഭ്യാസംകൊണ്ടേ ഒരു വിദ്യാത്മിക്ക് വേണ്ടത്ര മെയ് വഴക്കത്തോടെ നായകത്വമുള്ള ആദ്യവസാനവേഷങ്ങൾ കെട്ടാൻ കഴിവുണ്ടാകുകയുള്ളൂ. ദേഹത്തെ സ്വീഡീനമാക്കാനുള്ള കായികാഭ്യാസങ്ങളെയാണ് കഥകളി നടനാകാനുദ്ദേശിക്കുന്ന ഒരു വിദ്യാത്മി ആദ്യമായി. അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടത്. കഥകളിയിലെ വിദ്യാരംഭമാണ് കച്ചകെട്ട്. തൊഴുതു കമ്പിടൽ, മെയ്യറപ്പടവ് (മെയ്പ്പുറപ്പാട്ട്), കാൽസാധകം, കൈയ്പിശലുകൾ, ഉഴിച്ചിൽ [തിരുമു] തുടങ്ങി ശരീരത്തിന് ലഘുവും കിട്ടുന്നതവിധത്തിലുള്ള പല അഭ്യാസമുറകളും ഒരു വിദ്യാത്മി ശീലിക്കേണ്ടതുണ്ട്. കളരിപ്പയറിന്റെ പാരമ്പര്യത്തെ ഇന്നും നിലനിർത്തിപ്പോരുന്ന ഈ അഭ്യാസമുറകളാണ് നടന്റെ അംഗചലനഭംഗിയേയും നർത്തനസൗഭാഗ്യത്തേയും രൂപപ്പെടുത്തുന്നതെന്നു പറയുന്നതിൽ തെറ്റില്ല.

കഥകളി അഭ്യാസം സാധാരണ ആരംഭിക്കുന്നത് മഴക്കാലത്താണ്. മഴക്കാലങ്ങളിലെ ആശാന്മാർക്ക് കുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കാൻ അവസരം കിട്ടാത്തതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നത്. വർഷകാലങ്ങളിൽ ദേഹത്തിനുള്ള അസ്വാധീനത അഭ്യാസങ്ങളെക്കൊണ്ട് കഴിയുന്നത്ര നീക്കിയാൽ വേഷംകെട്ടേണ്ട വേനൽക്കാലങ്ങളിൽ മഴക്കാലത്തുകൈവന്നതിനേക്കാൾ ഇരട്ടിസ്വാധീനം ദേഹത്തിനു സിദ്ധിക്കും എന്നുള്ളതുകൊണ്ടുകൂടിയാണ്. ഉഴിച്ചിൽ കാലങ്ങളിൽ രണ്ടരമണിക്കോ മൂന്നരമണിക്കോ വിദ്യാത്മികൾ

എഴുന്നേൽക്കും. കളരിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്ന ഉടനെ ശരീരത്തിൽ എണ്ണ (കഴമ്പ്, മുളുട്ട്) ഇടുന്നു. ഇതിനും ചില ചടങ്ങുകളുണ്ട്. പംത്രത്തിൽനിന്നും എണ്ണയെടുത്ത് ഉള്ളം കയ്യിൽപ്പുരട്ടി, തൊഴുതുകമ്പിട്ട്, കാൽപരത്തി ചവിട്ടി രണ്ട് അകത്തുകളിലും എണ്ണപുരട്ടിയശേഷം രണ്ടുകൈയും

ചിത്രം No. 1.

“തൊഴുതുകമ്പിടൽ”

കാൽമുട്ടിൽക്കുത്തി ഇടത്തോട്ടും വലത്തോട്ടും തിരിഞ്ഞു അര തിരിച്ച് പൊട്ടിക്കുന്നു. പിന്നീട് ദേഹമാസകലം എണ്ണതേച്ച് ഓരോ വിദ്യാർത്ഥിയും ഇരുപതും ഇരുപത്തഞ്ചും പ്രാവശ്യം വീതം നിന്നു ചാട്ടം നടത്തുന്നു. അനന്തരം ഒരു കോണിലേയ്ക്കായി തൊഴുതുകമ്പിടുന്നു. തൊഴുതുകമ്പിടൽ അഞ്ചു പ്രാവശ്യമുണ്ട്. ഓരോന്നിനും വൈവിധ്യമുണ്ട്. നാലാമത്തെ തൊഴുതുകമ്പിടലിനുശേഷം ഒരു കാൽകെട്ടി വച്ച് ഏത്തമിട്ടതിനുശേഷമേ അവസാനത്തേതു ചെയ്യുകയുള്ളൂ.

ഇതിനുശേഷം രണ്ടുവരിയായിനിന്ന് മെയ്യുറപ്പുവെപ്പ് [മെയ് വർത്തങ്ങൾ] എന്ന അഭ്യാസം ചെയ്യുന്നു. കാൽ, കയ്യ് അര എന്നിവയെ കൊണ്ടുള്ള സകല അഭ്യാസങ്ങളും മെയ്യുറപ്പുവെപ്പിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു.

പാദപ്രയോഗങ്ങൾ:—

1) രണ്ടുകയ്യുകളും ശിരസ്സിനുമുന്നിൽ അകത്തിവിടിച്ചു, വലത്തുകാലും ഇടത്തുകാലും ഓരോന്നായി മുന്നോട്ടു

ചിത്രം No. 2.

“പാദപ്രയോഗങ്ങൾ”

വെച്ചു, വലത്തുകാൽകൊണ്ടു കയ്പടത്തിൽ മുട്ടത്തക്ക വണ്ണം അടിച്ചു പിന്നോക്കം കാൽവെച്ചു മാറുക. ഇതു പോലെ ഇടത്തുകാൽകൊണ്ടും ചെയ്യണം.

2. മുൻപ്രസ്താവിച്ചപോലെ ചെയ്തു കയ്യിന്മേലടിക്കുന്നതോടുകൂടി ആ കാൽതന്നെ പിന്നോക്കവും കടയുക. ഇതു പോലെ ഇടത്തുകാൽ കൊണ്ടും ചെയ്യണം.

3. അതുപോലെകാൽ വീശി കയ്യിലടിച്ചശേഷം മുൻ
ടിയിൽ ചാടി ഇടംകാൽവീശി അടിക്കുക.

4. ഇടത്തുകയ്ക്ക് മുന്നോട്ടു ചെറുമടക്കിട്ടു മടക്കി
പിടിച്ച് വലത്തുകൈയ്ക്കുമാറിനു വലതുഭാഗത്തു് മടക്കി
പിടിച്ച്ശേഷം (വാളും പരിചയും വിടിക്കുന്നപോലെ

ചിത്രം No. 3.

സ്ഥപാദത്തിൽനിന്നു് വലത്തുകാൽ നിരക്കിമുന്നോട്ടു
വെച്ച് ഇടത്തുകാലും മുന്നോട്ടുവെച്ചു ചവിട്ടി അരയ്ക്കുവായുകൊ
ടുത്തുനിൽക്കുക. ഈ അഭ്യാസമുറ കാൽ, അര, കയ്ക്ക്,
എന്തിവയുടെ അഭ്യാസാവസാനങ്ങളിൽ ഒരതിർത്തിയെ
കാണിക്കാനെന്നപോലെ എടുത്തുവരുന്നു.

5. സ്ഥപാദത്തിൽനിന്നു് പരത്തിചവിട്ടിയശേഷം
രണ്ടുകാലും മാറിമാറി മുന്നോട്ടുകുറച്ചൊന്നു പൊക്കുക.

6. അര: അരനീക്കൽ, കൈകൾ പരത്തിപ്പിടിച്ചു, കാലുകൾ പരത്തിച്ചവുട്ടി, ഓരോ കാൽമുട്ടും ക്രമേണമടക്കി അരതാഴ്ത്തി ഓരോ വശത്തേയും കാൽമുട്ടുകളിലേക്ക് അരനീക്കുക.

ചിത്രം No. 4. "വെച്ചിരുത്തൽ"

7. വെച്ചിരുത്തൽ:— വാളും പരിചയും പിടിക്കുന്നതു പോലെ കൈകൾപിടിച്ചു നമപാദത്തിൽനിന്നു വലം കാൽവലതുവശത്തേയ്ക്കു നീട്ടി, ഇടംകാൽ മുട്ടിന്മേൽ അര ഇരുത്തുകയും തുടനന്യന്നു വലതുകാൽമുട്ടിന്മേൽ അരഇരുത്തുകയും ചെയ്യുക.

8. അരനീക്കി മെയ്തിരിക്കൽ:—വെച്ചിരുത്തലുപോലെ ഇരുന്ന് കയ്യരണ്ടും മുന്നിൽ കത്തി അവമേല്ലോട്ടുപൊക്കിക്കൊണ്ടുവന്നു, നീട്ടിയകാലിന്റെ ഇരുഭാഗങ്ങളിലായി കത്തുക. അരപൊക്കാതെ കുനിഞ്ഞു മുന്നോട്ടുനീങ്ങി, മറ്റേ കാൽമുട്ടിന്മേൽ അരഇരുത്തിയശേഷം അരയ്ക്കുവായു

കൊടുത്തു നെളിയുക: പിന്നീട് മുൻപാഞ്ഞപോലെ കൈകൾ കുത്തുകയും ചെയ്യുക:

ചിത്രം No. 5. "അരനീക്കി മെയ്തിരിക്കൽ"

9. അരസ്തിരത്തൽ:—സമപാദത്തിൽനിന്ന് വലതു കാൽ വലത്തുവശത്തേയ്ക്ക് നീട്ടി ഇടത്തേ മുട്ടിന്മേൽ അരയിരത്തി, കൈകൾ രണ്ടും മുമ്പിൽ കുത്തുകയും നീട്ടിയകാൽഇടം കാലിനടുത്തേയ്ക്ക് കൊണ്ടുവന്ന് വീണ്ടും നിവർത്തുകയും ചെയ്യുക. അതുപോലെ കൈകൾ മടക്കിപ്പിടിച്ചുവന്ന് വലം കാൽ മുട്ടിന്മേൽ അരയിരത്തിയും പ്രകാരം ചെയ്യുക.

10. കാൽവീശലുകൾ:—രണ്ടുകൈയ്ക്ക് പടങ്ങളും ചുമരിൽകുത്തി അരസ്തിവായുകൊടുത്തു ആവുന്നത്രശക്തിയോടെ കാൽവീശുകയും വീശലിന്റെ അവസാനത്തിൽ അതേശക്തിയോടെ തിരിയുകയും ചെയ്യുക. അതുപോലെതന്നെ ഇടതു കാൽകൊണ്ടും ചെയ്യേണ്ടതാണ്.

11. ചുമരിലിരിക്കുക: മുൻപറഞ്ഞപോലെ കൈകൾ കത്തിനിന്ന് ഒരു കാൽ മുന്നോട്ടുവെച്ച് അർച്ചമുരരിനോടുതക്ക വിധത്തിൽ പിന്നോക്കം വളയുക, അതുപോലെ

ചിത്രം No. 6:

“ചുമരിലിരിക്കുക”

വിപരിതമായും ചെയ്യണം. അവസാനം രണ്ടുകയ്യും പുറകോട്ടെടുത്ത് അർച്ചമുരരിനോടുതക്ക വിധത്തിൽ ആവുന്നത്ര പിന്നോക്കം വളയുക.

12. കൈയ്ക്കുവീശൽ: സമപാദത്തിൽ നിന്ന് കൈകൾ തലയ്ക്കുമീതെ തൊഴുതുപിടിച്ച് കുറച്ചൊന്നമണ്ണം വലതു കാൽ മുന്നോട്ടുവളയ്ക്കുക. ഇടംകാൽ ഒപ്പം ചുവട്ടുത്തോടു കൂടി രണ്ടുകയ്യിന്റേയും വിരലുകൾ കോത്തുപിടിച്ച് മലർത്തി തലയ്ക്കുമീതെ കൊണ്ടുപോയി പിന്നോക്കം വളയുക. അതേ ആയത്തിൽ മുന്നോട്ടുവളഞ്ഞ് കാൽമുട്ടമടക്കാതെ രണ്ടുകൈ

ചിത്രം No. 7.

കൊണ്ടും പെരുവീരലിന്റെ മുന്നിൽ കൈപ്പടങ്ങൾ പരത്തി കൂത്തുക. കൈവീരലുകൾ നിലംതൊട്ടുകൊണ്ട് ഇരുഭാഗത്തേക്കും മാറു കുറച്ചൊന്നു മലരത്തക്ക വീധത്തിൽ വീശുകയും ചെയ്യുക.

13. മുൻപറഞ്ഞപോലെ വീശിക്കൊണ്ടിരിക്കെ വലമിടം കാലുകൾ പൊക്കിച്ചവിട്ടി വലതുകാൽ ചവിട്ടുന്ന തോടുക്കൂടി തിരിയുകയും ചെയ്യുക.

14. മലക്കും മറിച്ചിൽ: താണുനിന്നു കൈകൾ ഇരുവശത്തും ചെറുമടക്കിട്ട് പരത്തി നിവർത്തിപിടിച്ച് വലത്തു പശുത്തേയ്ക്കു ദേഹംചരിക്കുന്നതോടുക്കൂടി ഇടത്തുകാലെടുത്തുവെച്ച് മുമ്പോട്ടു കുന്നിത്തുതിരിയുകയും ഇടംകാലെടുത്തു

ചവിട്ടിനിൽക്കുകയും ചെയ്യുക. ഈ അഭ്യാസംതന്നെ ഇടത്തുവശത്തേയ്ക്കു ദേഹംചരിച്ചും ചെയ്യേണ്ടതാണ്. ഈ അഭ്യാസം അഞ്ചുപ്രാവശ്യം ചെയ്യണം.

15. കൈകൾ രണ്ടുകോത്ത് മാറിനേരെ നിവർത്തിപ്പിടിച്ച് ഒരു കയ്യടുത്ത് വട്ടത്തിൽ വിശ്രമവും മറിച്ചു

ചിത്രം No. 8.

വിശ്രമവും ചെയ്യുക. പിന്നീട് മറ്റേകൈ പിടിച്ച് ഇപ്രകാരം ചെയ്യണം. അതുപോലെ രണ്ടുകൈകളും വട്ടത്തിലും വിപരീതമായും മാറിമാറി വിശ്രമേണ്ടതാണ്.

16. ഒരു കയ്യ് കച്ചയിൽ പിടിച്ച് മറ്റേകൈകൊണ്ട് "8" (എട്ട്) എന്ന ആകൃതിവരത്തക്കവിധത്തിൽ കോണോടുകൂടി നോക്കി വീശിയശേഷം അതുപോലെ മറ്റേകൈകൊണ്ടും പിന്നീട് രണ്ടുകൈകൊണ്ടും ചെയ്യുക.

17. കൈപ്പടങ്ങൾ രണ്ടും ബാഹ്യമൂലത്തിനെതിർ വശത്തുതൊടുവിച്ച് മാറിനിൽവശത്തേയ്ക്കും പുറംതിരിഞ്ഞു വരത്തക്കവിധത്തിൽവട്ടത്തിലും വിപരീതമായും വീശുക.

18. വളച്ചുവീശൽ: താണുനിന്നതിനുശേഷം ഒരു കൈയ്ക്ക് പിൻഭാഗത്തു് അരയ്ക്കുമീതെ വയ്ക്കുക. കുറിഞ്ഞുനി

ചിത്രം 9

ന്നു് മറ്റേകൈനിലത്തുരസിക്കൊണ്ടും വിപരീതമായും പിന്നീട്ട് കൈമാറിയും ഇതുകൈകളെക്കൊണ്ടും കൈവളയ്ക്കാതെ വൃത്താകൃതിയിൽ വീശുക.

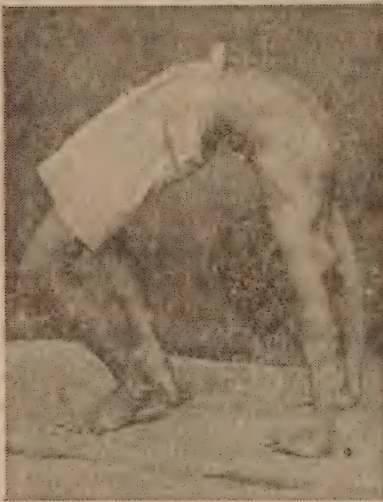
19. വളച്ചുകുത്തു്: വളച്ചുവീശലിന്റെ അവസാനത്തിൽ നിലത്തുകുത്തിയിരുന്ന് ഒരു കൈയ്ക്ക് പുറകിൽകുത്തി മറ്റേക്കൈ എടുത്തു് പിൻഭാഗത്തേയ്ക്കുവളഞ്ഞു്, കുത്തിത്തിരിഞ്ഞു് പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ ഇരിക്കുക. പിന്നീട്ട് മറ്റേ കൈ കുത്തിയും മേൽപ്രകാരം ചെയ്യണം.

20. ഒരുകാൽ പരത്തിച്ചവിട്ടി, കൈകൊണ്ടു് കാലിന്റെ പെരുവിരൽപിടിച്ച് മുന്നോട്ടും പിന്നോട്ടും കുട

ക. ഇങ്ങനെയൊരു മറ്റൊരു കാലുകൊണ്ടും ചെയ്യേണ്ടതാണ്.

21. ഇതിനുമുമ്പ് പതിനാലാമതായി പറഞ്ഞിട്ടുള്ള മലക്കുന്ന് മറിപ്പിൽ ഇ പീട മൂന്നുപ്രാവശ്യം ആവർത്തിക്കേണ്ടതാണ്.

22. തൊഴുക്കുത്ത്: മുമ്പോട്ടു നേരെകുന്തിട്ട് നിവർന്നുതൊടാപ്പം അതേ ആയത്തിൽ തൊഴുക്കുയോടെ പുറ

ചിത്രം 10

കോട്ട് മലന്ന് കയ്യ് നിലത്തു പിന്നിൽകുത്തുക. പിന്നെ കാലുകൾ പൊക്കിമറിയുക. വിപരീതമായും മറിയുക.

23. സൂചിക്കിടൽ: പരത്തിച്ചവിട്ടിയതിൽ നിന്ന് ക്രമേണ രണ്ടു കാലുകളും ഒപ്പം ഇരുവശത്തേയ്ക്കും പരത്തിക്കൊണ്ടുപോയി അര നിലത്തുമുട്ടിച്ചുകൊണ്ട് കൈകൾ രണ്ടും മുന്നിൽകുത്തി ഇരിക്കുക.

ചാട്ടങ്ങൾ:

മേൽ പ്രസ്താവിച്ച അഭ്യാസക്രമങ്ങളെല്ലാം മെമ്പർഷിപ്പ് വിൽ വഴിക്കുവഴി എടുത്തുവരുന്നവയാണ്. ഇവകൾക്കു പുറമെ ദേശഭേദമനുസരിച്ച് ദേഹായാസം കിട്ടത്തക്കവിധത്തിലുള്ള പലതരം അഭ്യാസമുറകളും ചില ദിക്കുകളിൽ ശീലിച്ചുവരുന്നുണ്ട്. അവ മുഴുവനും ഇവിടെ ഉൾക്കൊള്ളിച്ചിട്ടില്ല. കഥകളിയിലേക്കു പ്രവേശിക്കുന്ന ഒരു വിദ്യാർത്ഥിക്ക് അത്യാവശ്യമായ അഭ്യാസക്രമങ്ങൾ മാത്രമേ ഇവിടെ ചേർത്തിട്ടുള്ളൂ. അതുപോലെ തന്നെ ദേഹത്തിന്റെ ഘനം കുറയ്ക്കുന്നതിനും പണിയെടുക്കുമ്പോൾ ക്ഷീണം തോന്നാതിരിക്കാനും ചാട്ടങ്ങൾ ശീലിക്കേണ്ടതു് അത്യന്താപേക്ഷിതമാണു്.

ഇരുന്നചാട്ടം:—സമപാദത്തിൽ നിന്നശേഷം കാൽ മുട്ടുകൾ മടക്കി താണിരുന്നും കൈ രണ്ടും നിലത്തുകുത്തി മേല്പോട്ടു ചാടുകയും ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലിരിക്കുകയും ചെയ്യുക. മേല്പോട്ടു ചാടുമ്പോൾ കൈ രണ്ടും വട്ടത്തിൽ വിതുകയും കാൽപാദങ്ങൾ തൊഴുതുപിടിച്ചു് നെററിയിൽ മുട്ടത്തക്കവണ്ണം ചാടുകയും വേണം.

തിരിഞ്ഞുചാട്ടം:—മേല്പോട്ടു ചാടുന്നതോടുകൂടി ദേഹം തിരിക്കുകയും പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ നില്ക്കുകയും ചെയ്യുക.

നിന്നചാട്ടം:—സമപാദത്തിൽനിന്നും ഒരു കാൽ മുന്നോട്ടുവെച്ചു് കാൽപ്പടങ്ങൾ കൂച്ചുകൈ പോലെ പിടിച്ചു് നെററിയിൽ മുട്ടത്തക്കവണ്ണം ചാടുക. മേല്പോട്ടു് ഉയരുമ്പോൾ കൈകൾ വട്ടത്തിൽ വിതുക.

നിവർണ്ണചാട്ടം:—കാൽ രണ്ടും മടക്കാതെ കൈ കുറക്കിക്കൊണ്ടു ചാട്ടുക.

കോതിച്ചാട്ടം, കെട്ടിച്ചാട്ടം എന്നിങ്ങനെ ചാട്ടങ്ങൾ ഇനിയുമുണ്ട്. ഇവയെല്ലാം സുശിക്ഷിതനായ ഒരാൾക്കു സഹായത്തോടെ വിദ്യാർത്ഥികൾ ശീലിക്കേണ്ടവയാണ്. കരണം, കുട്ടിക്കരണം, ഇരട്ടക്കരണം, പച്ചക്കരണം മുതലായ ചില പ്രത്യേകതരം മറിച്ചിലുകളും ഇതുമുഖേന ശീലിക്കേണ്ടവയാണ്.

അദ്ധ്യായം 6

മുദ്രകൾ:—

‘മുദ്ര’ എന്ന വാക്കിന്റെ അർത്ഥം അടയാളമെന്നാണ്. ആശയങ്ങളെ കൈവിരലുകളുടെ ചലനവിന്യാസങ്ങളെക്കൊണ്ട് (അടയാളങ്ങൾ) മററുള്ളവരെ ധരിപ്പിക്കുവാനാണ് മുദ്രകൾ ഉപയോഗിക്കുന്നത്. മുദ്രകളെ പൊതുവെ മൂന്നായി തരംതിരിക്കാം.

1. അനുക്കരണമുദ്രകൾ:— വസ്തുവിന്റെ രൂപഭാവങ്ങളെ അനുക്കരിച്ചുകൊണ്ടു കാണിക്കുന്ന മുദ്രകൾക്കാണ് അനുക്കരണ മുദ്രകൾ എന്നു പറയുന്നത്. താമര, സൂര്യൻ മുതലായ മുദ്രകൾ അനുക്കരണമുദ്രകളാണ്.

2. വ്യഞ്ജകമുദ്രകൾ:— ആശയത്തെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ കാണിക്കുന്ന മുദ്രകൾക്കാണ് വ്യഞ്ജക

മുദ്രകൾ എന്നു പറയുന്നത്. സ്നേഹം, മരണം, അനുകമ്പ എന്നിവ വ്യഞ്ജകമുദ്രകളാണ്.

3. സാങ്കേതികമുദ്രകൾ;— അനുകരണങ്ങളും വ്യഞ്ജകങ്ങളുമല്ലാതെ ചില സങ്കേതങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി കൊണ്ടു കാണിക്കുന്ന മുദ്രകളാണ് സാങ്കേതികമുദ്രകൾ. ബഹുവചനം, പാപം, കാര്യം മുതലായ മുദ്രകൾ ഈ ഇനത്തിൽ പെടുന്നു.

ആംഗ്യഭാഷയിലെ സ്വരവ്യഞ്ജനങ്ങളും പദങ്ങളുമാണ് മൂലമിശ്രസമാനമുദ്രകൾ എന്നു പറയപ്പെടുന്നത്. ഹസ്തലക്ഷണരീപിക എന്ന ശാസ്ത്രത്തെ ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ടാണ് കഥകളിയിൽ മുദ്രകൾ കാണിക്കുന്നത്. ആകെ ഇരുപത്തിനാലു അടിസ്ഥാനമുദ്രകളാണുള്ളതു്.

ഹസ്തഃ പതാകോമുദ്രാഖ്യഃ
കടകോമുഷ്ടിരിത്യപി
കർണരീമുഖസംജന്തേ
ശുകതുണ്ഡകപിത്ഥകഃ

ഹംസപക്ഷത്വ ശിവരോ
ഹംസാസ്യഃ പുനരഞ്ജലിഃ
അർദ്ധചന്ദ്രത്വ മുക്തരോ
ഭ്രമരസ്തപികാമുഖഃ

പല്ലവ സ്ത്രീപതാകത്വ
മൃഗശിർഷാഹപയസ്തഥാ
പുനഃസ്തപ്തശിരസ്തം ജേഞോ
വർദ്ധമാനക ഇത്യപി

അരാള മുണ്ണനാഭത്വം .
മുക്തഃ കടകാമുഖഃ

ചതുർവിംശതിരീത്യേതേ

കരാഃ ശാസ്ത്രജ്ഞസമ്മതാഃ

പതാക, മുദ്രാഖട്ടം, കടകം, മുഷ്ടി, കത്തരീമുഖം, തൂക
തൂണ്ഡം, കപിതഥം, ഹംസപക്ഷം, ശിഖരം, ഹംസാസ്ഥം,
അഞ്ജലി, അർദ്ധചന്ദ്രം, മുകുരം, ഭൂമരം, സൂചികാമുഖം,
പല്ലവം, ത്രിപതാകം, ഗൃഗശീഖം, സർപ്പശിരസ്സ്, വർദ്ധ-
മാനകം, അരാളം, ഊർണ്ണനാഭം, മുകുളം, കടകാമുഖം എന്നി
വയാണു് ഈ അടിസ്ഥാനമുദ്രകൾ. ഇതുകരങ്ങളെക്കൊണ്ടും
കാണിക്കേണ്ട മുദ്രകൾക്കു് സംയുതമെന്നും ഒറ്റക്കെ
കൊണ്ടു് കാണിക്കേണ്ടവയ്ക്കു് അസംയുതമെന്നും പറയുന്നു.

1. പതാക:—

നമിതാനാമികാൗസ്ത്യ

പതാകസ്തകരഃസ്മൃതഃ

ചിത്രം No. 1 A.

സംയുതമുദ്ര.

(പതാക)

ഉദാ: ഗജം.

മോതിരവിരൽ മദ്ധ്യേനടക്കുകയും ബാക്കിയുള്ള വിരലുകൾ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ നിവർത്തിനിൽക്കുകയും ചെയ്താൽ പതാകമുദ്രയായി.

സുയ്യോ രാജാ ഗജ സ്തിംഹോ
വൃക്ഷ ഭോഗ്രാഹതോരണൈ
ലതാ പതാകാവീചിശ്വ
രഥ്യാ പാതാള ഭൂമയഃ
ജഘനം, ഭാജനം, ഹർദ്യം
സായം, മാദ്ധ്യം, ദിനം, ഘനം
വല്മീകമുതർദ്ദാസശ്വ
ചരണം ചക്രമാസനം
അശനിശ്ശോപുരംശൈത്യം
ശകടം സൗമ്യ കബ്ജകൈ
കവാടമുപധാനഞ്ച
പരിഖാം ശ്രീലതാർഗ്ഗളേ
ഷട്ത്രിംശൽഭരതേ നോക്താഃ
പതാകാസ്സംയുതാഃ കരാഃ

സൂര്യൻ, രാജാവു്, ആന, സിംഹം, കാള, മുതല, തോരണമാല, വള്ളി, കൊടിക്കൂറ, തിരമാല, പാതാളം, ഭൂമി, നാഭിപ്രദേശം, പാത്രം, മാളിക, സന്ധ്യ, മദ്ധ്യാഹ്നം, മേഘം, പുററു്, തുട, ഭൃത്യൻ, ചരണം, സുദർശനം, പീഠം, വജ്രം, ഗോപുരം, തണുപ്പു്, വണ്ടി, ശാന്തം, വളവു് (കുനിവു്), വാതിൽ, തലസൺ, കിടങ്ങു്, കാൽ, സാക്ഷ ഏനീ മുപ്പത്തിആറു് കയ്യുകൾ പതാകയിൽ രണ്ടുകൈ കൊണ്ടും

ദിവസം, ഗമനം, ജിഹ്വാ
ലലാടം, ഗാത്രമേവ ച

ചിത്രം No. 2. മുദ്രാഖട്ടം

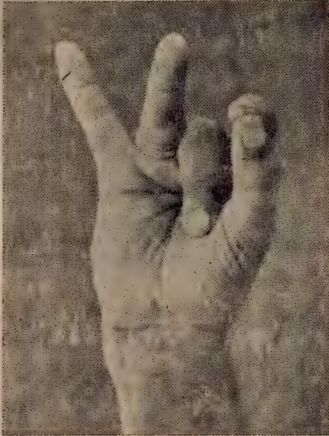
ചൂണ്ടുവീരലിന്റെയും തള്ളുവീരലിന്റെയും അഗ്രങ്ങൾ തമ്മിൽ തൊടുകയും മററുള്ളവ നിവർത്തിനിൽക്കുകയും ചെയ്താൽ മുദ്രാഖട്ടമുദ്ര കിട്ടുന്നതാണ്.

വർദ്ധനം ചലനം സ്വർഗ്ഗ
സ്തമുദ്രസ്താദ്രവിസ്തമുതീഃ
സർവ്വവിജ്ഞാപനം വസ്തു
മൃത്യുശ്ചധ്യാനമേവ ച
ഉപവിതമുജ്ജ്വലോക്താ
മുദ്രാഖട്ടാസ്തത്രയോദശ
ഹസ്താസ്തസംയുതാഃ പ്രോക്താ
നാട്യസിദ്ധാന്തവേദിഭിഃ

വർദ്ധനം, ഇളക്കം, സ്വർഗ്ഗം, സമുദ്രം, ഇടതിങ്ങിമതു്, മറവി, എല്ലാം, അറിയിക്കൽ, സാധനം, മൃതി, ധ്യാനം, പുണരൂൽ, നേരെയുള്ളതു് എന്തി പതിമൂന്നു കയ്യുകൾ മുദ്രാഖട്ടത്തിൽ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും

ചിത്തം ചിന്താഭിലാഷശ്ച
 സ്വയഞ്ചൈവതമാസ്മൃതി
 പുനഃജ്ഞാനഞ്ചസൃഷ്ടിശ്ച
 പശ്ചാൽ പ്രാണപരാഭവൗ
 ഭാവ്യത്വമശ്ച നണത്വമശ്ച
 ചതുർത്ഥിഭാദശോഭിതാഃ

മനസ്സ്, ചിന്ത, ആഗ്രഹം, സ്വയം, ഓർമ്മ, ജ്ഞാനം, സൃഷ്ടി, ജീവൻ, പരിഭവം, വരാനുള്ളത്, ഇല്ലെന്നുള്ളത്. ആയിക്കൊണ്ട് എന്നിവയുണ്ട് കയ്യകളും മുദ്രാഖ്യത്തിൽ ഒറ്റക്കയ്യുകൊണ്ടും കാണിക്കേണ്ടവയാണ്.

ചിത്രം No. 3. കടകം

3. കടകം:—

അംഗുഷ്ഠാംഗുലീമൂലം തു
 സംസ്പൃശ്ശേദ്യാദിമദ്ധ്യമാ

മുദ്രാഭിധാനഹസ്തസ്തു
കടകാഖ്യാം പ്രജേതതഃ

മുദ്രാഖ്യുദ്രവിടാതെ നട്ടുപിരിയ്ക്കുന്ന അറം തള്ളുവി
രിയ്ക്കുന്ന മുദ്രയിൽ തൊട്ടുപിച്ചാൽ കടകമുദ്രയായി.

വിഷ്ണുഃ കൃഷ്ണോ ഹലിബാണഃ
സ്വർണ്ണരൂപം നിശാചരീ
നിദ്രാപ്രധാനയോഷിത് ചത്വരി
വിണാതാരാസ്രഗുലം
രക്ഷഃ കിരീടം പരിപലം
വിശേഷസ്യന്ദനം പുനഃ
സഹായോ വിശതീകരാ.
സംയുക്താകടകാഹവയാഃ

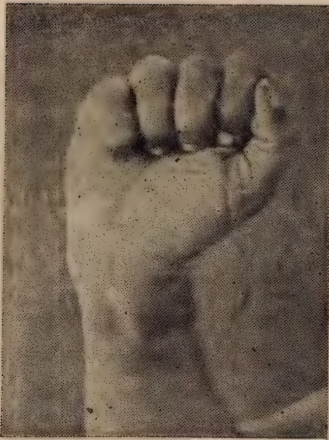
വിഷ്ണുഃ കൃഷ്ണൻ, ബലഭദ്രൻ, ശരം, സ്വർണ്ണം, വെള്ളി,
രാക്ഷസി, ഉറക്കം, പ്രധാനസ്ത്രീ, മഹാലക്ഷ്മി, വീണ,
നക്ഷത്രം, മാല, കരിങ്കുവളം, രക്ഷസ്സ്, കിരീടം, ഗദ,
വിശേഷം, തേങ്ങ്, ഒരുമിച്ചു (കൂടെ) എന്നീ ഇരുപതു
കയ്യുകൾ കടകമുദ്രയിൽ സംയുക്തമായും

“കസ്യമം ദർപ്പണം നാരീ
ഹോമസ്പേദോഽല്ലവാചകം
ശബ്ദസ്തുണീരസുരഭി.
നിർദ്വിഷ്ടാകടകാഭിധാഃ
അസംയുക്താനവകരാ
നാട്യശാസ്ത്രവിശാരദഃ”

പൂവു്, കണ്ണാടി, സ്ത്രീ, ഹോമം, വിയപ്പു്, അല്പം,
നാദം, ആവനാഴി, സൗരഭ്യം എന്നീ ഒമ്പതു കയ്യുകൾ
അസംയുക്തമായും കാട്ടേണ്ടവയാണു്.

4. മുഷ്ടി:

അംഗുഷ്ഠസ്തർജ്ജനിപാർശ്വ
 മാത്രതോംഗലയ:പരാ:
 ആകഞ്ചിതാശ്ചയസ്യസ്യം:
 സഹസ്തോമുഷ്ടിസംജ്ഞക:

ചിത്രം No. 4. മുഷ്ടി.

ചുണ്ടുവീരലിന്റെ അതകിൽ തള്ളുവീരൽ തൊട്ടുവി
 ക്കെയും മറ്റു വീരലുകളെല്ലാം മടക്കുകയും ചെയ്താൽ മുഷ്ടി
 മുദ്ര.

“സുതോപവർഗ്ഗാലാവണ്യം
 പുണ്യം ഭൂതഞ്ചബന്ധനം
 യോഗ്യസ്ഥിതിശ്ചതുൽഫഞ്ച
 കർഷണംചാമരം യമ:
 വക്ത്രോഷധിശാപൈരച

ഡോളാദാനം പ്രദക്ഷിണം
 ഖനനംത്യാഗകന്തഃ ച
 വിക്രമസ്തപനം തഥാ
 ഉൽക്കീർണ്ണം പ്രസവഞ്ചൈവ
 ഹസ്താസ്തേപഞ്ചവിംശതി
 ഏഷ്ടിസംജ്ഞാമുനീന്ദ്രസ്തു
 സംയുക്താഃ പരികീർ്തിതാഃ

തേരാളി, വനം, സൗന്ദര്യം, പുണ്യം, ഭൂതം, ബന്ധനം,
 യോഗ്യം, സ്ഥിതി, കാൽപ്പറവടി, വലിക്കുക, ചാമരം,
 കാലൻ, ചേറു (ചെളി), ഔഷധം, ശാപം, ഉറഞ്ഞാൽ,
 ദാനം, പ്രദക്ഷിണം, കഴിക്കൽ, ഉപേക്ഷിക്കുക, ക്ഷണം,
 വിക്രമം, തപിക്കുക, വിതരുക, പ്രസവം, എന്നീ ഇരുപത്തു
 ബുദ്ധി കയ്യുകൾ മുഷ്ടിമുദ്രയിൽ രണ്ടു കയ്യുകൊണ്ടും.

“വൃഥാർത്ഥശ്ചട്ടശാർത്ഥശ്ച
 ധിഗർത്ഥസ്സചിവന്തഥാ
 ലംഘനം, സഹനം, ദാനം
 അനുവാദോജയം ധനഃ
 അസ്തപ്തബ്ധൈകവാക്യം തു
 ജരാഹരണഭോജനേ
 അയുക്തമുഷ്ടി നാമാനഃ
 കരാഃ പഞ്ചദശോദിതാഃ”

വെറുതെ, ഏറ്റവും, ധിക്കരിക്കുക, മന്ത്രി, ലംഘി
 ക്കുക, സഹിക്കുക, ദാനം, അനുവാദം, ജയം, വില്ലു,
 ഞ്ഞെൾ, ഒന്നു, വാർദ്ധക്യം, ഹരിക്കുക, ഭോജനം എന്നീ
 ഞ്ഞെ പതിനഞ്ചു കയ്യുകൾ മുഷ്ടിയിൽ ഒറ്റക്കൊക്കെകൊണ്ടും
 കാണിക്കുന്നു.

5. കർത്തരീമുഖം:—

കനിയത്യുന്നതാ യത്ര
 തിന്ദ്രഃ സ്യുഃ സന്നതാപരാഃ
 അംഗുഷ്ഠർജ്ജുനീപാർശ്വാ
 സംസ്പൃശേൽ ഭരതർഷഭ
 കർത്തരീമുഖമിത്യാ ഹഃ
 ഹസ്തംതംഗുത്തവേദിനഃ

ചിത്രം No. 5.
 'കർത്തരീമുഖം'

ചെറുവിരൽ പൊക്കിയും മറ്റു മൂന്നു വിരലുകൾ പകുതിമടക്കിയും, തള്ളവിരലിന്റെ അഗ്രം ചുണ്ടാണിവിരലിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തു തൊട്ടുവിചുവാൽ കർത്തരീമുഖമുദയാതി.

പാപഃശ്രമോ ബ്രാഹ്മണശ്ച
 കീർത്തിഃ കാഭോ ഗൃഹം വ്രതം
 ശ്രദ്ധി സ്തീരഞ്ച വംശശ്ച
 ക്ഷുധാ ശ്രവണഭാഷണേ

ഗർഭോഽവസാനം മൃഗയാ
 നാഭ്യജ്ഞേതർ മൂനിപുംഗവൈഃ
 കർത്തരീമുഖഹസ്താസ്തു
 സംയുക്താഘോഡശ സ്തൂതാഃ

പാപം, തളർച്ച, ബ്രാഹ്മണൻ, യശസ്സ്, ആനയുടെ
 മസ്തകം, വീട്ട്, പ്രതം, ശുദ്ധി, തിരം, വംശം, വിശപ്പ്, കേൾ-
 ക്കുക, പറയുക, ഗർഭം, അവസാനം, നായാട്ട് എന്നീ പതി
 നാറു കയ്യുകൾ സംയുക്തമായും,

“യുഷ്മദഭൈർമകവചനം
 വചനം സമയക്രമഃ
 ബഹുക്തിരസ്തഭൈർവ്യാ
 മർത്യോ വക്ത്രം വിരോധിതം
 ബാലകോ നകലത്യാപി
 നൃത്തജ്ഞൈഃ സമുദീരിതാഃ
 കർത്തരീമുഖഹസ്താഖ്യാ
 അസംയുക്താഭഗൈവഹി”

നിങ്ങൾ, വാക്ക്, സമയക്രമം, ബഹുവചനം, ഞങ്ങൾ
 മനുഷ്യൻ, മുഖം, വിരോധം, കട്ടി, കീരി എന്നീ പത്തു മുദ്ര
 കൾ അസംയുക്തമായും കാണിക്കുന്നു.

6. ശുകതുണ്ഡം:—

ഭൂലതേവയദാവക്രാ
 തജ്ജന്യം ഗുഹ്യസംയുതാ

നമിതാനാമികാശേഷേ
 കഞ്ചിതോദഞ്ചിതേതദാ
 ശുകതൃണ്ഡകമിത്യാഹ-
 രാചായ്യാഃ ഭരതർഷഭ.

ചിത്രം No. 6.

ശുകതൃണ്ഡം

ചൂണ്ടുവീരലിനെ പൂരികംപോലെ വളയ്ക്കുകയും പവി
 ത്രവീരൽ മടക്കി, അതിന്മേൽ പെരുവീരൽ വയ്ക്കുകയും
 മാറുള്ള വീരലുകൾ പൊന്തിച്ചു മടക്കുകയും ചെയ്താൽ
 ശുകതൃണ്ഡമുദ്രയായി.

“ഹസ്തോഽയ മങ്കശേഷൈവ
 പക്ഷിണ്യേവപ്രയുജ്യതേ”.

ആനത്തോട്ടി, പക്ഷി എന്നിവ മാത്രമേ രണ്ടുകൈ
 കൊണ്ടും കാണിക്കേണ്ടതുള്ളൂ. ഇതിൽ അസംയുതമുദ്രകൾ
 പറഞ്ഞു കാണുന്നില്ല.

7. കവിത്വം:—

“നമിതാനാമികാ പൃഷ്ട-
 മംഗുപ്തോയദിസംസ്കൃതേ
 കനിഷ്ഠികാസുനത്രാ ച
 യസ്തിസ്തേസകരസ്തൃതഃ
 കവിത്വമാഖ്യതവിദഗ്ദ്ധിഃ
 നൃത്തശാസ്ത്രവിശാരദൈഃ”

ചിത്രം No. 7.
 കവിത്വം.

മടക്കിയമോതിരവിരലിന്മേൽ തള്ളുവീരൽ തൊട്ടു
 വിച്ചു” ചെറുവീരൽ നല്ലവണ്ണം മടക്കിവെച്ചാൽ കവിത്വമു
 ദ്രയാകം.

“വാഗ്ദൂരഃ സംശയഃ പീഠമോ
 പാനം സ്തഭോ നിവർത്തനം
 ബഹിഃ പൃഷ്ഠാവതരണേ
 പദവിനാസഹത്യപി

സംയുക്താസ്ത്രകപിത്മാഖ്യാ
ദശഹസ്താസ്ത്രമീരിതാഃ”

വല, ശങ്ക, മയിൽപ്പീലി, കുടിക്കുക, തൊടുക, പിൻ
തിരിക്കുക, ബാഹ്യം, പിൻഭാഗം, ഇറങ്ങുക, കാലടിവയ്പുക,
എന്നീ പത്തുകയ്യുകൾ കപിത്ഥമുദ്രയിൽ ഇതുകൈകളെ
ക്കൊണ്ടും കാണിക്കേണ്ടവയാണ്. ഒരു കൈകൊണ്ടു
കാണിക്കേണ്ടതവ പരഞ്ഞുകാണുന്നില്ല.

ചിത്രം No. 8.

‘ഹംസപക്ഷം’

8. ഹംസപക്ഷം:—

“അംഗുല്യന്ത്രയമാപൂർവ്വം
സംസ്ഥിതായദിയന്ത്യതു
സഹസ്തോഹംസപക്ഷാഖ്യോ
ഭണ്യതേ ഭരതാഭിഭി

വിരലുകളെല്ലാം അതേപടി നിവർത്തിനിർത്തിയാൽ
ഹംസപക്ഷമാണ്.

“ചന്ദ്രോവായുർമ്മമശ്വ

ദേവ പദ്മതസാനവഃ

നിത്യഞ്ചന്ദ്രവശയ്യാശ്വ

ശിലാമുഖമുരസ്തനം

വസനം വാഹനം വ്യാജ-

ശ്ശയനം പതനം ജനഃ

താഡനം ഹാദനം ചൈവ

വ്യാപനം, സ്ഥാപനം തഥാ

ആയാനം നമനം ചാഥ

മജ്ജനം ചന്ദനം തഥാ

ആലിംഗനഞ്ചാനയാനം

പാലനം പ്രാപണം ഗദാ

കപോല മംസഃ കേശശ്വ

വിധേയാനഗ്രഹൈ മുനിഃ

ഇതി ശബ്ദാഭിധേയശ്വ

മത്സ്യപുജനകുലപാഃ

ഹംസപക്ഷാഖ്യഹസ്താസ്തു

ചതപാരിംശദപയോത്തരാഃ

സംയുക്താനാട്യശാസ്ത്രജ്ഞൈഃ

കഥിതാഃ മുനീപുംഗവൈഃ”

ചന്ദ്രൻ, വായു, കാമൻ, ദേവന്മാർ, പർവ്വതം, താഴ്-
വര, എല്ലാജ്യോഴം, ബന്ധു, കിടക്ക, കല്ലു, സുഖം, മാറു,
മുല, വസ്ത്രം, വാഹനം, കളവു, കിടക്കുക, വിഴുക, ജനം,
അടക്കുക, മറയ്ക്കുക, വ്യാപിക്കുക, സ്ഥാപിക്കുക, വരിക,
നമസ്സരിക്കുക, കളിക്കുക, ചന്ദനം, ആലിംഗനം, പിൻതുട-
രുക, പാലിക്കുക, പ്രാപിക്കുക, ഗദ, കവിശ്ത്തടം, തോൾ,
തലമുടി, വിനയമുള്ളവൻ, അനുഗ്രഹം, മുനി, ഇപ്രകാരം,

മത്സ്യം, പൂജിക്കുക, ആമ എന്നീ നാലുത്തിരണ്ടു കയ്യുകൾ ഇരുകയ്യുകൾകൊണ്ടും കാണിക്കേണ്ടവയാണ്. ഒരാളെ കൊണ്ടു കാണിക്കേണ്ട മുദ്രകൾ ഉണ്ടെങ്കിലും വിവരിച്ചു കാണുന്നില്ല.

9. ശിഖരം:—

“പുരതോമദ്ധ്യമാഞ്ചാപി
പ്രാപ്തസ്തജ്ജനീനയേൽ
കപിത്ഥഹസ്തസ്തുതദാ
പ്രാപ്തയാപ്തശിഖരാഭിധാം”

ചിത്രം No. 9.
‘ശിഖരം’

കപിതമം മുദ്രപിടിച്ചു നട്ടുവീരലിനെ മുന്നോട്ടും ചൂണ്ടുവീരലിനെ പിന്നോട്ടും തള്ളിനിൽക്കിയാൽ ശിഖരമുദ്രയായി.

സഞ്ചാരം ചരണൗനേത്രേ

ദർശനം മാഗ്ദ് മാഗ്ദ്ണേ

കർണ്ണേഘ്ര പാനം കരാശ്വാഘ്ര
സംയുക്ത ശിഖരാഃ സ്തുതാഃ

നടക്കുക, കാലുകൾ, കണ്ണുകൾ, കാണുക, വഴി,
അന്വേഷണം, ചെവികൾ, കടിക്കുക എന്നീ ഏറ്റവും രണ്ടു
കൈകൊണ്ടു കാണിക്കണം. അസംയുതമുദ്രകൾ വിവരി-
ച്ചിട്ടില്ല.

10. ഹംസാസ്ത്രം:—

“സന്നതാശ്ചലദഗ്രാസ്യ
സ്തഞ്ജന്യം ഗുഹ്യമദ്ധ്യമാ
ഇതരേ ചോന്നതേയത്ര
ഹംസാസ്ത്രം തദുദീരിതം”

ചിത്രം No. 10
‘ഹംസ സ്ത്രം’

കൃഷ്ണവീരലിൻറയും തള്ളവീരലിൻറയും നടുവീര-
ലിൻറയും അഗ്രങ്ങൾ തമ്മിൽചേർത്ത് കുറഞ്ഞതായിരിക്കുക

കയും മറ്റു വിരലുകൾ പൊക്കിപ്പിടിക്കുകയും ചെയ്താൽ
ഹംസാസ്യമുദ്രയായി.

“കനീനികാമുദ്രയുഃ
പാണ്ഡുരോനീലലോഹിതൌ
കരുണാരോമരാജിശ്ച
സംസ്തൃതാമുനിപുംഗവൈഃ
ഹംസാസ്യഹസ്താന്തരജ്ഞൈ-
രഷ്ടാവേവഹിസംയുതാഃ”

കൃഷ്ണമണി, മാർദ്ദവം, പൊടി, വെളുപ്പ്, നീലം, ചുരു-
പ്പ്, കരുണ, രോമങ്ങളും എന്നീ എട്ടു കയ്യുകൾ ഹംസാസ്യ
ത്തിൽ ഇതുകൈകളാൽ കാണിക്കുന്നു.

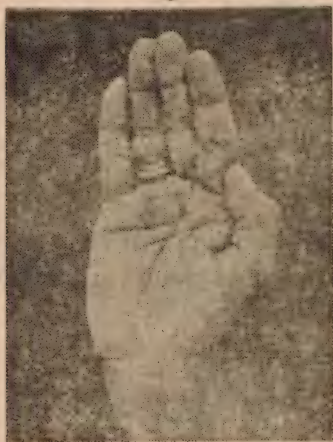
വർഷാരംഭകേശരോമ
രേഖാന്ത്ര വലി രിത്യപി
അസംയുക്താസ്തു ചതപാരോ
ഹംസാസ്യാഖ്യാ: കരാ: സ്തൃതാ:

വർഷാരംഭം, തലമുടിനാസകൾ, രേഖ, വയററത്തുള്ള മടക്ക
കൾ (വലികൾ) എന്നിവ നാലും ഒരു കൈകൊണ്ട് കാട്ടേ
ണ്ടവയാണ്.

11. അഞ്ജലി:—

“കരശാഖാശ്ചാവിശ്ലിഷ്യാ
മദ്ധ്യം ഹസ്തതലസ്യതു
കിഞ്ചിദാകഞ്ചിതായസ്യ
ലോകം സോഞ്ജലിഃ കരഃ

വീരലുക്കളെല്ലാം തമ്മിൽ തൊട്ടുവിക്കാതെ നിത്തുകയും കയ്യിന്റെ അടിഭാഗം (ഉള്ളംകയ്യ്) കുറച്ചൊന്നു കഴിഞ്ഞ കയ്യും ചെസ്താൽ അഞ്ജലി.

ചിത്രം No. 11

‘അഞ്ജലി’

“പ്രവർഷം, വമനം, വഹ്നിഃ
പ്രവാഹഃ, പ്രസ്വനഃ പ്രഭാ
മുഖ്ജഃ കണ്ഡലൈവൈവ
സന്താപസ്സംഭ്രമസ്സദാ
നദീസ്താനം പ്രവാഹശ്ച
രുധീരം നാട്യകോവിദൈഃ
സംയുക്താഞ്ജലിനാമാനോ
ഹസ്താപഞ്ചദശോദിതാഃ

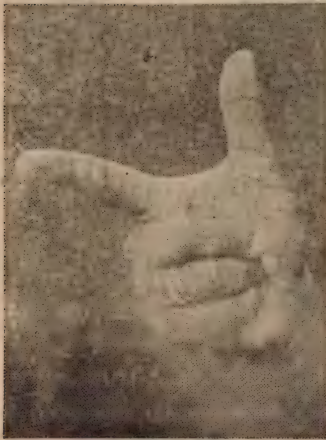
അതിവർഷം, മരദ്വി, തീയ്യ്, വാജി, കഠിനശബ്ദം,
പ്രഭ, തലമുടി, കണ്ഡലം, ചൂട്, പരിഭ്രമം, സദാ, നദി,
സ്താനം, ഒഴുക്ക്, ചോര എന്നീ പതിനഞ്ചു കയ്യുകൾ രണ്ടു
കയ്യുകൾക്കകാണ്ടും,

“അയ്യപ്പതാളെലി നാമാനാ
 വുഭാവേവകരസ്മൃതേ
 ശാഖാക്രോധശ്ചവിപത്തിഃ
 നാട്യശാസ്ത്രവിശാരദൈഃ”

കരക്കൊമ്പ്, ക്രോധം എന്നീ രണ്ടെണ്ണം ഒറ്റക്കെയ്
 കൊണ്ടും കാണിക്കണം.

12. അർദ്ധചന്ദ്രം:—

“അംഗുഷ്ഠതർജ്ജനീബാഹി
 വർജ്ജയിത്വേതരാഃ ക്രമാൽ
 ഇഷ്ടദാക്ഷിണീതായത്ര
 സോർദ്ധചന്ദ്രകരസ്മൃതഃ

ചിത്രം No. 12.

‘അർദ്ധചന്ദ്രം’

പെരുവിരലും ചുണ്ടുവിരലും ഒഴികെ ശേഷമുള്ളവ
 കുറഞ്ഞൊന്നു മടക്കിയാൽ അതു് അർദ്ധചന്ദ്രമുദ്രയായി.

“യദ്യത്ഥത്വകിമത്ഥശ്ച
 വൈവശ്യഞ്ചനഭസ്ഥലം
 ധന്യോദൈവം സമൃതിശ്ചാപി
 ത്രണം പുരുഷകന്തളം
 സംയുക്താസ്തപർദ്ധചന്ദ്രാവ്യോ
 ഹസ്തഃ നവസമീരിതാഃ”

എങ്കിൽ, എന്തിനായിക്കൊണ്ടു്, വിവശത, ആകാശം, ധന്യൻ, ദൈവം, ഓമൻ, പുല്ലു്, ശിവ എന്നീ ഒമ്പതു് കൈകളും ഇതുകരങ്ങളാൽ കാണിക്കേണ്ടവയാണു്.

“പ്രസ്ഥാനം മനഃമാസശ്ച
 കിംശബ്ദശ്ചാപി ക്ഷത്വനം
 അസംയുക്താർദ്ധചന്ദ്രാവ്യോ-
 ശ്ചതപാരഃ സംസമൃതാഃ കരാഃ”

പാപ്പെടൻ, പുഞ്ചിരി, എന്തു്, നിന്ദ എന്നീ നാലെണ്ണം ഒറ്റക്കൈകൊണ്ടു കാണിക്കുന്നു.

13. മുകുരം:—

“മദ്ധ്യമാനാമികെ നന്ദ്രേ
 അംഗുഷ്ഠോപി പരസ്വരം
 യദ്യാരഭേരൻസ്സർവായ
 മുകുരസ്സുകരോ മതഃ

നടുവീരലും, മോതിരവീരലും തള്ളവീരലും മടക്കി അവകളുടെ അഗ്രംതൊടുവാൻ ആരംഭിക്കത്തക്കവണ്ണം നിർത്തിയാൽ മുകുരമുദ്ര.

ദംഷ്ട്രം വിയോഗോജംഘാച
 നിതംബോവേദസോദരൗ
 സ്തംഭശ്ചോദ്ധവലംബേനീ
 പിശാചഃ പുഷ്പിരിത്യപി
 ഏകാദശസമാദിഷ്ടാ
 സംയുക്തമുകുരാഃ കരാഃ

ചിത്രം No. 13

‘മുകുരം’

ദംഷ്ട്രം, വിരഹം, കണങ്കാൽ, അരപ്രദേശം, വേദം,
 സഹോദരൻ, ഇണം, ഉരൽ, വേഗമുള്ളവൻ, പിശാചു്,
 പുഷ്പി എന്നീ പതിനൊന്ന് കയ്യുകൾ രണ്ടു കൈകൊണ്ടു
 കാണിക്കണം.

“വിമതോഭ്രമരോരശ്വിഃ
 കോപസ്സപ്തചകഞ്ചനം
 ഗ്രീവാംഗദം നിഷേധോപീ-
 ത്യയുക്തമുകുരാനവ”

ശത്രു, വണ്ടു, കിരണം, കോപം, നല്ലതു, വള, കണ്ണം, തൊൾവള, സിദ്ധേധം എന്നിവ ഒൻപതും ഒരു കൈകൊണ്ടു കാട്ടേണ്ടവയാണ്.

14. ഭൂമരം—

നമിതാതർജ്ജുനീയസ്വ

സഹസ്തോഭൂമരാഹപയഃ

ചിത്രം N. 14

'ഭൂമരം'

മുണ്ടുപിരൽ നട്ടുവിൽ മടക്കിയാൽ ഭൂമരമുദ.

"ഗരുൽഗാനം ജലംഹരണം

ദന്തികർണ്ണമനീഷിഭിഃ

ഭൂമരാഖ്യസ്തസംയുക്താ

ഹസ്താഃ പഞ്ചസമീരിതാഃ

ചിറക്, പാട്ടു, വെള്ളം, കട, ആനച്ചെവികൾ
എന്നീ അഞ്ചു കയ്യുകൾ രണ്ടു കയ്യുകൊണ്ടും

“ഗന്ധർവ്വോ ജന്മഭിതിശ്ച
 രോദനം നാട്യകോവിദൈഃ
 ഭ്രമരാഖ്യാസ്തസംയുക്താ_
 ശ്വതപാരസ്സമുദിരിതാഃ”

ഗന്ധർവൻ, ഉണ്ടാവുക (സൃഷ്ടി). ഭയം, കരയുക എന്നീ നാലും ഒരു കൈ കൊണ്ടും കാണിക്കേണ്ടവയാണ്.

15. സുചിമുഖം

“മദ്ധ്യമാനാമികാപുഷ്പ
 മംഗുഷോയദിസംസ്‌പൃശേൽ
 കനിഷ്ഠികാകഞ്ചിതാ ച
 സുചിമുഖകരസ്തസഃ”

ചിത്രം No. 15.

‘സുചിമുഖം’

നട്ടവിരലും മോതിരവിരലും മടക്കി അവയുടെ പുറത്തു് തള്ളവിരൽ ചേക്കുകയും ചെറുവിരൽ നല്ലപോലെ മടക്കുകയും ചെയ്താൽ സുചിമുഖ മുദ്രയായി.

ഭിന്നമുൽപതനംലോകോ
 ലക്ഷ്യേണ: പാതമന്യതാ
 മാസോഭൂശിമിലംവാലോ
 യുക്താസ്സ ചീമുവാദശ.

മുറിക്കുക, മേല്പോട്ടുചാടുക, ലോകം, ലക്ഷ്യേണൻ, വീഴ്ച,
 മറെറാന്നു, മാസം, പുരികം, വേർപെടുക, വാൽ എന്നീ
 പത്തേണ്ണം സൂചിമുഖത്തിൽ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും കാണി
 കേണ്ടവയാണു്.

“ഏക: കഷ്ടം ജഡോന്യശ്ച
 ബഹുകരി: ശ്രവണ: കലാ
 പുരായമേതേ രാജ്യഞ്ച
 കിഞ്ചിൽ സാക്ഷീ നിരാനനം
 ആഗച്ഛ, ഗച്ഛ, യുദ്ധായ
 സൂചിമുഖകരാസ്മൃതാ:
 ഷോഡശൈവഹി നാഭ്യജൈ-
 രസംയുക്താ: മനീഷിഭി”

ഏകൻ, കഷ്ടം, ജഡം, അന്യൻ ബഹുവചനം, ശ്രവ
 ണം, കലം, പണ്ടു്, ഇവൻ, രാജ്യം, അല്ലം, സാക്ഷി, നിര
 സിക്കുക, വാ, പോ, എന്നീ പതിനാറു് കയ്യകളും ഒന്നൊക്കെ
 കൊണ്ടു കാട്ടേണ്ടവയാണു്.

16. പല്ലവം:—

“മുലഞ്ചാനാമികാംഗുല്യാ
 അംഗുഷ്ഠായദിസംസ്പൃശേൽ
 യസ്തിംസ്തന്ത്രശാസ്ത്രജൈ
 പല്ലവസ്സകര: സ്മൃതഃ”

ചിത്രം No. 16

പല്ലവം.

പെരുവിരൽ മോതിരവിരലിന്റെ മുരട്ടിൽ ചേർത്താൽ പല്ലവം.

“വജ്രം പർവ്വതശൃംഗഞ്ച
 ഗോകർണ്ണേ നേത്രദീർഘിമാ
 മഹിഷഃ പരിഘഃ പ്രാസോ
 ജന്തു ശൃംഗഞ്ചവേഷ്ടനം
 സംയുക്തപല്ലവാഖ്യാസ്ത
 കരാനവളഭീരിതാഃ”

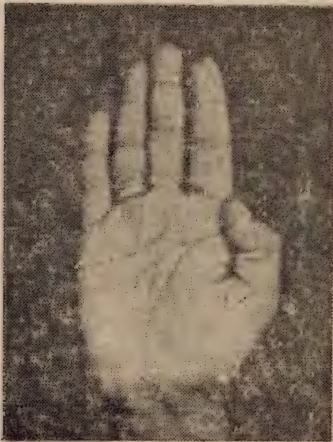
വജ്രാധ്യം, കൊടുമുടി, പന്തുച്ചെവികൾ, മിഴിയുടെ നീളം, പോത്തു്, ആയുധവിശേഷം, കുന്തം, ജന്തുക്കളുടെ കൊമ്പുകൾ, ചുറ്റൽ എന്നീ പെരു എണ്ണം രണ്ടുകൈ കൊണ്ടു കാണിക്കുന്നു.

ദൂരം, പണഞ്ചുമൃശ്വ
 പൂർണ്ണം വേത്രഞ്ചശാലയഃ
 അയുക്തപല്ലവാഖ്യാസ്തു
 ഹസ്താഃ ഷൾസമുദീരിതാഃ

ദൂരം, പണയം, പുക, വാൽ, ചുരൽ, ധാന്യം എന്നീ ആറു എണ്ണം ഒരു കൈകൊണ്ടു കാണിക്കണം.

17. ത്രിപതാകം:—

“അംഗുഷ്ഠം കുഞ്ചിതാകാര-
 സ്തർജ്ജനീമൂലമാശ്രിതഃ
 യദിന്ദ്രാൽസകരപ്രാകേതാ
 ത്രിപതാകാമുനീശ്വരൈഃ”

ചിത്രം No. 17

ത്രിപതാക.

പെരുവിരൽ കുറഞ്ഞൊന്നുമടക്കി ചൂണ്ടുവീരലിന്റെ ചുവട്ടിൽ ചേർത്താൽ അതു ത്രിപതാകമുദ്രയാകുന്നു.

അസ്തമാദിരയേപാനം
ശരീരംയാചനംബുധൈഃ
ഷഡേതേത്രപതാകാഖ്യാ
സംയുക്താസംസ്കൃതാഃ കരാഃ

അസ്തമനം, മുതലായവ, എടോ, പാനം, ശരീരം, ഇര
ക്കൽ എന്തീ ആറു എണ്ണം സംയുക്തമായി കാണിക്കണം.
അന്യതം വിവരിച്ചിട്ടില്ല.

18. മുഗശീർഷം:—

“മദ്ധ്യമാനാമികാമദ്ധ്യം
മംഗുഷ്ഠായദിസംസ്കൃതേ
മുഗശീർഷകഹസ്തോദൃതം
കഥിതോ മുനിപുംഗവൈഃ

ചിത്രം No. 18/

മുഗശീർഷം.

നടുവിലും മോതിരവിലും മടക്കി അവയുടെ ഉള്ളിൽ നടുവിലെ രേഖയോടു് പെരുവിലിന്റെ അഗ്രം തൊടു വിച്ചാൽ മൃഗശീർഷമുദ്ര.

“സംയുക്തഏവ ഹസ്തോദ്യം

മൃഗേചപരമാത്മനി”

മൃഗം, പരമാത്മാവു് എന്നീ രണ്ടുമുദ്രകൾ രണ്ടുകൈ കൊണ്ടും കാണിക്കണം. അസംയുതം വിവരിച്ചു കാണുന്നില്ല.

19. സർപ്പശിരസ്സ്:—

“അംഗുല്യസ്സംഹതാസ്സർപ്പാ-

സ്സഹാംഗ്യേനയസ്യച

തഥാനിമ്നതലശ്ചൈവ

സതൃസർപ്പശിരഃ കരഃ”

ചിത്രം No. 19

സർപ്പശിരസ്സ്.

പെരുവിരൽ തുടങ്ങിയ എല്ലാവിരലുകളും ചേർത്ത് കൈപ്പടം അല്പമൊന്നുമടക്കിയാൽ സ്പ്പശിരസ്സ് മുദ്രയാകും. ഹസ്തലക്ഷണദീപികയിൽ ഇതിന്റെ കയ്യുകൾ വിവരിച്ചു കാണുന്നില്ല. പാണ്ഡ്യ, ഗജമസ്തകം, ദാനം, ജലപാനം, തപ്തം, സാവധാനം, ഹോഷണം, ചന്ദനക്കുട്ട് മുതലായ മുദ്രകൾ രണ്ടു കൈയ്ക്കൊണ്ടും കാണിക്കേണ്ടവയാണ്.

20. വർദ്ധമാനകം:

സ്പ്പശേൽ പ്രദേശിനീയത്ര
രേഖാമംഗുഷ്ഠമദ്ധ്യഗാം
കുഞ്ചിതോദഞ്ചിതാശ്ശേഷാ
സ്സഹസ്തോവർദ്ധമാനകഃ

ചിത്രം No. 20

വർദ്ധമാനക.

ചുണ്ടവിരൽ പെരുവിരലിന്റെ നട്ടരേഖയിൽ ചേർക്കുകയും മറുവിരലുകൾ ഭംഗിയിൽ പൊങ്ങിച്ചു മടക്കുകയും ചെയ്താൽ വർദ്ധമാനകമുദ്രയാകുന്നു.

സ്ത്രീകുണ്ഡലം രത്നമാലാ
ജാനയോഗീചദൃന്ദിഃ
അംബഷ്ടോപീച ഹസ്താഷ്ടം
സംയുതാവർദ്ധമാനകാഃ

സ്ത്രീകളുടെ കുണ്ഡലം, രത്നമാല, മുട്ടു, യോഗി, പെരുമ്പറ, ആനക്കാരൻ എന്നിവ ആരും രണ്ടുകൈകൊണ്ടു കാണിക്കണം.

“ആവത്തോ നാഭികൂപേഷച
ത്രയോഹസ്താസ്തസംയുതാഃ”

ചൂഴി, നാഭി, കിണർ എന്നീ മൂന്നെണ്ണം ഒരു കൈ കൊണ്ടുകാണിക്കണം.

21. അരാളം:—

“തർജ്ജനിമദ്ധ്യമാരേഖാ_
മംഗുഷ്ഠായദിസംസ്കൃതേ

ചിത്രം No. 21

അരാളം.

കുഞ്ചിതോദഞ്ചിതാശ്ചാനുശാ

അരാളസ്തകരസ്തുതഃ

പെരുവിരൽ ചൂണ്ടുവിരലിന്റെ നേടുവിലെ രേഖയിൽ
ചേർത്തു മറുവിരലുകൾ പൊക്കിമടക്കിയാൽ അരാളമുദ്ര
യാകും.

മുശോവൃക്ഷശ്ചകിലശ്ച

കഡ്മളശ്ചാങ്കരഃ കരാഃ

അരാളകാസ്തുപഞ്ചൈതേ

കഥിതാനാട്യകോവിദൈഃ

മുശൻ, വൃക്ഷം, കുറ്റി, മൊട്ട്, മുള, എന്നീ അഞ്ചുണ്ണി
രണ്ടുകൈയ്ക്കൊണ്ടും കാണിക്കണം. ഒറ്റക്കൈയ്ക്ക് വിവരി
ച്ചിട്ടില്ല. എന്നാൽ ഗർവ്വ്, തറസ്സുക, ദുഷ്ടൻ മുതലായവ
അസംയുതമായി കാട്ടിവരുന്നുണ്ട്.

22. ഉഷ്ണനാഭഃ—

ഉഷ്ണനാഭപദാകാരാ

പഞ്ചാംഗുല്യശ്ചയത്രഹി

ഉഷ്ണനാഭാഭിധഃ പ്രോക്തഃ

സഹസ്തോമുനിപുംഗവൈഃ

വിരലുകളെല്ലാം എട്ടുകാലിമുളകെ കാലുകളെപ്പോലെ
വളച്ചാൽ ഉഷ്ണനാഭമുദ്രയാകുന്നു.

തരംഗശ്ചഫലം വ്യാഘ്രോ

നവനീതം ഹിമംബഹു

അംഭോജമുണ്ണനാഭാഖ്യാ
ഹസ്താസ്സപൈവസംയുതാഃ

ചിത്രം No 22

ഹസ്താസ്സനാഭം

കുതിര, കായ്, വ്യാഘ്രം, വെണ്ണ, മഞ്ഞു, വളരെ,
താമര എന്നീ ഏഴെണ്ണം രണ്ടുകൈകൊണ്ടും കാണിക്കണം.
ഓറക്കെ വിവരിച്ചുകാണുന്നില്ല. ഉരുള, ഉരുണ്ടതു്,
പതു് ഇവ അസംയുതമാണു്.

23. മുക്തം:—

പഞ്ചാനാമംഗുലീനാമ
യദ്യഗ്രോമിളിതോ ഭവേൽ
സുഷുപ്തോ ച വിജ്ഞേയോ
മുക്തോഽപ്യകരോബുധൈഃ

അഞ്ചുവിരലുകളുടെയും അഗ്രങ്ങൾ നല്ലവണ്ണം ചേർത്താൽ അതു മുകുളമുദ്രയാകുന്നു.

ചിത്രം No. 23

മുകുളം

സുഗാലോപാനരോത്താനി-
വ്വിത്മുതിർ മുകുളാഹപയാഃ
ചതപാരയൈവഹികരാ
കഥിതാനാട്യവേദിഭിഃ

കുറുക്കൻ, കരങ്ങൻ, വാളം, മറക്കുക എന്നീ നാലെണ്ണം രണ്ടുകൈകൊണ്ടും കാണിക്കുന്നു. ഒറ്റക്കൈ വിവരിച്ചിട്ടില്ല.

24. കടകാമുഖം:—

“തജ്ജനീമദ്ധ്യമാമദ്ധ്യ
മംഗുഷുഃ പ്രവിശേദൃദി

ശേഷാഃ സന്നമിതാഃയത്ര
സഹസ്തഃ കടകാമുഖഃ!!

നട്ടവീരലിന്റെയും ചൂണ്ടവീരലിന്റെയും നട്ടവിൽ പെരുവീരൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു മറുത്തു വീരലുകൾ മടക്കിയാൽ കടകാമുഖമുദുകിട്ടും.

ചിത്രം No. 24

കടകാമുഖം

കഞ്ചുകഃ കിങ്കരഃ ശൂരോ
മല്ലോബാണവിമോചനം
ബന്ധനം ച ഷഡേതേന്ദ്ര്യഃ
സംയുക്താകടകാമുഖാഃ

കുപ്പായം, കിങ്കരൻ, ശൂരൻ, മല്ലൻ, അമ്പെയ്യക, ബന്ധനം എന്നീ ആറെണ്ണം കടകാമുഖത്തിൽ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും കാട്ടുന്നു. ഒറ്റക്കൈ കാണിക്കാറുണ്ടെങ്കിലും വിവരിച്ചുകാണയില്ല.

സ്ഥാനമുദ്രകൾ:—

ഒരേകൈകളെക്കൊണ്ടുതന്നെ സ്ഥാനഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചലനവിധങ്ങളെക്കൊണ്ടും വ്യത്യസ്തമാത്മങ്ങൾ ധ്വനിപ്പിക്കുവാൻ കഴിയുന്ന മുദ്രകൾക്കാണ് സ്ഥാനമുദ്രകൾ എന്നു പറയുന്നത്. ഭാഷയിലെ ഒരു പദത്തിന് നാനാത്മങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതുപോലെ (അംബരം, ആകാശവും വസ്തുവുമായി സന്ദർഭാനുസരണം ഏകിക്കുന്നു.) ഒരേമുദ്രകൾക്കുതന്നെ സ്ഥാനഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടു അത്മങ്ങൾ മാറുന്നു.

“സ്ഥിപസമന്തേ തുല്യേ
സമുദാനവകൗൺപൗ
സരോജലേതുല്യഹസ്തേ
തുല്യേവരണവാരിധീ

ലാവണ്യഭൂഷണേതുല്യേ
ചിത്തബദ്ധീസമാനകേ
ശ്യാശത്രുസമക്കരൗ
സമൗസൈനികശുഭ്രകൗ

അമഹസ്തൗസിദ്ധപാദൗ
തുല്യേനിശാസശദഗദൗ
ജയശക്തീതുല്യഹസ്തൗ
തുല്യേപുണ്യഗുണാവരൗ

തമസ്തീയാമേദേതുല്യേ
തുല്യേചദ്രസനിശ്ചയൗ
പിയുഷാതുതതുല്യേദേ
അല്ലബിന്ദുഅമാനകൗ

ജാലാധിമുതലുഹസ്ത
 ജ്യേഷ്ഠഭീമസമാനക
 നക്ഷത്രഭരതസ്തലൈ
 സമുവിജയലക്ഷണൈ

ശത്രുസ്തപഹദേവ
 തുല്യപാലനകർമ്മീ
 ധ്വജഭണ്ഡമുതലുഹസ്ത
 സമാനേദപ്തയൗവനേ

തുല്യസമ്മോഹവൈവര്യ
 സമേ പാതാളഗഹപരേ
 മാസപക്ഷേതലുഹസ്ത
 സഭാഭേദൈരസമാനകൈ

പാശപ്രമോദൈരതലൈരഭവ
 സമാനേ സ്തംഭസംഗതീ
 സമാനൈരധന്യഗർഭീരൈ
 സ്ഥാനവാദ്യേസമാനകേ

പുജാഭക്തീതലുഹസ്ത
 സമാനൈരസുഹൃദാശ്രുത
 വിസ്താരശത്രുഭേദതുല്യ
 കലുഷവ്യാക്തലൈരസമൈ

സമാനൈരചാരസഞ്ചാരൈ
 തുല്യതുധന ഹാടകേ
 ബിംബവൈരൈരതലൈരഭവ
 സന്ദേഹവിപരീതകൗ

മഹിനിർവൃത്തനേതുലേ
പുരാതദാചകേസമേ
ഗോദക്ഷിണേതുലധസതേ
സമൗജകകിങ്കരൗ

ഭൂകചൗതുലധസതൗദൈൗ
കീലസുചീസമാനകേ
തനുതാനീതുലധസതേ
കഥിതാനാട്യവേദിഭിഃ.

(1) സമീപം—സമയം; (2) ദാനവൻ—കൌണ്ഡവൻ
(3) സരസ്വ—ജലം; (4) വരണൻ—വാരിധി; (5) ലാവ
ണ്യം—ഭൂഷണം; (6) ചിത്തം—ബുദ്ധി; (7) ഗുരും—ശത്രു
(8) ധൈന്യം—ശുഭൻ; (9) സിദ്ധൻ—പാദം; (10)
നിശ്വാസം—ഗദ്ഗദ്; (11) ജയം—ശക്തി; (12) പുണ്യം—
ഗുണം; (13) തമസ്സ്—രാത്രി; (14) ദൃശം—നിശ്ചയം (15)
അമൃതം—മദ്യം; (16) അല്പം—ബിന്ദു; (17) ജ്വാല—ധൂമം
(18) ജ്യേഷ്ഠൻ—ഭീമൻ; (19) നക്ഷത്രം—ഭരതൻ; (20)
വിജയൻ—ലക്ഷ്മണൻ; (21) ശത്രുഘ്നൻ—സഹദേവൻ
(22) പാലനം—കർമ്മം; (23) ധ്വജം—ദണ്ഡം; (24) ദർപ്പം—
യൗവനം; (25) മോഹാലസ്യം—വിവശത; (26) പാതാ
ളം—ഗഹവരം; (27) മാസം—പക്ഷം; (28) സഭ—ദേശം;
(29) കയറു്—പ്രമോദം; (30) സ്വർഗ്ഗം—സംഗതി; (31)
ധന്യൻ—ഗംഭീരൻ; (32) സ്വന്തം—വാദ്യം; (33) പുഷ്പം—
ഭക്തി; (34) സുഹൃത്തു്—ആശ്രയം; (35) വിസ്താരം—
ശത്രു; (36) കല്യാണം—വ്യാകുലം; (37) ചാരൻ—സഞ്ചാരം
(38) ധനം—പൊന്നു് (ഹാക്കം); (39) ബിംബം—ഖേടം
(പരിച); (40) സന്ദേഹം—വിപരിതം; (41) മഹി—
നിവർത്തിക്ക; (42) പുരാ—അതു്; (43) ഗോവു്—ദക്ഷിണം

(44) രജകൻ—കിങ്കരൻ; (45) ഭൂ—കുചം; (46) കീലം
(കററി)—സൂചി; (47) അല്പം (തന്ന)—മൂന്നി എന്നീ കയ്യ
കൾ ഒരേ മുദ്രകൊണ്ടു കാണിക്കാം.

നാമഃപിതാ ത സൂല്യാഃ
ലീലാഗൃത്തോത്സവസ്തമാഃ
യൈശ്ചാരംഭൗസമൌതുല്യാ-
സ്തിഭഃചിഹ്നംഫലംനവഃ

സ്തേഹാനരാഗവിശ്വാസാ-
സൂല്യാസ്തല്യകരാഃ സ്തൂതാഃ
പാപാപരായഭോഷാശ്ച
താർക്ഷ്യഹംസജടായുഷഃ

വിളംബക്രമമന്ദാശ്ച
തുല്യഹസ്താസമീരിതാഃ
വിഷാദവ്യാധിദുഃഖാനി
സമഹസ്താനികേവലം.

(1) നാമൻ—പിതാവ്—ഗുരു; (2) ലീലാ—ഗൃത്തം—
ഉത്സവം; (3) യൈശ്ചാരം—ആരംഭം—സിദ്ധൻ; (4) ചിഹ്നം—
ഫലം—നവം; (5) സ്തേഹം—അനരാഗം—വിശ്വാസം;
(6) പാപം—അപരായം—ഭോഷം; (7) താർക്ഷ്യൻ (ഗരു
ഡൻ)—ഹംസം—ജടായു; (8) വിളംബം (താമസം)—ക്രമം—
മന്ദം; (9) വിഷാദം—വ്യാധി—ദുഃഖം എന്നീകയ്യകൾ ഒരേ
മുദ്രകൊണ്ടു കാണിക്കാം.

മിശ്രമുദ്രകൾ:—

ഇതുകൈകളിലും വ്യത്യസ്തമായ മുദ്രപിടിക്കുന്നതിനാണ് മിശ്രമുദ്രയെന്നു പറയുന്നത്. ഹസ്തലക്ഷണദിപികയിൽ വിവരിക്കുന്ന മിശ്രമുദ്രകൾക്കും അതേ അർത്ഥത്തിൽ ഇന്നു നടപ്പുള്ള മിശ്രമുദ്രകളിൽ ചിലതിന്നും വ്യത്യാസങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ട്.

- (1) വൈധവ്യം സുരതംയുദ്ധം
രാമസ്തീദാനമിത്യപി
ഏതേപഞ്ചസമാഖ്യാതാഃ
ഹസ്തതാഃകടകമുഷ്ടയഃ
- (2) ഇന്ദ്രശ്ചിവരമുഷ്ടിഃ സ്യാൽ
പ്രിയോഹം സാസ്യമുഷ്ടികഃ
ബ്രഹ്മാകടകപക്ഷഃസ്യാൽ
ശിവസ്തൂർഗപക്ഷകഃ
- (3) കർത്തവ്യമുഷ്ടിഃസ്യാൽ
വിദ്യാധര ഉദാഹൃതഃ
യക്ഷസ്തപക്ഷമുഷ്ടിഃസ്യാൽ
മദ്ധ്യശ്ചന്ദ്രാഭമുഷ്ടികഃ
- (4) കർത്തവ്യകടകം ശാസ്ത്രം
കാല്യമാസ്യപതാകകം
പതാകകടകോമാസം
തദ്വദേവചന്ദ്രൈഃ സ്തൂതാഃ

- (5) കർത്തരീകടകം കന്യാ
 ശ്രീവത്സംശിഖരാഞ്ജലിഃ
 വൽമാനകഹംസാസ്യ
 സ്തപധരഃ പരികീർത്തിതഃ
- (6) പതാക മുഷ്ഠിർഹിംസാസ്യാൽ
 പ്രതിബന്ധസ്തമൈവച
 പതാകമുകുളാഹസ്താ
 സുഗ്രീവാംഗദബാലിനഃ
- (7) സായുക്തഹംസപക്ഷാസ്യാഃ
 കീശാഹനമദാദയഃ
 പതാകാകർത്തരീഹസ്താ
 പത്തനം ദശകന്ധരഃ
- (8) അഞ്ജലിഃ കടകഃ പ്രോക്തോ
 യാഗഃ പല്ലവ മുഷ്ഠികഃ
 ഹസ്തഃ കടകമുദ്രാവ്യഃ
 തത്വം ധർമ്മശ്വസംസംഗൃതിഃ
- (9) മുദ്രാമുഷ്ടിഃ പിതാതാമ്രത്
 സേനാപതി രിതീരിതഃ
 മാതാകടകപക്ഷാസ്യാൽ
 സ ഏവ ച സഖീമതഃ
- (10) മുദ്രാപതാകശ്ചിഹംസയാൽ
 ഹൃദയംപക്ഷപതാകകഃ
 കാർത്യം ഭാർയാവിവാഹശ്ച
 ഹസ്തോ മുകുളമുഷ്ടികഃ

- (11) താർക്ഷ്യശ്ശിവരഭേദസ്യാൽ
അന്നമുകുളഭേദതഃ
വർദ്ധമാനാഞ്ജലീരതഃ
വിക്രീഡാകടകാഞ്ജലിഃ
- (12) സൂചീമുഖാഞ്ജലിശ്ചിത്രം
പൌത്രപുത്രാവുദാഹൃതൌ
കന്തരീമുഖമുദാഹൃതൌ
പുത്രീകടക സൂചികാ-
- (13) വർദ്ധമാനകപക്ഷാഖ്യം
ബുധൈഃ പീയൂഷമിഷ്യതേ
മുദ്രാഖ്യഃ പല്ലവോബാഹു-
രൂപായഃ പരികീർത്തിതഃ
- (14) കടകാഖ്യഃ കരഃ പ്രായഃ
സ്ത്രീതേസർവ്വത്രയോജയേൽ
കടകോമുകുരോപേത-
സ്സന്ദരീപരികീർത്തിതഃ
- (15) നാശസ്തമുഷ്ടിഭേദസ്യാ-
ന്മദ്ധ്യം ശിവരപക്ഷകഃ
പതാകാ കന്തരീഹസ്തോ
യുവരാജ ഇതിസ്മൃതഃ
- (16) സായുക്തഹംസപക്ഷാഖ്യോ
ദുഃഖംസ്യാ ദമസന്ദരഃ
ഹസ്തോഹിപക്ഷമുദാഖ്യഃ
ശയ്യംസംയുക്തമുഷ്ടികഃ

- (17) കൽതരീമുഖമുദ്രാസ്യഃ
ശംഖസോപാനവേണവഃ
നീവീസംയുക്തമുദ്രാഖ്യോ
നാസികാവൽമാനകഃ
- (18) ഹംസോന്യോമണ്ഡപോഹസ്ത
അളകോഹംസപക്ഷികഃ
ശൈവലംചതമൈവാഹു-
നാഭ്യശാസ്ത്രവിശാരദൈഃ
- (19) ദ്വയം തർവ്വത്രയോജ്യംസ്യാൽ
സുചീമുഖസമസ്ഥിതഃ
ഹസ്തശ്ശിഖരനാമേതി
വിജ്ഞേയം വിബുധൈസ്സദാ
- (20) പ്രായഃ പ്രോക്താഃ മിത്രഹസ്താഃ
നാഭ്യശാസ്ത്രോക്തവർമ്മനാ
ശേഷാസ്തഹസ്താഃ ജ്ഞാതവ്യാ
വിദ്വാത്ഭിർനാഭ്യദർശനാൽ.
-

അദ്ധ്യായം 7

ബകവധം:— (കഥാവിവരം)

കഥകളിലോകത്തിന് പല അമൂല്യസംഭാവനകളും നൽകിയ കോട്ടയത്തു തമ്പുരാന്റെ നാലാട്ടക്കഥകളിൽപെട്ടതാണ് ബകവധവും കല്യാണസൗഗന്ധികവും. കൊട്ടാരക്കരത്തമ്പുരാന്റെ പ്രഹംല്ലമായ പ്രതിഭാവിശേഷത്തിന്റെയും ഭാവനയുടെയും പ്രകടിതരൂപമായിട്ടാണ് രാമനാട്ടം കഥകളി മുളച്ചുയന്നതെങ്കിലും അത് അഭിനയയോഗ്യവും ദൃശ്യശ്രവ്യകലാനുഭവിതവുമായ ഒരുത്തമഹൃദയകലയായി വികാസം പ്രാപിച്ചത് കോട്ടയത്തു തമ്പുരാന്റെ ആട്ടക്കഥകളുടെ ആവിർഭാവത്തോടുകൂടിയാണ്. സംഗീതസാഹിത്യഭിന്നയങ്ങളുടെ സമഞ്ജസമായ സമ്മേളനംകൊണ്ടും രംഗപ്രയോഗാർഹതകൊണ്ടും ഇത്രയധികം മേന്മയാർജ്ജിച്ച നൃത്യപ്രബന്ധങ്ങൾ കഥകളിയിൽ ഇന്നോളമുണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു തീർത്തു പറയാം. കൊട്ടാരക്കരത്തമ്പുരാന്റെ രാമായണം കഥാഷ്ടകങ്ങളിമണ്ണിൽ അസ്ഥിവാദകല്ലുകളായി അർപ്പിക്കപ്പെട്ട ഈ നാലാട്ടക്കഥകളും കഥകളീസൗധത്തിന്റെ മുഴുവൻ ഭാരവും വഹിക്കുന്നു.

മഹാഭാരതത്തിലെ ആദിപർവ്വത്തിൽ നിന്നും സ്വീകരിച്ചതാണ് ഈ ആട്ടക്കഥയിലെ ഇതിവൃത്തം. ശൈശവം മുതൽക്കുതന്നെ ദുഷ്ടോധനാദികൾക്കു പാണ്ഡവന്മാരോടു അനുയയും വിദ്വേഷവും വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. യുധിഷ്ഠിരാദികളുടെ ഹസ്തിനപുരവാസവും പ്രജകൾക്ക് അവരോടുള്ള പ്രത്യേക പ്രതിപത്തിയും ഈ വിദ്വേഷാഗ്നിക്ക് എണ്ണയായിത്തീർന്നു. പാണ്ഡവന്മാരെ വല്ലവിധത്തിലും

ഹസ്തിനത്തിൽനിന്നും അകറ്റണമെന്നു് ദുര്യോധനാഭികൾ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. കർണ്ണാഭികളുടെ കപടബുദ്ധി അതിനു പോംവഴി കണ്ടുപിടിച്ചു. ധൃതരാഷ്ട്രരെ ചരഞ്ഞു സമ്മതിപ്പിക്കാൻ അവർക്കു വിഷമമുണ്ടായില്ല. അങ്ങിനെ പാണ്ഡവന്മാർ വാരണാവതം എന്ന നഗരത്തിലേയ്ക്കു് മാറിത്താമസിക്കുകയുണ്ടായി. അവിടെവെച്ചു് പാണ്ഡവന്മാരെ ചതിച്ചുകൊല്ലണമെന്നായിരുന്നു നൂറുവരുടെ ഉദ്ദേശം. ഈ ഉദ്ദേശ്യസാധ്യത്തിനായി “പുരോചനൻ” എന്ന ഒരു പൌരപ്രധാനിയെ അവർ നിയോഗിച്ചു. കാഴ്ചയിൽ മനോഹരമെന്നു തോന്നിക്കുന്ന ഒരു രാജധാനി അറക്കും മെഴുകും ചേർത്തുണ്ടാക്കി പാണ്ഡവന്മാരെ അതിൽ താമസിപ്പിക്കണമെന്നും തക്കനോക്കി രാജധാനി മുഴുവൻ കൊള്ളിവെച്ചു് അവരെ നശിപ്പിക്കണമെന്നുമായിരുന്നു ദുര്യോധനാഭികളുടെ ഉദ്ദേശം. അതുപ്രകാരം വാരണാവതത്തിൽ സകല സുഖസൗകര്യങ്ങളോടുംകൂടിയ ഒരു രാജധാനി തീർക്കപ്പെട്ടു. ചതിയറിയാത്ത പാണ്ഡവസുതന്മാർ അതിൽ താമസമാക്കുകയും ചെയ്തു. നൂറുവരുടെ കപടതന്ത്രങ്ങളും ഗുഹാലോചനകളും അറിഞ്ഞ വിദൂരർ, ഈ വിവരം ധർമ്മപുത്രാദികളെ ധരിപ്പിക്കുവാൻ ഒരു ഖനകനെ (കഥകളിയിൽ ആശാരി) വിളിച്ചു് ചട്ടംകെട്ടി. രാജധാനിക്കുള്ളിൽ നിന്നു് ഒരു തുരങ്കമുണ്ടാക്കി ഭൂഗർഭത്തിലൂടെ പാണ്ഡവരെ രക്ഷപ്പെടുത്തുവാനും അദ്ദേഹം നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്നു. അങ്ങിനെ ഖനകന്റെ സഹായത്തോടെ, ഒരു നിഷാദിയും അവളുടെ അഞ്ചു പുത്രന്മാരും നിർഭാഗ്യവശാൽ അരക്കില്ലത്തിൽ താമസിക്കേണ്ടിവന്ന ഒരു ദിവസം, ദുഷ്ടനായ പുരോചനന്റെ തീക്കൊള്ളിക്കിരയാകുന്നതിനു മുമ്പു് കുന്തിയേയും സഹോദരന്മാരെയും ഗുഹാമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ അയച്ചു് ഭീമസേനൻ ഒരു നല്ല പന്തം കൊല്ലത്തി അരക്കില്ലത്തിന്നു തീവെച്ചു പുറത്തുകടന്നു.

പീറ്റേദിവസം, കന്തിദേവിയും പാണ്ഡവന്മാരും
 വെട്ടുവെട്ടിയപ്പോൾ കഥയറിഞ്ഞു. ദുര്യോധനാദികൾ
 മുതലക്കണ്ണിർ പൊഴിക്കുമ്പോൾ, യാത്രകൊണ്ടു ക്ഷിണിച്ച
 വരും ദാഹംകൊണ്ടു വലഞ്ഞവരുമായ പാണ്ഡവന്മാർ
 ഹിഡിംബവനത്തിലെ ഒരു പേരാലിൻ ചുവട്ടിൽ ഇരുന്നു
 വിശ്രമിക്കുകയായിരുന്നു. ദാഹം സഹിക്കാൻ കഴിയാതെ
 വിഷമിക്കുന്ന സഹോദരന്മാർക്കും അമ്മയ്ക്കുംവേണ്ടി ജലമുള്ള
 സ്ഥലമന്വേഷിച്ചു പുറപ്പെട്ട ഭീമൻ, അധികം ദൂരത്തല്ലാതെ
 ഒരു തടാകംകണ്ടു. അതിലിറങ്ങി സുഖമായി കുളിച്ചു
 ദാഹവും തീർത്തു താമരക്കമ്പിളിയിൽ ജലവുമായി മടങ്ങിവന്ന
 ഭീമസേനൻ അമ്മയും സഹോദരന്മാരും തളിർന്നിറങ്ങിക്കിട
 ക്കുന്നതായിട്ടാണു കണ്ടതു്. ആ രംഗം നോക്കിനില്പാൻ
 അദ്ദേഹത്തിനു കഴിഞ്ഞില്ല. ആ ധീരചിത്തൻ പൊട്ടിക്കര
 ഞ്ഞുപോയി. ജ്യേഷ്ഠൻ സമ്മതിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ ആ നി
 മിഷത്തിൽതന്നെ ആറുവരുടെ വംശവിഹാരം അദ്ദേഹം
 വരുത്തുമായിരുന്നു.

ആ മഹാരാജ്യത്തിന്റെ അധിപനാണു് ഹിഡിം
 ബൻ. മനുഷ്യജാതായ അവനു് ഒരു പെങ്ങളുണ്ടു്, ഹിഡിം
 ബി. അവൾക്കും മാംസം ബഹുപത്ഥമാണു്. മനുഷ്യർ
 വനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് ഹിഡിംബൻ പ്രാണശ
 ക്തികൊണ്ടു മനസ്സിലാക്കി, അവൻ പെങ്ങളെ വിളിച്ചു
 ആ മനുഷ്യരെയെല്ലാം പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരുവാൻ ആജ്ഞാ
 പിച്ഛം. കരാലായി ഒരു കൊറുകഴിക്കാത്തുള്ള വഴികണ്ട
 തിൽ അവൾക്കും സന്തോഷം തോന്നി. അങ്ങിനെ മരോന്മ
 തമായ ഹിഡിംബി, ആ പേരാൽ വൃക്ഷത്തിനടുത്തെത്തി
 യപ്പോൾ, ഉറങ്ങുന്ന രണ്ടുനാലുപേർക്കുവേണ്ടി കാവലിരിക്കു
 ന്ന ഭീമസേനനെയാണു കണ്ടതു്. തടിച്ചുകൊഴുത്ത ആ
 മനോഹര രൂപം കണ്ടപ്പോൾതന്നെ അവൾക്കു് എന്തോ

വല്ലാത്തൊരു വികാരം അനുഭവപ്പെട്ടു. ആ സൗഖ്യധാരണിയിൽ അവൾ ആണ്ടുണ്ടി. അവരെ കൊല്ലാൻ ചെന്നതന്നെ, കാമദേവൻ കൊല്ലുകയാണെന്ന് അവൾക്കുതോന്നി. ഒരു ലളിതയുടെ വേഷം ധരിച്ച് ചെന്ന് തന്റെ ഇംഗിതം ധരിപ്പിക്കുവാൻ അവൾ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. മദാലസയായ ഒരു മനോഹരാംഗി, തന്റെ മുഖിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടപ്പോൾ ഭീമൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അവൾ മൊഴിഞ്ഞു—: “ഞാൻ ഈ കാടിന്റെ അധിപനായ ഹിഡിംബന്റെ സഹോദരി, ഹിഡിംബിയാണ്. നിങ്ങളെയെല്ലാം പിടിച്ചു കൊണ്ടു ചെല്ലുവാനായിട്ടാണ് എന്നെ നിയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്; പക്ഷേ, എനിക്ക് അതിനുമനസ്സുവരുന്നില്ല. അങ്ങയെ കണ്ടപ്പോൾ മുതൽ എനിക്കാകെ വല്ലാത്തൊരു കാര്യം വന്നിരിക്കുന്നു. “അങ്ങ് എന്റെ മനോവ്യഥകളുകൊണ്ടുകയീല്ലേ? എന്നെ സ്വീകരിക്കുകയീല്ലേ?” ഹിഡിംബിയുടെ പ്രണയാഭ്യർത്ഥന ആ ധീരപുരുഷന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തട്ടിയില്ല. പല ഒഴികഴിവുകളും പറഞ്ഞു, മാതൃസൗതൻ അവളുടെ അപേക്ഷ നിരസിക്കുകയുണ്ടായത്.

മനുഷ്യരെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരുവാൻപോയ ഹിഡിംബിയെ കാണാഞ്ഞു കോപാക്രാന്തനായ ഹിഡിംബൻ അവളെ അന്വേഷിച്ചു പുറപ്പെട്ടു. പ്രസ്തുതസ്ഥലത്തെത്തിയപ്പോൾ കണ്ടതെന്താണ്? തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട പെങ്ങൾ സുന്ദരിയായി ചമഞ്ഞു തിററപ്പുണ്ടമായ ഒരു മനുഷ്യന്റെ അടുക്കൽ ശൃംഗരിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു. ശുണ്ഠിവരാതിരിക്കുമോ? ഭീമനും ഹിഡിംബനും തമ്മിൽ അതിഭയങ്കരമായ ഒരു യുദ്ധം നടന്നു. അവസാനം ഭീമന്റെ കൈകൊണ്ട് ഹിഡിംബന്റെ കഥകഴിഞ്ഞു. സംഗ്രാമോച്ചണ്ഡധനികേട്ട് ഞെട്ടിയുണർന്നു കുന്നിയും പുത്രന്മാരും വർജ്ജശ്രീലാളിതനായ ഭീമൻ ഹിഡിംബിയോടു കൂടി നിൽക്കുന്നതാണ്.

കണ്ടു്. കുന്നിയേയും യുധിഷ്ഠിരനേയും വന്ദിച്ചു് അവാൾ തന്റെ സങ്കടം അറിയിച്ചു. ഹിഡിംബവനത്തിൽ നിന്നും ശാലിഹോത്രാശ്രമത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ട യുധിഷ്ഠിരാദികളെ അവിടെയും അനുഗമിച്ചു. ശാലിഹോത്രത്തിൽ വസിക്കെ, വ്യാസമഹർഷി അവിടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുകയും പാണ്ഡവന്മാരെ അനുഗ്രഹിക്കുകയും ഒരു പുത്രനുണ്ടാകുന്നതുവരെ ഹിഡിംബിയെ സ്വീകരിക്കുവാനായി ഭീമനെ ഉപദേശിക്കുകയും ചെയ്തു. അങ്ങിനെ വ്യാസന്റെ നിയോഗത്താൽ ഹിഡിംബിയെ ഭീമൻ സ്വീകരിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ ഹിഡിംബിഗർഭിണി ആകുകയും ദിവ്യഗർഭമായതിനാൽ ഉടൻതന്നെ പ്രസവിക്കുകയും ചെയ്തു. പ്രസവിച്ച ഉടനെതന്നെ പുത്രൻ വലുതാകുകയും മഹാബലവാനായി തീരുകയും ചെയ്തു. “ഘടോൽകചൻ” എന്നു പേരായ ആ പുത്രന്റെ കയ്യിൽ മാതാവിനെ ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തശേഷം ഭീമൻ അവരെ അനുഗ്രഹിച്ച യാത്രയാക്കി.

പാണ്ഡവന്മാർ പിന്നീടു് ശാലിഹോത്രമഹർഷിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരം ‘ഏകചക്ര’യിലെ ഒരു ബ്രാഹ്മണഗൃഹത്തിൽ ബ്രാഹ്മണവേഷധാരികളായി താമസിച്ച് ഭിക്ഷയെടുത്തുകാലം കഴിച്ചുവന്നു. അങ്ങിനെയിരിക്കെ, ഒരു ദിവസം തങ്ങൾ താമസിക്കുന്ന ഗൃഹത്തിലെ വിപ്രദമ്പതികളും മക്കളും സഹിയാതെ കണ്ണീർ വാർത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു കണ്ടു് കാരണം അന്വേഷിക്കുവാൻ സമാധാനിപ്പിക്കുവാൻ മായി കന്തിദേവി അവരെ സമീപിച്ചു. ഗൃഹസ്ഥൻ പറഞ്ഞു:— “ഈ നഗരത്തിനടുത്തുകാട്ടിൽ ബലനൈരവേരായ ഒരു വലിയ രാക്ഷസനുണ്ടു്. അവന്റെ ഉപദ്രവം സഹിക്കാനാകാതെ ഈ നഗരവാസികൾ അപനുമായി ഒരു ഉടമ്പടിചെയ്തു. നിത്യവും മുറപ്രകാരം ഭാരോ ഗൃഹ

ത്തിൽ നിന്നും ധാരാളം നെയ്യും, അന്നവും, കറികളും കൊണ്ടുചെയ്യണമെന്നും അതു കൊണ്ടുചെയ്യുന്ന ആളിനേയും അവനു ഭക്ഷണത്തിനു കൊടുത്തുകൊള്ളണമെന്നുമായിരുന്നു ഉടമ്പടി. അതുപ്രകാരം ഇന്ന് ഞങ്ങളുടെ ഊഴമാണ്. ഞങ്ങളിലൊരാൾ പോകണമെന്നോർത്താണി പരിഭവനം. ഇക്കാർയ്ക്കത്തിൽ വേദിക്കേണ്ടെന്നും തനിക്കു അഞ്ചു പുത്രന്മാരുള്ളതിൽ ഒരാളെ ഈ ആവശ്യത്തിനു നൽകാമെന്നും പറഞ്ഞ് അവരെ സമാധാനിപ്പിച്ചശേഷം കുന്തി വിവരങ്ങളെല്ലാം ഭീമനെ ധരിപ്പിച്ചു. വൃകോദരൻ അമ്മയുടെ കല്പന ശിരസാവഹിച്ചു ബ്രാഹ്മണസമീപത്തിലെത്തി. വലിയ രണ്ടുപോത്തുകളെ പുട്ടിക്കെട്ടിയ ഒരു വണ്ടിയിൽ രസാഭാസപ്രപുഷ്ടമായ ശതക്കണക്കിലുള്ള കുംഭങ്ങളും നിറച്ചുകൊണ്ട് ഭീമകായനായ ഭീമസേനൻ ആ ഭീകരാജ്യത്തിൽ ചെന്നു ബകനെ പോരിനു വിളിച്ചു.

ഊഴപ്രകാരമുള്ള അന്നവും കറികളും കാണാത്തു ക്ഷുധാർത്തനും കോപാക്രാന്തനുമായ ബകന്റെ കാതുകളിൽ ഭീമസേനന്റെ സംഗ്രാമാഹ്വാനം കുത്തിത്തറച്ചു. അപ്പോൾ ആ ഘോരകാനനമാകെ കലുങ്ങിത്തെറിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ സ്തബ്ധനായിപ്പോയ മുഴക്കിക്കൊണ്ട് ബകൻ ഭീമന്റെ മുന്നിലേയ്ക്കു ചാടിവിങ്ങ. തനിക്കുവേണ്ടി കൊണ്ടുവന്ന അന്നവും കറികളും തന്റെ മുന്നിൽ വച്ചുതന്നെ ഒരു മത്സ്യകീടം തിന്നൊടുക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ ബകൻ അടിമുടി വിറച്ചു. തുടന്ന് ഇരുവരും തമ്മിൽ അതിഘോരമായ ഒരു യുദ്ധം നടന്നു. ഒടുവിൽ ഭീമസേനന്റെ അടിയേറ്റു ആ രാക്ഷസൻ മരിച്ചുവീണു. സത്തുഷ്ടരായ അവനിദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹാർഹിസ്സുകളേറ്റുകൊണ്ട് അനിലതനന്ദൻ അമ്മയുടെ അടുത്തെത്തിച്ചേർന്നു.

രംഗവിവരം

രംഗം 1

ധൃതരാഷ്ട്രം — ധർമ്മപുത്രാദികളും.

സഹോദരന്മാരോടൊത്ത് ധൃതരാഷ്ട്രൻ വന്നിരിക്കുന്ന ധർമ്മപുത്രരോട് വാണാവനത്തിൽ പോയി താമസിക്കാൻ ധൃതരാഷ്ട്രൻ അരുളിച്ചെയ്യുന്നു.

രംഗം 2

ധർമ്മപുത്രാദികളും പുരോചനനും. അരക്കില്ലത്തിൽനിന്നു നശേഷം ദുഷ്ടോധനപ്രോഷിതനായ പുരോചനൻ അതിന്റെ മേന്മ വർണ്ണിക്കുന്നു.

രംഗം 3

പാർത്ഥനാഥം ഖനകനും (ആശാരി) ഈ രാജധാനി വ്യാജനിർമ്മിതമാണെന്നും ഈ അരക്കില്ലത്തിനു കൊള്ളിവയ്ക്കാൻ പുരോചനൻ തക്കം നോക്കുന്നുണ്ടെന്നും താൻ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഗഹപരത്തിലൂടെ കാനനത്തിലെത്തി രക്ഷപ്പെടാമെന്നും ഖനകൻ പറയുന്നു. ഖനകൻ പോയതിനുശേഷം ആറ്റുവതം ഗുഹതന്ത്രങ്ങളെപ്പറ്റി ഓർത്ത് “കല്പാനുപ്രതിഭയകാലനുകൂലനായി” ഗദ്യം ചുഴറ്റിക്കൊണ്ട് ഭീമസേനൻ ക്ഷിതിതലത്തെ നിഷ്കൂരവമാക്കുവാൻ അനവാദം ചോദിക്കുന്നു. ധർമ്മപുത്രൻ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നു. ധർമ്മപുത്രരുടെ ഈ നിലപാടിനെ അജ്ഞാതൻ വിമർശിക്കുന്നു. അരക്കില്ലത്തിന് തീവയ്ക്കുന്നു. പാണ്ഡവന്മാർ ഹിമിംബവനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു.

രംഗം 4

കുന്തിയും കൗന്തേയനാതും. താന്തരായ തന്തുജന്മാരുടെ വിധിയോത്തു് കുന്തി വിലാപിക്കുന്നു. ഭാഹശമനാർത്ഥം ജലത്തിനായി ഭീമൻ പോകുന്നു. വെള്ളവുംകൊണ്ടു് മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ മയങ്ങിക്കിടക്കുന്ന അമ്മയേയും സഹോദരന്മാരേയും കണ്ടു് വിലാപിക്കുന്നു.

രംഗം 5

ഹിഡിംബനും ഹിഡിംബിയും പേടികൂടാതെ കാട്ടിൽ വന്നവരെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരുവാൻ പെങ്ങളെ ഹിഡിംബൻ സിയോഗിക്കുന്നു.

രംഗം 6

ഭീമനും, മറ്റുള്ളവരും, ലളിതയായ ഹിഡിംബിയും; ലളിതയുടെ വേഷധരിച്ച ഹിഡിംബി തന്നെ സ്വീകരിക്കണമെന്നു് ഭീമനോടു് അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. ഭീമൻ നിരസിക്കുന്നു. ഹിഡിംബന്റെ വരവും; യുദ്ധവും. യുദ്ധത്തിൽ ഹിഡിംബൻ കൊല്ലപ്പെടുന്നു.

രംഗം 7

വേദവ്യാസനും പാണ്ഡവന്മാരും. ഹിഡിംബിയെ ഒരു പുത്രനുണ്ടാകുന്നതുവരെ സ്വീകരിക്കാൻ വ്യാസൻ ഭീമനോടു് ഉപദേശിക്കുന്നു.

രംഗം 8

ഭീമനും ഹിഡിംബിയും (ശൃംഗാരപ്പദം)

രംഗം 9

ഘടോൽക്കചനും ഹിഡിംബീഭീമന്മാരും ജനിച്ച ഉടൻതന്നെ യൗവ്വനയുക്തനായിതിന്നു് ഘടോൽക്കചൻ

അയ്യനെ വന്ദിച്ചു അമ്മയോടൊത്ത് പോകാൻ അൻ വാദം ചോദിക്കുന്നു.

രംഗം 10

വിപ്രദമ്പതിമാർ (വിലാപം)

രംഗം 11

വിപ്രദമ്പതിമാരും കുന്തിദേവിയും. അന്നംകൊണ്ടുപോകാൻ തന്റെ ബലവാനായ മകനെ അയച്ചുകൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു കുന്തി വിപ്രദമ്പതിമാരെ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നു.

രംഗം 12

കുന്തിയും ഭീമനും. അന്നവും കൊണ്ടുപോയി ബകനെ കൊന്നുവരുവാൻ കുന്തി കല്പിക്കുന്നു.

രംഗം 13

ബ്രാഹ്മണനും ഭീമനും. ബകവനത്തിലേക്ക് പോകാനുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ. വഴിയും മറ്റും വിപ്രൻ പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നു.

രംഗം 14

ഭീമൻ (പോരിന്നു വിളി)

രംഗം 15

ഭീമനും ബകനും ഭയങ്കരയുദ്ധം. യുദ്ധത്തിൽ ബകനെ ഭീമൻ കൊല്ലുന്നു.

ഭീമനും ബ്രാഹ്മണനും. ഭീമനെ ബ്രാഹ്മണൻ അനുഗ്രഹിക്കുന്നു.

കല്യാണസൗതന്ധികം

(കഥാവിവരം)

കൗരവരുടെ കള്ള ചുതുകളിയിൽ സകലവും നഷ്ടപ്പെട്ട് പന്ത്രണ്ടുകൊല്ലത്തെ വനവാസത്തിനും ഒരു കൊല്ലത്തെ അജ്ഞാതവാസത്തിനുമായി കാട്ടിലേയ്ക്കു് അയക്കപ്പെട്ട പാണ്ഡവന്മാർ കാല്യകവനത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലം. അജ്ഞനൻ പാശുപതസമ്പാദനാത്മം ശിവനെ തപസ്സുചെയ്യാൻ പോയിരിക്കുന്നു. അജ്ഞനവിരഹം സഹോദരഹൃദയങ്ങളെ വല്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഒരു ദിവസം ഭീമൻ ധർമ്മപുത്രരോടു് ഇങ്ങനെ പരാതിപറഞ്ഞു. “മഹർഷിമാരുടെ ആതിഥ്യവും സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ഈ ജീവിതം ഏറ്റവും ജുഗുപ്സാവഹവും അപമാനകരവുമാണു്. അവിട്ടുന്നനുവദിക്കുകയാണെങ്കിൽ നമ്മളെ ഇങ്ങനെ വഞ്ചിച്ച ആ നാഗകേതന പ്രഭൃതികളെ ഞാൻ ഞൊടിയിടുകൊണ്ടു് നശിപ്പിച്ചുവരാം”. ശാന്ത മാനസനായ ധർമ്മസുന്ദര അവധി കഴിവോളം ക്ഷമിച്ചിരിക്കണമെന്നു പറഞ്ഞു് മീമസേനനെ സമാധാനിപ്പിച്ചു.

ഈ സന്ദർഭത്തിലാണു് സ്വർഗ്ഗത്തിലെത്തിയ അജ്ഞനന്റെ വൃത്താന്തം അറിയിക്കാനായി ദേവേശനിയുക്തനായ രോമശമഹർഷി യുധിഷ്ഠിരാദികളുടെ സമീപത്തിലെത്തിയതു്. പാശുപതാസ്ത്രം നേടിയ അർജ്ജുനനെ ഇന്ദ്രൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു് കൊണ്ടുപോയിരിക്കയാണെന്നും അച്ഛന്റെ

കല്പനയനുസരിച്ച് കുറച്ചുദിവസങ്ങൾ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ താമസിച്ചശേഷമേ മടങ്ങി വരികയുള്ളുവെന്നും അതുവരെ അവരെ പുണ്യതീർത്ഥങ്ങൾ ആടിക്കണമെന്നും അയ്യപ്പൻ അപേക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും മഹർഷി ധർമ്മപുത്രാദികളെ ധരിപ്പിച്ചു. അങ്ങിനെ രോമശൺറ ഉപദേശപ്രകാരം തീർത്ഥാടനത്തിനായി അവർ പുറപ്പെട്ടു. ഭൂമിയിലുള്ള മിക്ക തീർത്ഥങ്ങളിലും സ്നാനകർമ്മങ്ങൾചെയ്ത് അവർ ചിത്തശുദ്ധിവരുത്തി, അഗസ്ത്യാശ്രമവും ഋഗ്യതുംഗാശ്രമവും അവർ സന്ദർശിച്ചു. അതുവഴി ദ്വാരകക്ക് അടുത്തുള്ള പ്രഭാസതീർത്ഥത്തിലും പോവുകയുണ്ടായി. യുധിഷ്ഠിരാദികളുടെ ആഗ്രഹനവാർത്ത അറിഞ്ഞ ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ തന്റെ ഭക്തന്മാരെ കാണാൻ ഏഴുനെയ്യുള്ളി, ധർമ്മപുത്രർ ഭക്തവത്സലനായ ഭഗവാനോടു് തന്റെ ദൂർവിധിയെപ്പറ്റി സങ്കടം പറഞ്ഞു. ശിരോലിഖിതം നീക്കുവാൻ ആരാലും സാധ്യമല്ലെന്നും ഓരോരോ കാലത്തു് അനുഭവിക്കേണ്ടതെല്ലാം അനുഭവിച്ചേ തീരൂ എന്നും മറ്റും പറഞ്ഞു് ഭഗവാൻ ധർമ്മപുത്രരെ സമാധാനിപ്പിച്ചു. പുണ്യസ്ഥലങ്ങളും പുണ്യതീർത്ഥങ്ങളും സന്ദർശിച്ചുകൊണ്ടു് യാത്രതുടരുന്ന യുധിഷ്ഠിരാദികളെ ഒരു ദിവസം ജടാസുരൻ കണ്ടുമുട്ടി. ഒരു വിപ്രോത്തമന്റെ വേഷത്തിൽ അവൻ പാണ്ഡവരെ സമീപിച്ച് ധർമ്മപുത്രരുടെ അതിഥിയായികൂടി. പാഞ്ചാലിയെ അപഹരിക്കണമെന്നതായിരുന്നു അവന്റെ മോഹം. ഭീമൻ നായാട്ടിനു പോയിരുന്ന ഒരവസരത്തിൽ ബ്രാഹ്മണവേഷധാരിയായ ജടാസുരൻ പാണ്ഡവന്മാരെ റാഴിതെറ്റിച്ച് വേർപെടുത്തിക്കൊണ്ടു പോയി. ഭീമനെ റാഴികയുള്ള എല്ലാവരേയും അപനെടുത്തുകൊണ്ടു് മറെറാരു കാട്ടിലേക്കു് പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. ജടാസുരന്റെ കയ്യിൽനിന്നു് ചാടിപോന്ന സഹദേവനിൽനിന്നും വിവരമറിഞ്ഞ ഭീമസേനൻ ജടാസുരനെ പിന്തുടരുകയും

ഇരുവരും തമ്മിൽ നടന്ന യുദ്ധത്തിൽ ജടാസുരനെ കൊല്ലുകയും ചെയ്തു. അതിനുശേഷം അവർ വീണ്ടും യാത്രതുടന്നു.

ഒരു ദിവസം വനസഞ്ചാരവിവശരായി പാണ്ഡവന്മാർ ഒരു വൃക്ഷച്ഛായയിൽ വിശ്രമിക്കുകയായിരുന്നു. വനയാത്രാക്ലേശത്തെപ്പറ്റി പാണ്ഡവർ ഭീമനോട് പരാതിപറഞ്ഞു. ഇനി ഒരടിപ്പോലും മുന്നോട്ടുനീങ്ങാൻ ആവില്ലെന്ന് ആ സാധുവി സങ്കടത്തോടെ അറിയിച്ചു. തന്റെ പുത്രനായ ഘടോൽക്കചനെ സഹായത്തിനായി വരുത്തിക്കളയാമെന്നു പറഞ്ഞഭീമൻ ഘടോൽക്കചനെ ധ്യാനിച്ചു. അദ്ദേഹം ഉടൻതന്നെ പരിവാര സമേതം വന്നെത്തി. പാണ്ഡവരെ തോളിലേറ്റിക്കൊണ്ടു ഘടോൽക്കചൻ നരനാരായണാശ്രമത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ദിവസങ്ങൾ മുന്നോട്ടുനീങ്ങി ഒരുദിവസം പാണ്ഡവർ ഭീമന്മാർ അടുത്തുള്ള വനപ്രദേശത്തു വിഹരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ചെട്ടെസ് ഒരു സൗഗന്ധികപുഷ്പം കാറ്റത്തു മുന്നിൽ വന്നുവീണു. 'മധുകരനികരാവൃത'മായ ആ മോഹനകുസുമത്തെ കയ്യിലെടുത്തുകൊണ്ടു അവർ ഭീമനോട് മൊഴിഞ്ഞു. "അവിടുന്ന് വിചാരിച്ചാൽ ഇനിയും ഇത്തരം പുക്കൾ എനിക്കു കിട്ടും. ആഗ്രഹങ്ങൾ ഭർത്താക്കന്മാരോടല്ലാതെ സതികൾ ആരോടാണ് പറയുക." വയുപുസാദനോത്സുകനായ ഭീമൻ ഇന്ദ്രലോകത്തുനിന്നായാലും ഈ പുഷ്പങ്ങൾ കൊണ്ടുവരാമെന്ന് ഉറപ്പുകൊടുത്തുകൊണ്ടു ചാടിപ്പറപ്പെട്ടു, കല്ലും മരങ്ങളും തല്ലിത്തകത്തുകൊണ്ടു ആ വായുതനയൻ മുന്നോട്ടു നീങ്ങി.

കദളിവാഴകൾ നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന ഒരു വനത്തിലാണ് ഭീമസേനൻ ചെന്നെത്തിയത്. ശ്രീരാമഭക്താഗ്രേസരനായ

ശ്രീഹ.നമാൻ തപസ്സനുഷ്ഠിക്കുന്ന ദിവ്യസ്ഥലമായിരുന്നു ആ കദളിവനം. ഭീമന്റെ ആഗമനകോലാഹലം ആ കദളി വനത്തെ പിടിച്ചുകലശി. ഹനമാന ആളെ മനസ്സിലായി. “ഹോ, ഇതെന്റെ അനുജനായ ഭീമസേനനല്ലേ? വരട്ടേ. ഇവന്റെ ശക്തി ഒന്നു പരീക്ഷിക്കണം. അഹംഭാവം കളഞ്ഞു് തത്വം ധരിപ്പിക്കുകയും വേണം.” ഇങ്ങനെ നിശ്ചയിച്ച് ഒരു വൃദ്ധകുരങ്ങിന്റെ വടിവായി ചമഞ്ഞ ഹനമാൻ ഭീമന്റെ മാർഗ്ഗമധ്യത്തിൽ അവശനെപ്പോലെ കിടന്നു.

ഭീമൻ ഒരുഭയത്തോടുകൂടി ഹനമാനെ സമീപിച്ച് വഴിമാറാൻ പറഞ്ഞു. തുടന്ന് ഇരുവരും തമ്മിൽ ഒരു വലിയ വാഗ്വാദംതന്നെ നടന്നു. അവസാനം ഗദകൊണ്ടു് വാൽ നീക്കിവെച്ചു് കടന്നു് പൊയ്ക്കൊള്ളാൻ ഹനമാൻ ഭീമനു് സമ്മതം കൊടുത്തു. എത്രതന്നെ ശ്രമിച്ചിട്ടും ആ വാലൊന്നിളക്കാൻപോലും ഭീമനു് കഴിഞ്ഞില്ല. അനിലമ്പു തന്റെ അഹങ്കാരം അടങ്ങി. ലജ്ജയും വിനയവും ഹൃദയാന്തർഭാഗത്തു് നരയിട്ടു് പൊന്തി. ഭീമൻ ചോദിച്ചു “അങ്ങു് ആമാണ് വരുണനോ ഇന്ദ്രനോ?” അഹങ്കാരമടങ്ങിയ അനുജനോടു് ആ സഹോദരൻ പറഞ്ഞു. “ഞാനാണ് രാവണാനന്ദനായ രാമന്റെ ദൂതനും നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ ഹനമാൻ”. ആനാമം കേട്ടപ്പോൾ ഭീമൻ പുളകിതഗാത്രനായി. ജ്യേഷ്ഠ പാദങ്ങളിൽ വീണുവണങ്ങിക്കൊണ്ടു് തന്റെ അപരാധങ്ങളെല്ലാം പൊറുക്കണമെന്നു് ഭീമൻ മാതൃകയോടു് അപേക്ഷിച്ചു്. സ്വസഹോദരന്റെ യഥാർത്ഥരൂപം കണ്ടാൽ കൊള്ളാമെന്നുള്ള വ്യകോദരന്റെ ആഗ്രഹം അറിയിച്ചപ്പോൾ വാത്സല്യനിധിയായ ആ ഭ്രാതാവു് അതും ക്ഷണിച്ചുകൊടുത്തു. പിന്നീടു് സൗഗന്ധികവനത്തിലേ

ക്കുള്ള മാർഗ്ഗവും നിർദ്ദേശിച്ചു കൊടുത്തുകൊണ്ട് ഹനമാൻ സഹോദരനെ അനുഗ്രഹിച്ചു.

വനരോടുകൂടെ ഭീമൻ വിസ്തൃതസ്ഥിമിത്തനായി. കുതിലുകൾ പാടുകയും സുരസുന്ദരിമാർ കാമുകരെത്തു് വിഹരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഭീമൻ സൗഗന്ധിക സമ്പുഷ്ടമായ സരോവരം സമീക്ഷിച്ചു. പൂജ്യാർപ്പങ്ങൾ പഠിക്കാൻ പൊയ്ക്കയിലിറങ്ങി, “അതാ വരുന്നു കണ്ഠേരകിങ്കരന്മാർ” ഒരു ഭയങ്കരസമരത്തിൽ അവരെല്ലാം നിഗ്രഹിച്ചു് സൗഗന്ധിക കസുമങ്ങളും കൊണ്ടു് ആ ധീരാത്മാവുമടങ്ങി. പാഞ്ചാലിയുടെ സ്തിശലപ്രേമത്തിന്റെ അക്ഷയപാത്രത്തിൽ ആ കസുമങ്ങൾ സമർപ്പിച്ചു് ഭീമസേനൻ ദ്രുപദിയെ സമ്പ്രീതയാക്കി.

രംഗവിവരം

രംഗം 1

ധർമ്മപുത്രം—ഭീമസേനനും

കൌരവരുടെ കപടതന്ത്രങ്ങളിൽ രോഷാകലനായ ഭീമൻ അവരെ കൊന്നുവരുവാൻ അനുവാദം ചോദിക്കുന്നു. യുധിഷ്ഠിരൻ അവധി കഴിവോളം ക്ഷമിച്ചിരിക്കുവാൻ ഭീമനെ ഉപദേശിക്കുന്നു.

രംഗം 2

ലോമശമഹർഷിയും ധർമ്മപുത്രാദികളും.

ഇന്ദ്രന്റെ സന്ദേശപ്രകാരം ലോമശമഹർഷിവരുന്നു. കശലപ്പണ്ണാനന്തരം തീർത്ഥാടനത്തോളം, അഗസ്ത്യപുത്ര

മവും ഭാഗ്യവതപോവനവും സന്ദർശിച്ചു ദ്വാരകത്തുത്ത പ്രഭാസതീർത്ഥത്തിലെത്തുന്നു.

രംഗം 3

ശ്രീകൃഷ്ണൻ, ബലഭദ്രൻ, സാത്യകി, ധർമ്മപുത്രർ.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ പാണ്ഡവരെ കാണാൻ എഴുന്നള്ളുന്നു. ധർമ്മപുത്രർ തങ്ങളുടെ അവശനിലയെപ്പറ്റി സങ്കടം ബോധിപ്പിക്കുന്നു. ഭഗവാൻ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നു. പരമേശ്വരനിൽനിന്നും പാശുപതാസ്ത്രവും വാങ്ങി അർജ്ജുനൻ വരുമെന്നും മനിലുള്ള തീർത്ഥങ്ങളെ ചെന്നുന്ദേവിച്ചാൽ ജയം വരുമെന്നും പറഞ്ഞു കൃഷ്ണൻ മറയുന്നു.

രംഗം 4

ജടാസുരൻ (വിചാരപ്പദം)

യുധിഷ്ഠിരാദികളെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോവാൻ തീരുമാനിക്കുന്നു.

രംഗം 5

ധർമ്മസുതാദികളും ബ്രാഹ്മണവേഷധാരിയായ ജടാസുരനും “മാനന്ദരായ നിങ്ങളോടൊത്തു മനിലെല്ലാം സഞ്ചരിപ്പാൻ” മോഹമുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞെത്തിയ കപടബ്രാഹ്മണനെ ധർമ്മസുതൻ സ്വീകരിക്കുന്നു.

രംഗം 6.

ജടാസുരനും ഭീമനും;

പാണ്ഡവരെ തട്ടിക്കൊണ്ടുപോയ വിവരം സഹദേവനിൽ നിന്നറിഞ്ഞ ഭീമസേനനും ജടാസുരനും തമ്മിൽ ഏറ്റുമുട്ടുന്നു. ജടാസുരനെ വധിക്കുന്നു.

രംഗം 7

പാഞ്ചാലിയും പാണ്ഡവരും (ഭീമൻ)

വനയാത്രകൊണ്ട് വിവശയായ പാഞ്ചാലി ഭീമനോടു ഇനി ഒരടി മുന്നോട്ടുവെക്കാൻ വയെന്നു പറയുന്നു. സഹായത്തിന്നു തന്റെ മകനായ ഘടോൽകചനെ വരുത്തുമെന്നു പറഞ്ഞു ഭീമൻ ദ്രുപദിയെ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നു.

രംഗം 8

പാഞ്ചാലിയും, ഭീമസേനാദികളും, ഘടോൽകചനും:—ഘടോൽകചൻ പരിവാരസമേതം വരുന്നു. പാണ്ഡവരെ ഈവിധം കഷ്ടപ്പെടുത്തുന്ന കൌരവരെ ഉടൻ ചെന്നു കൊന്നുവരാമെന്നു പറയുന്നു. പാണ്ഡവർ, കാത്തിരിക്കാനും ക്ഷമിക്കാനും പറയുന്നു. ഘടോൽകചൻ പാണ്ഡവരേയും പാഞ്ചാലിയേയും ചുമലിൽ വഹിച്ചു പുണ്യസ്ഥലങ്ങളിലേക്കു പോകുന്നു.

രംഗം 9

പാഞ്ചാലിയും ഭീമനും (ശ്രംഗാരപ്പദം)

കാറ്റിൽപ്പറന്നുവീണ സൗഗന്ധികപുഷ്പം കൊണ്ടു വരുവാൻ ഭീമനോടു പാഞ്ചാലി അപേക്ഷിക്കുന്നു. ഭീമൻ പൂർപ്പെടുന്നു.

രംഗം 10

ഹനമാൻ

ശ്രീരാമപാദധ്യാനനിമഗ്നനായ ഹനമാൻ കല്പമരങ്ങളും തല്ലിക്കത്തുകൊണ്ടുപറന്ന ഭീമനെ കാണുന്നു.

“വീരരസം പുരുഷാകൃതി പുണ്യപോലെയുള്ള ഈ ഗംഭീരനാരാണ്? ഓ! എന്റെ അനുജനായ വൃകോദര നാണെല്ലോ? ഇവനെ പരീക്ഷിച്ചു എന്റെ തത്ത്വം അറിയിക്കണം” വൃദ്ധക്കുരങ്ങനായി ചമഞ്ഞ് ഹനമാൻ ഭീമന്റെ വഴിയിൽ നെടുക്കെ കിടക്കുന്നു.

രംഗം 11

ഭീമനും ഹനമാനും

വഴിയിൽനിന്നു മാറിപ്പോകാൻ ഗദ്വിഷ്ടനായ ഭീമൻ ഹനമാനോടു് ആജ്ഞാപിക്കുന്നു. വാൽ മാറിവെച്ചു പൊയ്ക്കാളാൻ ഹനമാൻ ഭീമസേനനോടു് വിനയത്തോടെ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. ഗദകൊണ്ടു വാൽപൊക്കിനോക്കി. ഇളകിയില്ല. ഒടുവിൽ പരാവശനായ ഭീമൻ നിലംപതിക്കുന്നു. ലജ്ജാവിവശനും വിനയാനപിതരുമായിതിന് ഭീമൻ ചോദിക്കയാണ്, “അങ്ങ് ഇത്രനോ, വരുണനോ” എന്ന് താൻ സാക്ഷാൽ ശ്രീ ഹനമാനാണെന്നറിയിച്ചപ്പോൾ ഭീമൻ ആ കാലുകൾ കെട്ടിപ്പിടിച്ച് മാപ്പിരന്നു. ഭീമന്റെ ആഗ്രഹമനുസരിച്ച് തന്റെ വിശ്വരൂപം കാണിച്ചു കൊടുക്കുകയും മോഹാലസ്യപ്പെട്ട അനുജനെ സമാധാനിപ്പിച്ച് സൗഗന്ധിക പൂഷ്പങ്ങൾ പഠിക്കാനുള്ള വഴി നിർദ്ദേശിക്കുകയും ചെയ്ത് ഹനമാൻ സഹോദരനെ യാത്രയാക്കുന്നു.

രംഗം 12

ഭീമൻ: — കാനനശോഭകളു് വിസ്തൃതസ്തബ്ധനായ പവനതനയൻ ആ വനത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നു.

രംഗം 13

ഭീമനും കുമ്പേരകിങ്കരന്മാരും

സൗഗന്ധികങ്ങൾ പഠിക്കാൻ തടാകത്തിലിറങ്ങിയ ഭീമനും കാവൽക്കാരും തമ്മിൽ ഭയങ്കരമായ യുദ്ധം നടക്കുന്നു. ഭീമൻ അവരെയെല്ലാം കൊന്നൊടുക്കുന്നു.

രംഗം 14

ക്രോധവശൻ—[പോരിനുവിളി]

രംഗം 15

ഭീമനും ക്രോധവശനും

തമ്മിൽ യുദ്ധം, രാക്ഷസനെ കൊല്ലുന്നു.

രംഗം 16

ഭീമനും പാഞ്ചാലിയും

സൗഗന്ധികങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്ന് പാഞ്ചാലിക്കുകൊടുത്ത് സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

രണ്ടാം ഭാഗം

പ്രയോഗപാഠങ്ങൾ

I അടിസ്ഥാനപരമായ ചുവടുകളും ചലനങ്ങളും രൂപപ്പെടുത്തുവാനുള്ള കായികാഭ്യാസങ്ങൾ ശീലിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. തൊഴുതുകമ്പിടൽ, മെയ്യാപ്പടവ്, കയ്യ്, കാല്, അര എന്നിവയെക്കൊണ്ടുള്ള അഭ്യാസങ്ങൾ മുതലായവ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ശീലിപ്പിക്കണം.. നാലാമദ്ധ്യായം നോക്കുക.

II കാൽസാധകം:— ചെമ്പടതാളത്തിലുള്ള “ധിത്തത്ത” (നേറുകാല്), “തക്കിടതകി തിക്കിടതകി” ‘തകതാതികിതി’, “തെയ് ഹിതതിത്തീ—തെയ് ഹിതതോതോ (ഇരട്ടിവട്ടം), “തെയ്ത്തിനതകത്തിന്” മുതലായ ചുവടുകൾ നാലാം കാലാവരേ സാധകം ചെയ്യേണ്ടതും ഗുരു

വിന്റെ നിർദ്ദേശപ്രകാരം ഇവ മനസ്സിരുത്തി ചെപ്പേണ്ടതാണ്. കച്ചയിൽ രണ്ടു കയ്യുടേയും തള്ളവിരലുകൾ കൊളുത്തിപ്പിടിച്ച് അമർന്നിന്ന് മുട്ടും പടവം തിക്കി—ആരോ ഹണാവരോഹണക്രമത്തിൽ— ഈ ചുവടുകൾ ആശാൻ തന്നെ അടുത്തുനിന്നു കാണിച്ചുകൊടുത്തുകൊണ്ടുവേണം കുട്ടികളെ ശീലിപ്പിക്കാൻ.

ലാഭ്യപ്രധാനമായ ചുവടുകളും സ്ത്രീവേഷങ്ങൾക്കുള്ള ഇരട്ടി മുതലായവയും ശീലിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്.

III നയനകണ്ഠങ്ങൾ:—മൂന്നാം അദ്ധ്യായത്തിൽ കൊടുത്തിട്ടുള്ള ഭ്രമണം, വലനം, പതനം, ചലനം, സംപ്രേശനം, നിവർത്തനം, സമുദ്പുത്തം, നിഷ്ക്രാമം, പ്രാകൃതം എന്നിങ്ങനെ നവവിധമായ കണ്ഠണിയുടെ കർമ്മങ്ങളും, സമം, ആലോകിതം, സാചി, പ്രാലോകിതം, നിമിലിതം, ഉല്ലോകിതം, അനുവൃത്തം, അവലോകിതം ഇത്യാദികളായ ദൃഷ്ടിഭേദങ്ങളും പഠിപ്പിക്കണം:

പുടകർമ്മങ്ങൾ:—കൺപോളകളെക്കൊണ്ടുള്ള വിവിധകർമ്മങ്ങൾക്കാണ് പുടകർമ്മങ്ങൾ [ചലനങ്ങൾ] എന്നു പറയുന്നത്. പുടകർമ്മങ്ങൾ 9 തരത്തിലാകുന്നു. അവ ഉന്മേഷം, നിമേഷം, പ്രസ്തം, കഞ്ചിതം, സമം, വിവർത്തിതം, സ്ഫുരിതം, പിഫിതം, വിലോളിതം എന്നിവയാകുന്നു.

ഉന്മേഷം:— കൺപോളകൾ തുറന്നുകൊണ്ടുള്ള അവസ്ഥയാകുന്നു ഉന്മേഷം. ഉണർച്ചയിലും ക്രോധത്തിലും ഉപയോഗിക്കുന്നു.

നിമേഷം:— പോളകൾ അടഞ്ഞുകൊണ്ടുള്ള അവസ്ഥയാണ് നിമേഷം. ഉറക്കത്തിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

പ്രസൃതം:— നല്ലവണ്ണം തുറക്കനെ മിഴിക്കൽ (നീളം വരുത്തിക്കൊണ്ടുള്ള പോളകൾ) ആകുന്നു. പ്രസൃതം. ഉല്ലാസം, അത്ഭുതം, വീരം എന്നിവയിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

കുഞ്ചിതം:— പോളകളെ അല്പമൊന്നു കുറുതാക്കിയാൽ കുഞ്ചിതമായി. സൗരഭ്യം, രസം, സ്വർണം എന്നിവയുടെ അനുഭവത്തിൽ ഇതുപയോഗിക്കുന്നു.

സമം:— കൺപോളകളുടെ സാധാരണ അവസ്ഥയാകുന്നു സമം. ശൃംഗാരത്തിനുപയോഗിക്കുന്നു.

വിവർത്തിതം:— മുകളിലെപോള ഉയർത്തിക്കൊണ്ടുള്ള (പൊക്കിക്കൊണ്ടുള്ള)താണ് വിവർത്തിതം. ക്രോധസ്ഫുരണത്തിനുപയോഗിക്കുന്നു.

സ്ഫുരിതം:— പോളകളെ ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ളതാണ് സ്ഫുരിതം. അസുയയിലും ഹർഷ്യയിലും ഉപയോഗിക്കുന്നു.

പിഹിതം:— പോളകൾ മറച്ചുകൊണ്ടുള്ള അവസ്ഥയാണ് പിഹിതം എന്നുപേരുള്ളത്. വെറുപ്പ്, സഹിക്കാതെ, ഉറക്കം, മോഹാലസ്യം, കാരറ്റ്, ചൂട് എന്നിവയിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

വിലോളിതം:— പോളകൾ തമ്മിൽ പെട്ടെന്നടിച്ചു തുറന്നുകൊണ്ടുള്ളതാകുന്നു വിലോളിതം. അടിക്കൊള്ളുമ്പോഴും ക്രോധസ്ഫുരണത്തിനും ഉപയോഗിക്കുന്നു.

ഭൂകർമ്മങ്ങൾ:— പുരികങ്ങളെ പലതരത്തിൽ ചലിപ്പിക്കുന്നതിനേയാണ് ഭൂകർമ്മങ്ങൾ എന്നു പറയുന്നത്. അവ ഉൽക്ഷേപം, പാതനം, ഭൂകുടി, സഹജം, കഞ്ചിതം, രചിതം, ചതുരം എന്നിങ്ങനെ ഏഴുവിധത്തിലുണ്ട്.

ഉൽക്ഷേപം:— പുരികങ്ങൾ ഒറ്റയ്ക്കോ ഇരട്ടയായോ മഴവില്ലുപോലെ വളച്ചുപൊക്കുന്നത് ഉൽക്ഷേപമാകുന്നു. ക്രോധം, അത്ഭുതം, ശ്രദ്ധ, കടാക്ഷം, സന്തോഷം, സംശയം എന്നിവയ്ക്കാണ് ഇതുപയോഗിക്കുന്നത്.

പാതനം:— പുരികങ്ങൾ ഒപ്പമോ ഒറ്റയ്ക്കോ ചന്ദ്രക്കലാകൃതിയിൽ കീഴോട്ടുവളച്ചാൽ പാതനം. നിന്ദ, ദുഷ്ടസ്വഭാവം, പ്രാണനം, ഹാസ്യം, വെറുപ്പ്, അസൂയ എന്നിവകളിൽ ഇതുപയോഗിക്കുന്നു.

ഭൂകുടി:— പുരികത്തിന്റെ കടമാത്രം പൊക്കുന്നതാകുന്നു ഭൂകുടി. വമ്പിച്ചുകോപത്തിനുപയോഗിക്കുന്നു.

ചതുരം:— പുരികം അല്പം മേല്പോട്ടുവളയ്ക്കുകയും ഭാഗിയിൽ നീട്ടിനിത്തുകയും ചെയ്താൽ ചതുരം. ശ്രംഗാരം, ലളിതം, സൗന്ദര്യം, സ്വർഗ്ഗം എന്നിവയ്ക്കുപയോഗിക്കുന്നു.

കഞ്ചിതം:— ഒറ്റപ്പുരികമോ ഇരട്ടയോ അല്പം കീഴ്പ്പോട്ടു വളച്ചാൽ കഞ്ചിതം. ആക്ഷേപം, ആസക്തി, സുഗന്ധം എന്നിവയിലുപയോഗിക്കുന്നു.

രേചിതം:— ഒറ്റപ്പുരികമാത്രം ഭാഗിയിൽ. പൊക്കി നിൽക്കുന്നത് രേചിതം. അധികവും നൃത്തത്തിലുപയോഗിക്കുന്നു.

സഹജം:— സ്വാഭാവികമായ സ്ഥിതി, സഹജം, സാധാരണ നോട്ടങ്ങളിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

ഗതകർമ്മങ്ങൾ

സമം, നതം, ഉന്നതം, ത്ര്യഗ്രം. രേചിതം, ക്ഷയിതം, അക്ഷയിതം, വലിതം, നിവൃത്തം എന്നിങ്ങനെ 9-വിധത്തിലാകുന്നു ഗതകർമ്മങ്ങൾ.

സമം:— സ്വാഭാവികമായിട്ടുള്ളത് സമം. ജപം, ധ്യാനം, സാധാരണസ്വഭാവം എന്നിവയിലുപയോഗിക്കുന്നു.

നതം:— മുഖം അല്പം കുനിച്ചാൽ നതം. കണ്ഠാവലം ബനം, ബന്ധനം, അലങ്കാരം എന്നിവയിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

ഉന്നതം:— മുഖംപൊക്കിപ്പിടിച്ചാൽ ഉന്നതം. മേല്പോട്ടുനോക്കുക. ആഭരണമിടൽ എന്നിവയ്ക്കുപയോഗിക്കുന്നു.

ത്ര്യാഗ്രം:— കഴുത്തു് ഒരുവശത്തേയ്ക്കു ചായ്ക്കുന്നത് ത്ര്യഗ്രം. സന്താപം, തോളിൽഭാരം എന്നിവയ്ക്കുപയോഗിക്കുന്നു.

രേചിതം:— കഴുത്തു് ഭംഗിയിൽ വെട്ടിക്കുന്നത് (ഇടം വലമായി) രേചിതം. നൃത്തം, വിലാസം, തൈർക്കടയൽ എന്നിവയ്ക്കുപയോഗിക്കുന്നു.

ക്ഷയിതം:— കഴുത്തിന്റെ സഹജമായ നീളം കുറയ്ക്കുന്നതാകുന്നു ക്ഷയിതം. ഭാരം ചുമക്കുക മുതലായവയിൽ ഉപയോഗിക്കാം.

അഞ്ചിതം:—കഴുത്തു മുനോട്ടു നീട്ടിപ്പിടിക്കുന്നതാണ് അഞ്ചിതം. നോക്കിക്കാണുക, തലമുടി കോതുക, തുടങ്ങിയവയിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നു.

വലിതം:—ഗളം ഒരു വശത്തേയ്ക്കു തിരിക്കുന്നത് വലിതം. തിരിഞ്ഞുനോക്കുക മുതലായവയിൽ ഉപയോഗിക്കാം.

നിവൃത്തം:—ഗളം നേരിട്ടു മുനോട്ടുവെട്ടുന്നതാണ് നിവൃത്തം. നേരിട്ടുനോക്കുമ്പോഴാണ് ഇതുപയോഗിക്കുന്നത്.

കഴുത്തിന്റെ ഇത്തരം പ്രയോഗങ്ങൾ തലയുടെ വ്യാപാരമനുസരിച്ചാകുന്നു.

IV മുദ്രകൾ:—24- അടിസ്ഥാന മുദ്രകളും സംയുത സംയുത മുദ്രകളും ശീലിപ്പിക്കണം. അഞ്ചാമദ്ധ്യായം നോക്കുക.

V താഴെ കൊടുത്തിട്ടുള്ള പദങ്ങളിൽ ഏതെങ്കിലും ഒന്ന് സവിസ്തരം ചൊല്ലിയാടിച്ചു പഠിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്.

ബകവധം

കേദാരനൃതം—ചെമ്പട.

ഉക്തൈവം ഗതവതിഗമപരായതസ്തിൻ
 ക്രുദ്ധാത്മാസപദിസമീരണാഞ്ജനാ
 കല്ലാത്തപ്രതിഭയകാലതദികല്പ-
 പ്രോത്ഥായഭ്രമിതഗദോ ജഗാദചൈവം.

(1) ഭീമൻ:—

“അഗ്രജ! നിയോഗിക്കേണം

അദ്വൈതവൈകാതെ

നിഗ്രഹിപ്പാനവരെ നിർമ്മലമാനസ! മാം
ധുന്തനാകം ദുഷ്ടോധനൻ ചെയ്തുന്നിന ചാൽ
കത്തുനു കോപവഹി വൈകുണ്ഠനന്ദന!
ചിന്തകോപമോടുചെന്നു ധാതന്തരാഷ്ട്രന്മാരെ
ചേർത്തിടുവൻ കാലപുരം തന്നിലിന്നതന്നെ. (അഗ്ര)

സപ്തങ്ങൾ കൊണ്ടെന്തയ മർമ്മങ്ങളിലെല്ലാം
ദപ്തമോടു ദംശിപ്പിച്ചതോർത്തുകാണ! ചിന്തേ,
കഷ്ടം! കൈകാൽ കെട്ടിയെന്ന പെട്ടെന്നുഗംഗയിൽ
ഇട്ടുകുഞ്ഞതു മോർത്താലൊട്ടും സഹിക്കുമോ? (അഗ്ര)

ഹന്ത്! വിഷഭോജനത്തെ ചന്തമോടുതന്ന
ഗാന്ധാരിസുതരെക്കാൽവാനെത്തൊരു സന്ദേഹം?
നിഷ്ഠുരവമാക്കിടുവനിക്കുതിതലം ഞാൻ
തപ്തമാണു മുണ്ടെന്നാകിലിക്ഷണത്തിൽതന്നെ”.

(2) ഘടോൽകചൻ:—

പന്തുവരാളി- അടന്ന

[മദ്ധ്യമാവതി ചെമ്പട]

ശ്ലോകം:—

സജാതമാത്ര സ്തജലാഭസപ്രഭ-
സ്തജാതവൃത്തായതപീനദോർബല:
പ്രോത്ഥായ സഭ്യ: പ്രന്നിപത്യപാണ്ഡ ധം
പ്രോവാചവാചം പിതരക്രതാജ്ഞലി!

“താത! നിൻകഴലിണകൾ കൈതൊഴുന്നേൻ-മയി
സാദരംകൃപയുണ്ടാകവേണമല്ലോ,
കൽമഷമകന്നുജ്ഞചെന്തീടേണമിന്ന
നിൻലമാനസ്! പോവാൻമയോടും”

“സ്വാന്തര്യത്തിൽ ചിന്തിക്കുന്നനേരം തന്നെ, ഭവ-
ദന്തികേവന്നിട്ടവൻഞാൻ, വൈകീടാതെ”.

(3) ഭീമൻ:—

ആശ്വാസൈന്യം ദീനദീനരുദന്തം
നിശ്വാസൈന്യം കാന്തയാചാ തിതാന്തം
ആയാന്തിം താംഭീമസേനോഹി കന്തി-
മാവന്ദ്യാവാചാദരണോരിഘാതി

“സാദരമായി തവ! മാതരിദാനീം
പാദയുഗം കരുതുന്നേൻ
എന്തൊരുദന്തമിത്യനാചൊന്നതു-
മന്തണരോടു നിശാന്തേ,
ചിന്തവെടിഞ്ഞിഹപറവതിനെന്നോ-
ടെന്തിഹ സംശയ മയി തേ!”

—സോദ—

കല്യാണസൗഗന്ധികം

(1) ഭീമൻ:—

സാരംഗം— ചെമ്പട

ശബ്ദാത്മം ശക്തസൗഗന്ധതവതിശകനേ-
സ്താദൃശം മഹത്വവൃത്തം
സ്താരം സ്താരം സമസ്തപ്രതിഭവടലി-
ഘസ്തരോഷ്മസ്തഭീമ:
ബലാമർഷാതിരേക ഭൂമിതപരിഘട-
ത്താതിരക്ഷാക്ഷികോണ-
ശ്ചിന്താസന്താപിതാന്തശ്ചമനസുതമസൗ
വാചമിത്യാചചക്ഷേ.

“ശൗർയ്യഗുണനിതീജലധോ ചരണയുഗം
 ആർത്ഥ! തവ! കൈതൊഴുന്നേൻ.
 ഭായ്യയോടുമിഹവിഗതവിര്യരായ*, മുനികളുടെ
 ചത്വാനുഖമെന്നമതിമത്യാദയോ? തേ!

ധർമ്മസുത നിർമ്മലമതേ! നമുടയ
 കർമ്മഗതികാൺക! റൂപതേ!
 ചർവ്വമുടുത്തു വനചാരികളൊടൊത്തു നിജ
 ധർവ്വമൊഴിച്ചു ഗതയെയ്യുമുഴലുന്നു.

ശസ്ത്രാർത്ഥമെന്നിനധുനാ ശക്രാജനെ
 യാത്രയാക്കിയതു പഴുതേ
 ശത്രുക്കളെ വിരവിലൊക്കെജയിപ്പതി-
 നത്രാലമേകനഹമെന്നറിക! വിരാ!

നിശ്ശങ്കമഹിതരേരണേവെന്നു ഞാൻ
 ദുഷ്ടാസനന്റെ തധിരം
 ആശ്വാസമോടുബഹുപിതാകരണമുഹു-
 രാശേവദാരകച മുത്തംസയാമൃഹം.

എങ്കിലൊതകരുണയൊരുനാളുണ്ടാക-
 മെങ്കിലിതനുജ്ഞചെയ്തു,
 ഹൃംകൃതിയൊടരികടെയഹംകൃതികളുത്തുമ-
 കിങ്കരനനലകുവതിനിന്നുതടവരുതേ” (ശൗർയ്യഗുണ)

(2) ശ്രീകൃഷ്ണൻ:—ശങ്കരാഭരണം-അടന്ന (ചെമ്പട)

“ഗാന്ധാരദുന്ധനനിരസ്തയമസ്തഭോഗാൽ
 കാന്താരചംക്രമണകർശിതചാരുതാത്രാൻ
 ശ്രാന്താനിരീക്ഷ്യവിധിവൽപ്രതിപുജ്യപാത്മാൻ
 ശാന്തംജഗാദസഹലിവചനം മുകുന്ദഃ”

“പരിതാപിക്കരുതേ! പാണ്ഡവന്മാരേ!
പരിതാപിക്കരുതേ!

ഭരതാനന്ദത്തിലക! ഭാഷിതംമമകേൾക്ക (പരി)
പരന്നെന്നമഹമെന്നും ഭാവഭേദമുള്ളവർ
പരിതാപിച്ചിട്ടുനതും പാക്കിലുചിതം!

പരമാത്മാവേകനെന്ന പരമാത്മബോധമുള്ളിൽ
പരിചോടുള്ളോരു നിങ്ങൾ പ്രാകൃതന്മാരെപ്പോലെ (പരി)
പരമേശൻ ഭിക്ഷയേറ്റുപാരിൽ നടന്നിലയോ?
പുതപ്പുതൻ ശാപംകൊണ്ടു പാരം വലഞ്ഞിലയോ?
വീരമാലിരാലവൻ വിചിന്തെവസിച്ചിലയോ?
ശിരസിലിഖിതമാക്കും ശിവ! ശിവ! നീക്കീടാമോ? (പരി)

സാരിയും കുമ്മിയും

ലാസ്യപ്രധാനങ്ങളായ രണ്ടു നൃത്തവിശേഷങ്ങളാണ് സാരിയും കുമ്മിയും. മിക്കവാറും ഒരു നായകന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ മാത്രമേ സാരിയും കുമ്മിയും കഥകളിയിൽ എടുക്കാറുള്ളൂ. ലളിതവേഷധാരിണികളായി തങ്ങളുടെ സങ്കല്പകാമകന്റെ സമീപത്തേക്കു ചെല്ലുന്ന രാക്ഷസികളും നായകന്മാരെ വശീകരിക്കാനെന്നു അഭിസാരികകളും പ്രഥമാവനങ്ങളിൽ കേളിയാടുന്ന തരുണീമണികളും, സന്ദർഭാനുസരണം കഥകളിയിൽ സാരിയെടുക്കാറുണ്ട്. എന്നാൽ കുമ്മി ഒരു നായകന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ മാത്രമേ എടുക്കാറുള്ളൂ. നരകാസുരവധം, ബലവധം, തന്മാംഗദചരിതം, നളചരിതം (1-ാം ദിവസം), തന്മിണീസ്വയംവരം, ബാണയുദ്ധം മുതലായ കഥകളിൽ സാരിനൃത്തങ്ങൾ സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഉത്തരാസ്വയംവരം, നരകാസുരവധം, കിരാതം എന്നീ കഥകളിൽ കുമ്മിനൃത്തവും കാണാം.

സാരിയും കുമ്മിയും കുട്ടികളെ ശീലിപ്പിക്കണം.

പട്ടിക

നാസാകർമ്മങ്ങൾ		സ്വഭാവം	ഭാവം
1	നതം	പുടങ്ങു ചേർന്നവരും	ശോകം
2	മന്ദം	കൂടക്കൂടെ അല്പം വീടത്തുക	വിചാരം, വെറുപ്പ്, ഭയം, സങ്കടം
3	വികൃഷ്ടം	നന്നായി ചികിത്സിച്ചിട്ടുള്ളതുക	ദുർഗ്ഗന്ധം, ഭയം, കോപം
4	സോഷ്ണം	ശ്വാസത്തെ വലിച്ചെടുക്കുക	സുഗന്ധം, നൈർവീര്യം
5	വികൃഷ്ടം	നാസാപുടങ്ങൾ മുറയ്ക്കുക	അറപ്പ്, അസ്വസ്ഥത, പുഷ്പം
6	സ്വഭാവം	സാധാരണസ്ഥിതി	
നാസാകർമ്മങ്ങൾ		സ്വഭാവം	ഭാവം
1	കുഴപ്പം	കവിത താഴ്ന്നിരിക്കണം	ദുഃഖം
2	മൃഗം	വികസിച്ച കവിത	രതി, സന്തോഷം
3	പൂർണ്ണം	ഉയർന്നിരിക്കണം	തൃപ്തി, ഉത്സാഹം
4	കവിത	വിറയുന്ന കവിത	സന്തോഷത്താൽ രോമാഞ്ചം
5	കുഞ്ചിതം	മുറയ്ക്കപ്പെട്ട കവിത	ജപം, തണുപ്പ്, വിറ- യൽ, ഭയം, രോമാഞ്ചം
6	സ്ഥം	സാധാരണ കവിത	

	അധരകർമ്മം	സ്വഭാവം	ഭാവം
1	വികർത്തനം	ചുണ്ടു മുട്ടിക്കുന്നത്	അസുയ, വേദന, ആലസ്യം
2	കമ്പനം	വിറപ്പിക്കുന്നത്	ജ്വരം തണുപ്പ്, ഭയം, കോപം
3	വീസർഗ്ഗം	പുറത്തേയ്ക്കൊക്കുന്നത്	വിലാസം, സുരതം, ബിബേകം
4	വിനിശ്ചയനം	അകത്തേയ്ക്കൊക്കുന്നത്	ആശ്വാസത്തിൽ
5	സംഭഷ്ടകം	പല്ലുകൊണ്ടു ചുണ്ടുകടിക്കുക	ക്രോധാധീകൃത്തിൽ
6	സമുൽഗകം	ചുണ്ടുകൊണ്ടു വട്ടംപിടിക്കുക	അതിയായ വിറ, അഭിനന്ദനം
	<u>ചിബുക കർമ്മങ്ങൾ</u>	<u>സ്വഭാവം</u>	<u>ഭാവം</u>
1	തട്ടനം	പല്ലുകൾ തമ്മിൽ ഊരുക	ഭയം, ശീതം, ജ്വരം, വ്യാധി
2	ഖണ്ഡനം	പല്ലുകൾ തമ്മിൽ കൂട്ടിമുട്ടുക	ക്ഷേണം, ജ്വരം, സന്താപം
3	ഛിന്നം	മുറക്കിക്കടിക്കുക	ഭയം, ശീതം, അത്യാധാനം, ഗർജ്ജനം
4	ദന്ത്യം	പല്ലുകൊണ്ടു ചുണ്ടുകടിക്കുക	വമ്പിച്ച കോപം

	<u>അധരകർമ്മം</u>	<u>സ്വഭാവം</u>	<u>ഭാവം</u>
5	ചകിതം	താടികൾ തമ്മിൽ കഴിയുന്നതും അകരുക	കോട്ടുവാ
6	ലേഹനം	പല്ലുകളെ നാവുകൊണ്ടു നനക്കുക	കാഴ്ചയിൽ
7	സമം	സാധാരണസ്ഥിതി	*

N. B:—ചിഷ്ടകർമ്മങ്ങളും ദന്തകർമ്മങ്ങളും ഒന്നുതന്നെയാകുന്നു. ഇതിൽ മുണ്ടു നാവു എന്നിവകൂടി പങ്കുകൊള്ളുന്നു.

	<u>ശിരസ്സ്</u>	<u>സ്വഭാവം</u>	<u>ഭാവം</u>
1	സമം	കനിക്കാതെ, നിവർത്താതെ നിശ്ചലമായി നിർത്തുക	തൃത്താരംഭം, പ്രണയം, കോപം, ഗർവ്വം, സ്തംഭം, ജപം
2	ഉദാഹരിതം	മുഖം മേലോട്ടുയർത്തുക	മുട്ടലിലെ വിസ്താരം നോക്കൽ
3	ധുതം	ഇടംവലം തിരിയുക	വിസ്മയം, വ്യസനം ഇഷ്ടമില്ലായ്മ, ഇരുവശം നോക്കൽ
4	അധോമുഖം	കീഴ്പോട്ടു മുഖമാക്കുക	ലജ്ജ, ദുഃഖം, നമസ്സാരം താഴെ പൊത്ത് ഒരോ നോക്കുക

	ശിരസ്സ്	സ്വഭാവം	ഭാവം
5	ആലോചിതം	വൃത്താകൃതിയിൽ പുഴുറുക	ഉറക്കംവരൽ, തലച്ചുറയ്ക്കൽ, മിടം, ആവേശം, മോഹാലസ്യം.
6	കമ്പിതം	മേൽകീഴായിട്ടിരിക്കുക	അടുത്തു വിളിക്കുക “നീല്ക്കൂ” എന്നു കാണിക്കുക.
7	പരാവൃത്തം	മുഖം പീറുകോട്ടു തിരിക്കുക	കോപം, ലജ്ജ, അനാദരം, പിന്നീ- ലുള്ള വസ്തു നോക്കുക
8	ഉൽക്ഷിപ്തം	ഒരുവശത്തുകൂടി മുകളിലേയ്ക്കു ചലിപ്പിക്കുക	സമ്മതിക്കുക, ഏറ്റു- ക്കുക, പോവുക, വളർച്ച.
9	പരിവർത്തിതം	കമാനാകൃതിയിൽ ഇടംവലമായി തലയോട്ടുക	മോഹാലസ്യം, വിചാരം, സന്തോഷം, അനുരോധനം.

അദ്ധ്യായം 8

ബകവധം:— ആട്ടക്കഥ— കോയത്തുതമ്പുരാൻ

[ചിലിരംഗങ്ങൾ]

I [പാണ്ഡവന്മാർ വാണോപതത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലം. വിദൂരരുടെ നിയോഗപ്രകാരം ഒരു ഖനകൻ വന്നു]

രാജധാനി കൃത്രിമമാണെന്നറിയിക്കുന്നു. ക്രൂരനായ ഭീമൻ
ധർമ്മപുത്രരോടു് നൂറുവരുടെ ചെമ്പികളെപ്പറ്റി പറയുന്നു]

കേദാരനെഴുതും—ചെമ്പട

“ഉക്തൈവം ഗതവതി ഗഹപരായതസ്തിൻ
കൃദ്ധാത്മാസപദി സമീരണാത്മജവാ
കല്പാസ്തപ്രതിഭേകാലൽദ്രകല്പഃ
പ്രോത്ഥായദ്രുമിതഗഭോജഗാദചൈവം”

ഭീമൻ:—

പല്ലവി

അഗ്രജ! നിയോഗിക്കേണം അദ്വൈതവൈകാതെ
നിഗ്രഹിപ്പാനവരെ നിർമ്മലമാനസി മാം!

ചരണം:—

ധൃത്തനാകം ദുഷ്ടോധനൻചെയ്തുന്നിനച്ചാൽ
കത്തുനുകോചവഹ്നി വൈകുന്തനനന്ദന!
ചിത്തകോപമോടുചെന്ന് ധാർത്തരാഷ്ട്രനാരെ
ചേർത്തീടുവൻ കാലപുരം തന്നിലിന്നതന്നെ.
സപ്തങ്ങൾകൊണ്ടെന്നടയ മർമ്മങ്ങളിലെല്ലാം
ദപ്തമോടു ദംശിപ്പിച്ചതോത്തു കാൺകചിത്തേ,
കഷ്ടം! കൈകൾകെട്ടിയെന്നെ പെട്ടെന്നു ഗംഗയിൽ
ഇട്ടും കളഞ്ഞതുമോത്താൽ ഒട്ടും സഹിക്കുമോ? (അഗ്ര)

ഹന്തി വിഷഭോജനത്തെ ചന്തമോടുതന്ന
ഗാന്ധാരിസുതനെ കൊല്ലാനെന്നൊരു സന്ദേഹം
(അഗ്ര)

നിഷ്ണേഹവമാക്കീടുവനിക്കിതിതലത്താൻ
തപൽക്കാരുണ്യമുണ്ടെന്നാകിലിക്ഷണത്തിൽ തന്നെ
(അഗ്ര)

കാമോദരി—ചെമ്പട

ഇതഥ സുഭീഷണഗദാപ്രഹിതാരുണാക്ഷം
കൃദ്ധാമുധേരിപുശതംയുഗ പജ്ജിംലാംസുഃ

ഭീമംനിരീക്ഷ്യസുചിച്ഛശമം നിന്നിഷ്ടഃ
സാമോക്തിഭിസ്തഥവഭൂതശമനാത്മജനഃ.

ധർമ്മപുത്രർ:

പല്ലവി

അനുജ! വിരാവതംസ! കോപിയാസ്തുചെറും
മനുജകലമണിദീപമേ! മാതരേ! നീ

അനുപല്ലവി

സാഹസംചെയ്തിടാത്തേതും ചിന്തിയാതെ ബാല!
സാഹസമാപത്തിക്കുടിവാസമല്ലോ.

II [ഹിഡിംബിയെ സ്വീകരിച്ച ഭീമൻ ഘടോലക്
ചൻ എന്ത പുത്രൻ ജനിക്കുന്നു. ഘടോലക്ചൻ അശ്വരനെ
വന്ദിച്ചുപറയുന്നു.]

ശ്ലോകം—പതുവരാളി—(മദ്ധ്യമാവതി) അടനെ

സജാതമാത്രസ്സജലാഭസപ്രഭ-
സ്സജാതവൃത്തായതപീനഭോർബലഃ
പ്രോതനായസഭ്യഃ പ്രണിപത്യപാണ്ഡവം
പ്രോവാചവാചം വിതരംകൃതാഞ്ജലി.

ഘടോലക്ചൻ

താത! നിൻകഴലിനകൾ കൈതൊഴുത്തേൻ മയി
സാദരം കൃപയുണ്ടാകവേണമല്ലോ.

കൽമഷമകുന്നനുജനെചെയ്തിടേണമിന്നു
നിർമ്മലമാനസ! പോവാൻതയോടും.

സ്വപാത്രമതിൽ ചിന്തിക്കുന്നനേരംതന്നെ ഭവ-
ദന്തികേവന്നീട്ടവൻ ഞാൻ വൈകിടാതെ.

കല്യാണി ചെമ്പട

ഭീമൻ—

സ്വസ്തി! ഭവതുതേ സുനോ!
 സൈപരമായിപ്പോക
 ചിത്തശോകമകൻ ജനനിയോടും.

III [ബ്രാഹ്മണദമ്പതികളെ സമാധാനിപ്പിച്ചെത്തിയ
 കന്തിയെ സമീപിച്ച് ഭീമൻ പറയുന്നു.]

കല്യാണി—ചെമ്പട

ആശ്വാസ്യേനം ദീനദീനം നദന്തം
 നിശ്വാസ്യേവം കാന്തയാചാതിതാന്തം
 ആയാന്തിതാം ഭീമസേനോഹികന്തി-
 മാവന്ദ്യോവാചാദരണോരിഘാതി

ഭീമൻ—

സാദരമായി! തവ! മാതരിദാനീം
 പാദയുഗം കരുതുന്നേൻ
 എന്തൊരുദന്തമിതധൂനാചൊത്തതു
 മന്തണരോട്ടനിശാന്തേ

ചിത്തവെടിഞ്ഞിഹപാവതിനെന്നോ—
 ടെന്തിഹ സംശയമായി! തേ!

കേദാരപ്പന്ത-ചെമ്പട

കന്തി—

മാരുതനന്ദന! ശൃണം! വൈകാതെ
 മാമകമാകിയവചനം

ബക്നാകുന്ന നിശാചരനാലിവർ
ബഹുതരമുഴലുന്നല്ലോ.

ഓദനരാശിയിലമിതരസാളം ഭോജന
മൊതനരനേയും

വ്യാജമകന്നുകൊടുക്കുമവർ വനരാശിയി
ലഹരഹമവനായി.

അന്നവുമമ്പൊട്ട കൈക്കൊണ്ട യുനാ
ചെന്നവനെക്കൊലചെയ്തു
പരവശരാമിവരുടെ പരിതാപം
പരിചൊടകറുക വീര!

പരപരിതാപമകറുകയല്ലോ പെരുവരുടെ
കലധർമ്മം?

കുരുമമവചനം തനയ! വൃകോദര!
കുരുക്കലതിലക! മഹാത്മൻ!

കല്യാണസൗഗന്ധികം

(നടപ്പുള്ളഭാഗം)

ആട്ടക്കഥ- കോട്ടയത്തുതമ്പുരാൻ.

[ശിവനെ തപസ്സുചെയ്ത് പാശുപതാസ്ത്രം സമ്പാദി
പ്പാൻ അയ്യപ്പൻ പോയിരിക്കവെ കൈരവരുടെ കൈടി.
ലുത്തെ ഓത്ത് ഭീമസേനൻ ധർമ്മപ്പുത്രരോട് ക്രോധാവി
ഷ്ടനായി പറയുന്നു.]

സാരംഗം—ചമ്പട

ശാസ്താത്മം ശക്രസുനൗഗതവതിശക്തേ-
 സ്താദൃശം ഹരത്വപുത്തം
 സ്താരം സ്താരം സമസ്തപ്രതിഭാപലീ-
 ഘസ്തരോഷ്ഠമസ്തഭീമ:

ബദ്ധാമർഷാതിരേകഭൂമിതപരിഘഭ-
 ത്താതിരൂഷാക്ഷികോണ-
 ശ്ചിന്താസന്താപിതാന്തഗ്നമനസുതമസൗ
 വാചമിത്യാച ചക്ഷേ.

ഭീമൻ—

പല്ലവി.

ശൗർയ്യഗുണനീതിജലധേ! ചരണയുഗം
 ആർത്ഥ! തവകൈയ്ക്കതാഴന്നേൻ

അനുപല്ലവി

ഭാർയ്യയൊടുമിഹ വിഗതവീര്യരായ് മുനികളുടെ
 ചർച്ചാസുഖമെന്നമതി മർദ്ദാദയോ? തേ!

ചരണം.

ധർമ്മസുത! നിൽലമതേ! നമ്മുടെയെ
 കണ്ഠഗതികാൺക നൃപതേ!
 ചർമ്മവുമുടുത്തുവന ചാരികളൊടൊത്തുനിജ
 ധർമ്മവുമൊഴിച്ചുഗത ധൈര്യമുഴലുന്നു.

ശസ്താത്മമെന്തിനധുനാശക്രജനെ
 യാത്രയാക്കിയതുപഴുതേ
 ശത്രുക്കളെവിരലിലൊക്കെജയിപ്പതി-
 ന്നത്രാലമേകനഹമെന്നറിക! വീര!

നിശ്ശങ്കമഹിതര രണേവെന്നൊൻ
ദുശ്ശാസനന്റെ അധിരം
ആശ്വാസമാട്ടുബഹുവിതാകരണമുഹു-
രാശോപദാരകചമുത്തം സയാമൃഹം.

എങ്കിലൊതകരുണയൊരുനാളുണ്ടാക-
മെങ്കിലിതനജ്ഞചെല്ല
ഹംകൃതിയൊടരികയെഹംകൃതികളുണ്ണയ്മ
കിങ്കരനനൽകവതിനിന്നു തടവരുതേ.

ഭൈരവി_ചമ്പവട

ധർമ്മസുന്ദരപി നിർമ്മലചേതാ-
ധർമ്മതത്വസഹിതം മൃദുവാക്യം
സന്മനോശതമിതി സുതഷാസം-
തമുദാസഹജമാഹമഹാത്മാ.

ധർമ്മപുത്രർ -

സഹജ! സമീരണസുനോ! സർഗ്ഗുണശീലി
സംഹര കോപമധുനാ.
സാഹസം ചെസ്സീടാല്ലാ സമയം കഴിവോളം നീ
സഹസൈവകാത്യം സാധിപ്പാൻ സംഗതിവതം.

II [തീർത്ഥാടി നടക്കുന്ന ധർമ്മജാദികളെ ശ്രീകൃഷ്ണൻ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നു.]

പ്രയുക്താശിഷസ്തേനതേ പാണ്ഡുപുത്രാഃ
പ്രയാതഃ പ്രഭാവപ്രഭാസാഞ്ചിതാംഗഃ.

സ്വഭക്താനുപായാദുപായാഭൂതാരി
സ്സഭോജസ്സമേതാൻ സമാകർണ്യശൗരീ.

ബലഹരി- അടന്ത

ശരണം ഭവസരസീരുഹലോചന!
 ശരണാഗതവത്സല! ജനാർദ്ദന!
 കൌരവന്മാരുടെ കപടംകൊണ്ടിങ്ങിനെ
 പാരംവലഞ്ഞുഞങ്ങൾ ജനാർദ്ദന!

ബന്ധുജനങ്ങളിൽ വാത്സല്യമില്ലായ്വാൻ
 ബന്ധമെന്തഹോ ഭഗവൻ! ജനാർദ്ദന!
 കരുണാസിന്ധോ! കമനീയബന്ധോ!
 കാരണപുരുഷ! വിഭോ! ജനാർദ്ദന

ശങ്കരാഭരണം-അടന്ത

ഗാന്ധാരദൂർന്നയ നിരസ്തസമസ്തഭോഗാൻ
 കാന്താരചംക്രമണകൾിത ചാരുഗാത്രാൻ
 ശ്രാന്താന്നിരീക്ഷ്യവിധിവൽപ്രതിപുജ്യപാത്മാൻ
 ശാന്തജഗാദസഹലീവചനം മുകുന്ദഃ

ശ്രീകൃഷ്ണൻ:

പരിതാപിക്കരുതേ! പാണ്ഡവന്മാരേ!
 പരിതാപിക്കരുതേ!
 ഭരതാനന്ധതീലക! ഭാഷിതമമകേൾക്ക
 പരന്നെന്തമഹമെന്നും ഭാവഭേദമുള്ളവർ.
 പരിതാപിച്ചിടുന്നതും പാക്കിലതുചിതം
 പരമാത്മാവേകനെന്നും
 പരമാർത്ഥബോധമുള്ളിൽ
 പരിചോടുള്ളോരു നിങ്ങൾ
 പ്രാകൃതന്മാരെപ്പോലെ

വരമേശൻ ഭിക്ഷയേറ്റുപാരിൽനടന്നീലയോ;
 പുതപ്പുതൻ ശാപംകൊണ്ടു പാർവലഞ്ഞീലയോ?
 വീരമൂലി രാഘവൻ വിപിനേ വസിച്ചീലയോ?
 ശിരയിലിഖിതമാക്കും ശിവ! ശിവ! നീക്കിടാമോ?

ധർമ്മപുത്രൻ.

നീലാംബരി—അടത്ത:

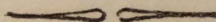
അവനീതന്മാരായുള്ളൊരവനീശനിഗ്രഹാത്മം
 അവതരിച്ചെന്നുള്ളതും അറിഞ്ഞെന്നൊലും
 അവസരമതുവേണം അടിയങ്ങളെ രക്ഷിപ്പാൻ
 അവമാനമെത്രകാലമനുഭവിക്കേണ്ടു? നാഥ!

ചെന്താർബാണാരിതന്റെ ചേവടിസേവിപ്പാനായി
 സന്തോഷമോടുപോയ സവ്യസാചിതാൻ
 ഹന്ത! വരായ്കകൊണ്ടു ഞ്ഞാപം വളരുന്ന.
 ബന്ധുവത്സല! ഭവബന്ധമോചന! നാഥ!

ശങ്കരാഭരണം—അടത്ത.

കൃഷ്ണൻ

ഇന്ദുമൗലിയൊടസ്ത്രംഹിതമോടെ ലഭിച്ചുടൻ
 ഇന്ദ്രനന്ദനൻവരം അതിനില്ലസംശയം.
 മന്ദതകൈവെടിഞ്ഞു മന്നിലുള്ള തീത്ഥങ്ങളെ
 ചെന്നുസേവിച്ചിടുമ്പോൾ ജയമാശുലഭിച്ചീടും!

The first of these is the fact that the
 system of taxation is not uniform
 throughout the country. In some
 districts the tax is very high, while in
 others it is very low. This is a great
 disadvantage to the system, as it
 creates a great inequality of burden
 on the people.

The second of these is the fact that the
 system of taxation is not uniform
 throughout the country. In some
 districts the tax is very high, while in
 others it is very low. This is a great
 disadvantage to the system, as it
 creates a great inequality of burden
 on the people.

The third of these is the fact that the
 system of taxation is not uniform
 throughout the country. In some
 districts the tax is very high, while in
 others it is very low. This is a great
 disadvantage to the system, as it
 creates a great inequality of burden
 on the people.

ദേശീയസമ്പാദ്യപദ്ധതി

1. നിങ്ങളുടെ ഭാവിക്കുവേണ്ടിയും ഇൻഡ്യയുടെ ഭാവിക്കുവേണ്ടിയും മിച്ചം പിടിക്കുക.
2. നിങ്ങൾ പതിവായി സമ്പാദിക്കാറുണ്ടോ? ദേശീയ സമ്പാദ്യ പദ്ധതി സർട്ടിഫിക്കറ്റുകളിൽ മുതൽ നിക്ഷേപിക്കുക.
3. നിങ്ങളുടെ നിക്ഷേപങ്ങൾക്ക് പോസ്റ്റാഫീസ് സേവിംഗ്സ് ബാങ്ക് ഉപയോഗിക്കുക.
4. നിങ്ങളുടെ സമ്പാദ്യം രാഷ്ട്രത്തിന്റെ സമ്പാദ്യമാണ്.
5. സമ്പാദ്യം നിങ്ങൾക്കും രാഷ്ട്രത്തിനും അഭിവൃദ്ധി കൈവരുത്തുന്നു.
6. ആ ചെലവ് യഥാർത്ഥത്തിൽ ആവശ്യമുള്ളതാണോ? സമ്പാദിക്കുക; നിക്ഷേപിക്കുക.
7. നിങ്ങളുടെ ഭാവി ഐശ്വര്യത്തിന് നിങ്ങളുടെ സമ്പാദ്യങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ ഗവണ്മെന്റിനാവശ്യമാണ്.